

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1935.

Första kammaren.

Nr 30.

Lördagen den 11 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Leo* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 238, med förslag till förordning angående skattefrihet för viss förmån av hyresavdrag.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedskrivning av statslån till anläggning av Skövde—Axvalls järnväg m. m.;

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till militärt tjänstepensionsreglemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1935/1936 till det militära pensionsväsendet m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 och 5 §§ lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst innehavares rätt till pension;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om ändring i vissa delar av civila tjänstepensionsreglementet den 30 juni 1934 (nr 442);

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätten för professorn E. H. O. Stensiö; samt

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 12 andra stycket förordningen den 16 maj 1890 (nr 21 s. 1) angående Sveriges allmänna hypoteksbank m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 38—40 samt bankoutskottets memorial nr 52 och 53.

Föredrogos och lades till handlingarna bankoutskottets memorial nr 54, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss del av bankoutskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa m. m.

Föredrogos bankoutskottets memorial:

nr 55, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 31 av bankoutskottets utlåtande nr 45, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.; och

nr 56, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punk-

ten 60 av bankoutskottets utlåtande nr 45, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 70—77 och första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

Ang. om-
organisation
av länsarki-
tektinstitu-
tionen m. m.

Föredros ånyo statsutskottets utlåtande nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av länsarkitektsinstitutionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 8 mars 1935 dagtecknad proposition, nr 190, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen att, utom annat,

dels medgiva, att länsarkitektsinstitutionen finge från och med den 1 juli 1935 organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av departementschefen i statsrådsprotokollet angivits,

dels medgiva, att till statsverket finge för av tjänstemän vid länsarkitektkontor utförd granskning av ärenden rörande byggnads- och stadsplaner m. m., vilka vore beroende på länsstyrelses prövning, utgå granskningsavgift enligt av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna grunder,

dels godkänna i propositionen införd personalförteckning för länsarkitektsorganisationen;

dels godkänna i propositionen införd avlöningsstat för länsarkitektsorganisationen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1935/1936;

dels besluta, att, utöver vad i 3 § i avlöningsreglementet stadgades, skulle i fråga om uppdrag utom tjänsten gälla de särskilda bestämmelser, som av departementschefen förordats;

dels till Länsarkitektsorganisationen: Avlöningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag av 394,000 kronor;

dels till Länsarkitektsorganisationen: Omkostnader för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag av 58,200 kronor;

dels till Kontorsinventarier m. m. för länsarkitektkontoren för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 35,000 kronor.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

dels en inom första kammaren av herr *C. Forssell* väckt motion, nr 300, däri hemställdt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 190;

dels två likalydande motioner, väckta den ena, nr 301, inom första kammaren av herrar *G. W. Källman* och *A. W. Rydberg* och den andra, nr 519, inom andra kammaren av herrar *M. Andersson* i Igelboda och *R. Lundqvist* i Rotebro, i vilka hemställdt, att riksdagen, under förutsättning att förevarande omorganisationsförslag i princip bifölles, behagade besluta, dels att å länsarkitektkontoret i Stockholms län utöver i propositionen föreslagen personal skulle anställas en biträdande länsarkitekt å extra stat i lönegrad B 24, dels ock att vid fastställande av länsarkitekternas avlöning skäligen skulle tagas till dyrortsförhållandena i länsarkitektens stationsort;

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

dels en inom första kammaren av herrar *J. M. Bäckström* och *J. Larsson* väckt motion, nr 302, däri hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 190;

dels två likalydande motioner, väckta den ena, nr 303, inom första kammaren av herr *F. Gustafson* och den andra, nr 529, inom andra kammaren av herr *G. Liedberg* m. fl., i vilka hemställts, att riksdagen, för den händelse förslaget om omorganisation av länsarkitektinstitutionen komme att helt eller delvis vinna riksdagens bifall, ville besluta, att till länsarkitektinstitutionen knuten befattningshavare endast med Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd finge åtaga sig uppdrag, hänförliga till institutionens verksamhetsområde;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena, nr 304, inom första kammaren av herrar *A. Thelin* och *A. Nylander* och den andra, nr 530, inom andra kammaren av herr *Andersson* i Falkenberg m. fl., i vilka hemställts, att riksdagen ville avslå det i kungl. propositionen nr 190 framlagda förslaget om granskningsavgifter till finansierandet av en utbyggnad av länsarkitektinstitutionen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, utom annat,

a) med avslag å motionerna I: 300 och 302 medgiva, att länsarkitektinstitutionen finge från och med den 1 juli 1935 organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av departementschefen angivits;

b) med avslag å motionerna I: 304 och II: 530 medgiva, att till statsverket finge för av tjänstemän vid länsarkitektkontor utförd granskning av ärenden rörande byggnads- och stadsplaner m. m., vilka vore beroende på länsstyrelses prövning, utgå granskningsavgift enligt de av departementschefen angivna grunderna;

c) med avslag å det i motionerna I: 301 och II: 519 gjorda yrkandet om ytterligare en biträdande länsarkitekt, avsedd för Stockholms län, godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för länsarkitektorganisationen;

d) med avslag å det i motionerna I: 301 och II: 519 gjorda yrkandet om hänsyntagande till dyrortsförhållandena vid avvägningen av länsarkitekternas arvoden godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för länsarkitektorganisationen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1935/1936;

e) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 303 och II: 529 besluta, att utöver vad i 3 § i avlöningsreglementet stadgades skulle i fråga om uppdrag utom tjänsten gälla de särskilda bestämmelser, som av utskottet förordats;

f) till Länsarkitektorganisationen: Avlöningar för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag av 394,000 kronor;

g) till Länsarkitektorganisationen: Omkostnader för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag av 58,200 kronor;

h) till Kontorsinventarier m. m. för länsarkitektkontoren för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 35,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Bergqvist*, *Holmgren* och *Persson* i Fritorp, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen med bifall till motionerna I: 300 och 302 måtte avslå Kungl. Maj:ts i propositionen nr 190 framlagda förslag;

II) att riksdagen måtte anvisa

a) till Länsarkitekter: Avlöningar för budgetåret 1935/1936 ett förslagsanslag av 83,000 kronor;

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

b) till Länsarkitekter: Omkostnader för budgetåret 1935/1936 ett förslagsanslag av 23,000 kronor;

III) att motionerna I: 301 och II: 519, I: 303 och II: 529 samt I: 304 och II: 530 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa förnyad utredning av frågan om länsarkitekternas ställning m. m. enligt de riktlinjer, som i det av reservanterna föreslagna yttrandet angivits.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Under den granskning, som ägnats detta ärende inom statsutskottet och på dess fjärde avdelning, har jag inte kunnat övertygas om att det vore lämpligt att nu antaga föreliggande förslag beträffande länsarkitektinstitutionen. Jag anser, att detta förslag innebär en överorganisation och att genom en begränsning av länsarkitektens arbetsuppgifter också en beskränning av organisationen skulle kunna ske. Vidare anser jag inte, att den sammanblandning, som i förslaget skett mellan länsarkitektens statliga gransknings- och kontrolluppgifter samt de enskilda arkitektuppdrag, som han även enligt den nya organisationen skulle få åtaga sig, är lämplig. Jag anser slutligen inte heller lämpligt, att en fördelning av de stora kostnaderna sker på sätt, som utskottet föreslår, nämligen genom att man överflyttar en del av dessa kostnader på kommunerna och andra intressenter. Men om jag således inte kan biträda föreliggande förslag, innebär detta inte, att jag anser, att det är bra som det är, utan den reservation, som jag jämte andra ledamöter av utskottet avlämnat, går ut på att frågan måtte ånyo utredas och ett nytt förslag framläggas för riksdagen ett kommande år.

Mot den nuvarande organisationen ha många anmärkningar riktats. Det har bland annat mot densamma riktats den anmärkningen, att det dröjer så länge, innan man får ett inlämnat förslag till stadsplaneindelning granskat av länsarkitekten, och det har även med mycken skärpa riktats kritik mot den sammanblandning, som nu äger rum mellan länsarkitektens statliga verksamhet och hans enskilda arkitektverksamhet. Det är ju klart, att de anmärkningar, som förekommit beträffande förseningen av granskningsarbetet, måste anses beröra ett förhållande, som ofelbart blir följd, när organisationen är ordnad på sätt som nu sker, där den privata verksamheten är huvudsak och den jämförelsevis lågt avlönade granskningsverksamheten därför kommer att betraktas mera som en bisyssla. Det är också av denna anledning, som Kungl. Maj:t uppdrog åt byggnadsstyrelsen att uppgöra nytt förslag till organisation, och detta uppdrag utfördes av byggnadsstyrelsen förstärkt med tre personer, nämligen herrar Nylander i Borås, Nilsson i Hörby och länsarkitekten Friberger. Det är detta förslag, som i huvudsak ligger till grund för den kungl. propositionen.

Den nya stadsplanelagstiftningen, som antogs för något år sedan, har ju medfört vissa betydande uppgifter på detta område för länsarkitekterna, och det är naturligt, att på denna grund deras arbetsböda har ökats. Jag vill dock tillägga, att det förefaller mig, som om det skulle vara högkonjunktur på detta område just nu, föranledd av den, såsom jag nämnde, för inte så länge sedan ikraftträdde stadsplanelagstiftningen och att det kanske även ur den synpunkten inte är fullt lämpligt att för närvarande binda sig för en så stor organisation. Visserligen kommer det nog att påpekas, att vad som här föreslås är ett provisorium på tre år, men ingen kan få mig att tro, att om man nu går in för detta provisorium, man sedan kan få det avskaffat, ty den stora organisationen hänger kvar och kan inte ersättas annat än genom särskilt ingripande av en organisationsnämnd eller på dylikt sätt.

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

Det förslag, som nu här föreligger, innebär, att i stället för den nuvarande länsarkitektinstitutionen, som består av 12 med endast begränsat arvode statsavlönade arkitekter, skall träda en ny organisation, bestående av 14 länsarkitekter, 10 biträdande länsarkitekter i sekreterargrad, 14 assistenter i notariegrad samt 27 fast anställda rit- och skrivbiträden. Den sistnämnda gruppen, 27 rit- och skrivbiträden, kan naturligtvis komma att ökas högst betydligt, beroende på omfattningen av de uppdrag, som avse arkitektverksamhet.

Det är således en mycket betydande organisation, som här föreslås. Kostnaderna, som vi i vår reservation, vilken bygger på ett bibehållande provisoriskt på ett år av den nuvarande organisationen, beräknat till 106,000 kronor, skulle enligt det föreliggande kungl. förslaget med en gång springa upp till 507,700 kronor, således en femdubbling av kostnaderna. När jag granskat kostnadskalkylerna, måste jag ändock ställa mig tvivlande till dessa kostnadsberäkningar, av vilka likväl klart framgår, att kostnaderna skulle femdubblas. Där har upptagits ersättning för hyror till visst belopp, men enligt föreliggande förslag skulle staten tillhandahålla lokaler för länsarkitekterna och deras rit- och skrivbiträden, således fullständiga lokaler för deras verksamhet, och det säges i förslaget, att de helst böra inordnas i länsstyrelsernas lokaler. Vi veta alla, som varit med de sista åren och särskilt vi, som suttit i statsutskottet, att när vägingenjörorganisationen tillkom, sades det också, att dessa tjänstemäns lokaler skulle inordnas i länsstyrelsernas byggnader, och vi ha ju haft framför oss det ena förslaget efter det andra till omändring av och tillbyggnader inom länsstyrelsernas hus för att bereda plats åt vägingenjörerna, men dessa förslag ha icke inrymt, att länsarkitektinstitutionen skulle inordnas i länsstyrelserna. Jag har vid granskning av kostnadskalkylerna funnit, att här dölja sig framtida utgifter, som inte nu kunna beräknas men som måste antagas bli betydande och som inte ingå i den kostnadskalkyl, som förelagts, vilken, efter vad jag erinrade, utgör fem gånger den nuvarande kostnaden.

Sedan kommer jag till en annan anmärkning. Hur vill man finansiera denna betydande kostnad? Jo, man gör det på det sätt, att man föreslår åläggande för kommunerna och vederbörande sökande att betala avgifter för granskningsuppdragen, och så medger man arkitekterna rätt att utföra privat arkitektverksamhet och att för denna redovisa inkomsterna till statsverket. På det sättet får man då ned kostnaderna. Ja, här föreligger precis samma tillvägagångssätt som man tidigare iakttagit och som är ett utmärkande drag, när det gäller att skapa till en stor organisation. När statsverket då inte vågar självt stå för kostnaderna, hittar man på att flytta över dem på kommunerna, och sedan säger man: »Det blir i alla fall inte så dyrbart för staten.» I här föreliggande fall har man till och med gått så långt, att man berömmar sig av att man genom detta system skaffar staten inkomster — en mycket egendomlig argumentering. Man menar naturligtvis, att man skaffar inkomster till att täcka kostnaderna för denna stora och dyrbara organisation.

Sedan kommer frågan, i vad mån länsarkitekten och dennes assistent samt biträdande länsarkitekten skola få åtaga sig arkitektuppdrag. Det förefaller mig, som om i en sådan anordning ligger ett visst förståtligande av arkitektverksamheten. Jag kan inte komma ifrån, att om länsarkitekterna ha ensamrätten att granska, kontrollera och till- eller avstyrka de uppgjorda planerna, kommer den enskilda arkitektverksamheten att få sitta emellan, ty de privata arkitekternas förslag skola alltid ingivas till den statligt granskande länsarkitekten, och då denne också har till uppgift att utöva arkitektverksamhet, förefaller det mig, som om här komme att inträffa både ett ingrepp i och en konflikt med den fria företagsamheten på området. Därför menar jag

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

jämte övriga reservanter, att det vore lämpligt att begränsa länsarkitekternas arbetsuppgifter och att tyngdpunkten lades på deras granskande och på deras å statens vägnar kontrollerande verksamhet på detta område. Därigenom behövde inte organisationen göras så stor, och länsarkitekterna skulle ändå kunna medhinnna granskningsarbetet. Det är klart, att lönerna finge utmätas med hänsyn till uppdragen, men den uppgiften kan då utövas av ett mindre antal, under det att granskningsarbetet överallt kunde fortgå i snabbare takt. Enligt min och reservanternas mening bör därför ett nytt förslag utarbetas på den linjen, så att man får se vad detta förslag skulle innebära och om det inte ger möjlighet till en något förenklad lösning av problemet.

Nu kommer det väl i debatten att invändas, att ett sådant förslag redan har varit under övervägande, och det kommer kanske rent av att påstås, att ett sådant förslag är uppgjort, men i propositionen finns inget sådant detaljerat förslag beskrivet så att man kan med ledning därav utforma ett yrkande omedelbart. Det uttalas vissa principiella synpunkter, men om detta uttalande syftar på den enbart granskande delen av länsarkitektens arbete, måste jag lämna därhän. I varje fall mena reservanterna, att ett sådant förslag bör utarbetas och på vanligt sätt utremitteras och sedan komma till riksdagens kännedom, som får pröva förslaget och jämföra detsamma med det nu föreliggande. Jag tycker för min del det vore en billig begäran, om en sådan hemställan bifölles, och det är detta, reservationen avser.

Innan jag slutar, skall jag be att få citera ett par av de över förslaget avgivna yttrandena. Statskontoret yttrar om det föreliggande förslaget: »Dubbelställningen skulle alltså bestå. Vidare skulle skapas en ganska stor kår av statsavlönade tjänstemän, vilka icke skulle hava att fullgöra arbete uteslutande för statens eget behov utan skulle vara hänvisade till att mottaga uppdrag i främsta rummet av kommuner och andra samfälligheter för att därigenom erhålla full sysselsättning. Det vore icke lämpligt, säger statskontoret, att i statens tjänst anställa personer, vilkas huvudsakliga sysselsättning, åtminstone av de ekonomiska beräkningarna att döma, skulle falla utom det statliga verksamhetsfältet.»

Organisationsnämnden yttrar: »Förslaget innefattade till och med möjlighet för länsarkitekterna m. fl. att få åtaga sig enskilda uppdrag, som befunnits inverka hinderligt för vederbörandes tjänstgöring.» — Detta har i propositionen modifierats något, så att de nu skola redovisa ersättningen till statsverket. — »Länsstyrelserna skulle enligt förslaget åläggas att verka för att kontoren tillfördes uppdrag i sådan omfattning, att ersättningarna härför såvitt möjligt icke understege statsverkets omkostnader för kontoren och deras personal. Länsarkitekternas dubbelställning skulle sålunda icke undanröjas utan i något ändrad form alltjämt bibehållas; även länsstyrelserna skulle indragas i denna vanskliga dubbelställning. Önskemålet att dubbelställningen skulle avskaffas eller åtminstone begränsas hade således icke i någon mån blivit tillgodosett genom förslaget.» Nu har detta ändrats i så måtto, att tillstånd till länsarkitekternas uppdrag föreslås skola meddelas av Kungl. Maj:t.

Slutligen har, för att endast citera ett par ord ur ett annat yttrande, allmänna civilförvaltningens lönenämnd yttrat: »Förslaget kunde med hänsyn till de högst avsevärda kostnaderna för avlöningar och till osäkerheten i fråga om inkomsterna för statsverket medföra större kostnadsökning än vad som skulle bliva fallet, därest en länsarkitekt enligt den nuvarande organisationen anställdes i varje län.»

Herr talman! Då jag således med dessa ord sökt klargöra, att jag finner den föreslagna organisationen för stor, att jag vidare finner den olämplig med hänsyn till länsarkitekternas arbetsuppgifter, och att jag slutligen finner kost-

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

naderna för stora och orättvist fördelade, är det på dessa grunder som jag jämte övriga reservanter begär, att ett nytt förslag måtte upprättas. Det är därför, herr talman, jag anhåller att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den av undertecknad med flera avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Bergqvist*.

Herr statsrådet **Leo**: Herr talman! Reservanterna inom utskottet tyckas vara överens med Kungl. Maj:t och utskottets majoritet därom, att den nuvarande organisationen av länsarkitektväsendet inte är lämplig och att en omorganisation är behövlig. Under sådana förhållanden behöver man kanske inte mycket uppehålla sig vid bristerna i den nuvarande organisationen. Var och en som sökt sätta sig in i dessa frågor, är nog bekant med att den nuvarande organisationen hotas att bli söndersprängd genom den enormt ökade anhopningen av nya ärenden. Jag kan nämna, att från 1929 till 1934, alltså på fem år, har antalet ärenden, som handlagts av länsarkitekterna, ökats från 5,578 till 12,000, av vilken ökning inte mindre än 2,000 ärenden komma enbart på år 1934. Det är framför allt tillkomsten av den nya stadsplanelagstiftningen med allt vad därtill hör, som gjort, att ärendenas antal ökats så betydligt, samtidigt som de ökas i vikt och betydelse för allmänheten och blivit mera arbetskrävande för länsarkitekterna.

Emellertid äro, som sagt, även reservanterna på det klara med att en omorganisation behöves, och vad man nu tvistar om är endast *hur* denna omorganisation skall ske. Kungl. Maj:t har föreslagit — och utskottet har anslutit sig till detta förslag — att den nuvarande länsarkitektinstitutionen, som är byggd på att länsarkitekterna, till ett antal av 12 stycken, skola vara halvavlönade och för övrigt hänvisade till privat verksamhet för att söka sin utkomst, skall förvandlas till en organisation, där länsarkitekternas antal ökas till 14 med erforderligt antal biträden och biträdande arkitekter, vilka alla bli helt avlönade av statsmedel. Kostnaderna för detta nya system stiger siffermässigt ifrån nuvarande belopp, omkring 100,000 kronor, upp till omkring 500,000 kronor. Det är således riktigt som den ärade representanten för utskottsreservanterna sade, att man här har att röra sig med, siffermässigt sett, ungefär en femdubbling av kostnaderna. Denna kostnad fann nu herr Johansson i Fredrikslund vara för stor. Emellertid vill jag fästa uppmärksamheten på att reservanterna begära för sin del en ny utredning och ange som riktlinjer för denna, att man bör skapa en organisation, enligt vilken länsarkitekterna inte bara skulle bli helt avlönade av statsmedel, utan också förhindras att genom utövande arkitektverksamhet bidraga till täckande av kostnaderna för sin avlöning. I Kungl. Maj:ts förslag är däremot räknat med att länsarkitekterna skola bli i tillfälle att utöva arkitektverksamhet, som skulle inbringa till staten ungefär 210,000 kronor om året, och detta belopp skulle således komma att utgöra ett bidrag till kostnaden för organisationen. Även om således kostnaderna för den nya organisationen siffermässigt uppgå till ungefär 500,000 kronor — närmare angivet 507,000 kronor — betyder detta inte, att statsbudgeten belastas med motsvarande ökning. På statsbudgeten kommer i fortsättningen endast att upptagas ungefär samma utgiftsbelopp som för den nuvarande organisationen och finansieringen av kostnaderna i övrigt ske dels, som jag nämnde, med hjälp av inflytande medel från länsarkitekternas arkitektverksamhet och dels med hjälp av inflytande granskningsavgifter från kommunerna och allmänheten. Även om herr Johansson i Fredrikslund såsom för hög kritiserar denna summa av 507,000 kronor, vågar jag dra i tvivelsmål, huruvida en organisation, tänkt efter de linjer, som

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

reservanterna ha utvecklat, skulle komma att bli mycket billigare. Jag är tvärtom nära nog övertygad om, att en organisation enligt reservanternas förslag skulle komma att kosta minst lika mycket som en organisation enligt Kungl. Maj:ts förslag. Anledningen därtill är, att man inte, som reservanterna tyckas tro, kan förbilliga en organisation med helt avlönade länsarkitekter genom att från länsarkitektinstitutionen avskilja en hel rad av arbetsuppgifter och lägga dem på andra institutioner och ämbetsverk. De sakkunniga, som nu i ett par års tid varit sysselsatta med att utreda denna fråga, ha undersökt även denna utväg, men det har befunnits omöjligt att åstadkomma några nämnvärda besparingar genom en överflyttning av arbetsbördan från länsarkitektinstitutionen till exempelvis lantmäteriiinstitutionen.

Herr Johansson i Fredrikslund vände sig även mot de föreslagna åtgärderna för finansiering av den nya organisationen. Han var inte tillfredsställd med förslaget om att man skulle ta upp granskningsavgifter för de ärenden som hänskjutas till länsarkitektinstitutionen för granskning och bedömande. Nej, det är klart, att om man kunde undvika detta, skulle vi väl allesammans gärna göra det. Men vi ha behov av en omorganisation, och av statsfinansiella skäl är det inte möjligt att genomföra den på sådant sätt, att kostnaderna helt och hållet stanna hos statsverket. Man har därför måst se sig om efter andra utvägar, och jag vill nämna, att flertalet myndigheter som ytttrat sig över förslaget till granskningsavgifter tillstyrkt detsamma. Riksräkenskapsverket till exempel finner systemet med granskningsavgifter »principiellt riktigt» och förordar detsamma. Även byggnadsstyrelsen och lantmäteristyrelsen ha anslutit sig till förslaget, och lantmäteristyrelsen har därvid bland annat framhållit, att granskningsavgifter kunna vara motiverade också av de fördelar för allmänheten och enskilda, som ligga däri, att förslagen ofta, då de skickas in till granskning av länsarkitekten, bli förbättrade.

Vidare vände sig herr Johansson i Fredrikslund mot även den delen av finansieringsplanen som går ut på, att länsarkitekterna skola ha möjlighet att utöva viss arkitektverksamhet, för vilken inkomsterna skola inflyta till staten och utgöra ett bidrag till täckande av kostnaderna för organisationen. Jag förvånar mig över att herr Johansson i Fredrikslund finner detta förslag så oriktigt och olämpligt, ty här föreslår man ju ingenting annat än vad som sedan några år tillbaka gäller inom vägingenjörinstitutionen och som där, skulle jag tro, har väckt allmän tillfredsställelse. Vägingenjörerna ha nämligen rättighet och möjlighet att utföra vissa arbeten för vägdistriktens räkning, men arvodena för dessa arbeten tillfalla statskassan och utgöra ett bidrag till täckande av organisationens kostnader. Jag känner inte till, att tillämpandet av detta system skulle ha väckt missnöje eller åstadkommit oreda och trassel på något sätt. Jag tror tvärtom, att både vägdistrikten och vägingenjörerna äro överens om, att detta är ett lämpligt, smidigt och praktiskt system. Jag tror, att man skulle få samma erfarenheter av detta system, om det tillämpades inom länsarkitektinstitutionen, och att det skulle bli föremål för samma omdöme.

Det är också — det vill jag särskilt här betona — alldeles oriktigt att tala om, att detta förslag skulle utgöra något slags förstatligande av arkitektverksamheten eller att det skulle innebära ett oberättigat intrång på den enskilda arkitektverksamheten. Förslaget innebär tvärtom ett minskande av det intrång, om man så vill kalla det, på den privata arkitektverksamheten, som länsarkitektinstitutionen för närvarande utövar. Genom att länsarkitekterna nu endast få en del av sina inkomster från staten måste de, som jag redan nämnt, i stor utsträckning bedriva enskild arkitektverksamhet, och de ha fullt fria händer att göra detta i hur stor utsträckning som helst. I det

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

föreliggande förslaget föreslås, att denna gren av deras verksamhet, den privata arkitektpraktiken, skall begränsas högst väsentligt, och den kommer, om förslaget, som jag hoppas, går igenom, inte att bli mer än en fjärdedel, allra högst en tredjedel, av den privata verksamhet de för närvarande utöva. Man räknar med att de skola få in ungefär 210,000 kronor genom denna privata arkitektverksamhet. Men 210,000 kronor är, har man sagt mig från sakkunnigt håll, inte mer än vad många av våra mera kända arkitekter var för sig ta in på sina arkitektkontor och utgör, som sagt, bara en liten del av de inkomster som länsarkitekterna för närvarande ha av privat arkitektverksamhet.

Ja, herr talman, vi äro alla överens om att det föreligger ett mycket stort behov av en omorganisation av länsarkitektinstitutionen, och jag tror att det förslag, som här föreligger, är en god utväg till lösning av de nuvarande svårigheterna. Jag tror också, att de farhågor, som man har uttalat mot denna lösning, äro oberättigade eller i varje fall högst överdrivna.

Herr Nylander: Herr talman! Då denna angelägenhet för två år sen behandlades här i kammaren, gav jag från denna plats uttryck för en hel del kritik mot den nuvarande länsarkitektinstitutionen och riktade mig särskilt mot den försening och långa omgång, med vilken ärendenas prövning hos länsarkitekterna och länsstyrelserna för närvarande är förenad, men dessutom och framförallt mot den enskilda arkitektverksamhet, som länsarkitekterna i så stor utsträckning utöva. Det kanske var på grund av denna kritik, vilken jag här offentligt framförde, som jag senare samma år blev anmodad att delta i en utredning inom kungl. byggnadsstyrelsen angående en omorganisation av länsarkitektinstitutionen. Jag har velat nämna detta för att göra klart för var och en, att jag gick till detta arbete med en så kritisk inställning som det gärna är möjligt att hysa gentemot ett visst föreliggande problem. Det är ingalunda så, att jag har ansett en dylik institution obehövlig. Tvärtom har jag ansett, att den nuvarande organisationen behöver utbyggas och göras mera tjänlig för det ändamål den skall fylla.

Det har, som herr statsrådet redan har omnämnt, visat sig, att de arbetsuppgifter, som numera åligga länsarkitekterna, ha svällt till en sådan omfattning, att det är risk för att hela den nuvarande organisationen springer sönder. Det är just detta som har varit det bärande och övervägande motivet till förslaget om en omorganisation. Man kan inte längre på ett så viktigt område som detta vara betjänt med att en person som en relativt liten bisyssla har det viktiga uppdraget att fungera som länsarkitekt.

Nu har herr J. B. Johansson mot det föreliggande förslaget riktat en hel del anmärkningar, och jag vill något uppehålla mig vid dessa. Herr J. B. Johansson talade i första hand om att det skulle vara en ofantlig överorganisation, och han ville motivera detta med att de arbetsuppgifter, som läggas på länsarkitekterna, i viss mån äro av övergående natur. Det skulle vara den nya stadsplanelagstiftningen, som givit dem så mycket att göra, och herr J. B. Johansson menade, att om några år är allt stadsplanearbete här i landet avslutat, och då slå vi ihop detta paket och säga att nu är den saken ordnad. Men det är inte så, herr J. B. Johansson. Stadsplanearbetet kommer att fortgå under alla förhållanden, man kan nog säga att en stadsplan överhuvud taget aldrig blir färdig, så att på detta område kommer det alltid att finnas en stor arbetsbörda, så mycket mer som ett stadsplaneförslag nu för tiden fordrar betydligt mer omfattande beskrivningar och beräkningar i olika avseenden än vad förut varit fallet. Skulle vi däremot, som herr J. B. Johansson ansåg önskvärt, söka uppnå en begränsning av länsarkitekternas arbetsuppgifter,

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)
vilket var en av huvudsynpunkterna i hans anförande, ja då, herr J. B. Johansson, måste vi gå en helt annan väg: då måste vi börja med att göra om den nyss antagna stadsplanelagen och byggnadsstadgan och avskaffa den prövning inför länsstyrelser och länsarkitekter som där på olika punkter föreskrives. Men jag tror inte att ens herr J. B. Johansson i sitt sparsamhetsnit skulle vilja gå med på att från sådan granskning utsluta ärenden, som vi så sent som år 1931 funno vara i behov därav. Det är ju för övrigt märkvärdigt, att herr J. B. Johansson inte den gången anmälde en skarp kritik utan gick med på att lägga så mycket arbete på länsarkitekterna.

Vidare riktade sig herr J. B. Johansson mot den sammanblandning, som äger rum mellan granskningsuppgifterna och länsarkitekternas arkitektverksamhet. Ja, det är ganska märkvärdigt att höra herr J. B. Johansson rikta en principiell kritik mot detta, eftersom hela organisationen är uppbyggd enligt modell av vägingenjörorganisationen. Jag vill erinra om att det numera av vägingenjörerna fordras, inte bara att de skola granska de förslag, som av andra fackmän på området uppgöras, utan också, i den mån som arbetsbördan det medger, själva utföra vägstakningar och vägförslag, varvid ersättningen därför inlevereras till statsverket. Skulle nu detta vara något fel, så får jag säga att det är ganska märkvärdigt, att den regering som herr J. B. Johansson tillhörde just var den som framlade förslag om denna organisation. Det skedde 1929 med komplettering 1930. Varför sade inte herr J. B. Johansson ifrån vid detta tillfälle, att här ägde rum en sammanblandning som inte fick ske? Men nu, när det är fråga om att bygga upp en annan gren av granskningsverksamhet efter samma modell, som riksdagen utan invändning har godkänt för vägingenjörernas del, så skulle det vara fel. Jag förstår inte, att en sådan inställning kan anses vara konsekvent.

Så talade herr J. B. Johansson om det förstatligande, som det föreliggande förslaget skulle innebära. Herr kommunikationsministern har redan bemött detta, men jag skulle även här vilja göra en jämförelse med vägingenjörerna. Där är det väl i så fall ett mycket längre drivet förstatligande, ty där äro endast vissa ingenjörer godkända att vid sidan av vägingenjörerna uppgöra förslag. Men då det gäller länsarkitektinstitutionen äro inga sådana kompetensfordringar uppställda på de arkitekter och ingenjörer, som skola arbeta på stadsplaneväsendets och byggnadsväsendets område.

Vidare nämnde herr J. B. Johansson, att kalkylerna skulle vara tvivelaktiga. Han uppehöll sig vid hyreskostnaderna och sade att man inte alls tänkt på, att här skulle behövas utvidgningar, eventuellt tillbyggnader av länsresidensen för detta ändamål. Ja, jag har åtminstone vid ett tillfälle sett denna synpunkt beaktad, och jag vet, att herr J. B. Johansson själv i år varit med att tillstyrka en mindre omändring av länsresidenset i Halmstad bland annat med den motiveringen, att där skulle inredas lokaler för länsarkitekt. Jag tycker alltså, att herr J. B. Johansson inte kan ställa sig så ovetande inför dessa spörsmål.

Beträffande kalkylernas tvivelaktighet i övrigt har ju även herr statsrådet varit inne på detta. Det är ju en mycket liten del av de belopp som länsarkitekterna nu privat kunna ta in i bruttoinkomst, som man tänker sig att de senare såsom statliga tjänstemän skulle ta in. Det har under utredningsarbetet framkommit uppgifter, att enbart tre av de nu arbetande länsarkitekterna genom enskild praktik kunnat ta in mellan 50 och 60 tusen kronor per år. Skulle det då vara så märkvärdigt att förutsätta, att hela länsarkitektkåren skulle kunna bidra med en bruttoinkomst på 210,000 kronor? Även här kan man göra en jämförelse med vad vägingenjörerna kunna ta in. Om jag inte missminner mig, är det i år omkring 250,000 kronor, som, enligt

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

beräkningar på sjätte huvudtiteln, vägingenjörerna skulle tillföra staten. Denna jämförelse pekar väl i sådan riktning, att man utan tvivel kan anse sig vara på den säkra sidan.

I ett avseende vill jag emellertid på det allra livligaste instämma i den kritik som herr J. B. Johansson framförde, och det är ifråga om granskningsavgiften. Oavsett vad herr statsrådet anförde om att vissa statliga myndigheter och andra institutioner inte haft något att erinra mot denna, måste jag ge uttryck åt min bestämda uppfattning om det felaktiga i att, samtidigt som staten beslutar vissa kontrollåtgärder över kommunernas stadsplane- och byggnadsverksamhet, den också inför bestämmelser som medföra att kommunerna få betala en stor del av kostnaderna för denna kontroll. Man kan inte gärna göra en jämförelse med förhållandena inom vissa byggnadsnämnder. Ett fåtal dylika debitera ju ett visst arvode för den granskning av byggnadsritningar, som sker genom stadsarkitekternas försorg, men detta ligger på ett helt annat plan. Här är det däremot frågan om att varje ärende som passerar länsarkitekten, bortsett från överklaganden, som undantagits, skall beläggas med avgift. Rent principiellt måste jag ställa mig avvisande mot detta, särskilt med tanke på vilka konsekvenser det kan medföra för framtiden och vilka möjligheter det finns att utvidga detta till det ena området efter det andra och belägga alla kommunala ärenden, som skola gå till en högre myndighet, med en viss avgift. Tanken är ju skrämmande, men vi få göra klart för oss, att det i ett svårt statsfinansiellt läge kan vara frestande för en finansminister att på det sättet plocka avgifter av kommunerna för att därigenom finansiera olika organisationer.

Då jag emellertid trots dessa betänkligheter beträffande granskningsavgiften har kunnat ansluta mig till den föreliggande kungl. propositionen, har det varit med tanke på att det här gäller en försöksorganisation, såsom i propositionen och även i utskottsbetänkandet särskilt är angivet, en försöksorganisation som i första hand endast skall omfatta tre år. I förhoppning, att man inom denna tid skall kunna tillgodogöra sig de erfarenheter, som kunna vinnas, har jag velat vara med om denna sak.

Slutligen vill jag emellertid beröra ytterligare en sak, som herr J. B. Johansson gav en mycket stor plats i sitt anförande, nämligen den s. k. begränsade organisationen, det vill säga förslaget att länsarkitekternas arbete utslutande skulle omfatta granskning av inkommande förslag. Jag vill inte uppehålla mig vid frågan, om landet är betjänt med länsarkitekter, som endast sitta på sitt ämbetsrum och ta emot och expediera ärenden. Tvärtom torde vi vara mera betjänta med en länsarkitekt, som med liv och lust följer med pågående nybyggnader och ombyggnader på olika områden inom sitt distrikt och även är i tillfälle att genom assistenter och ingenjörbiträden ge de sökande skisser och förslag eller hjälpa upp undermåliga förslag, som komma till granskning. Ingen kan väl begära, att länsarkitekten själv skall sätta sig ned med ritstiftet i sin hand och göra allt detta, det vore ett förfärligt missbruk av en högt kvalificerad arbetskraft. Hur skulle då detta alternativa förslag se ut? Ja, jag har tidigare under hand nämnt för herr J. B. Johansson, att detta förslag finns i detalj utarbetat och föreligger i en P. M. som har stått till herr J. B. Johanssons och utskottets förfogande hela tiden och även varit med i remissen till de olika länsstyrelser och övriga myndigheter som blivit hörda. Att det sedan inte är någon, som så att säga givit sin anslutning till detta förslag, skall väl inte herr J. B. Johansson göra någon anmärkning på gentemot dem, som skrivit propositionen eller gentemot dem som nu stå för utskottsmajoritetens förslag. Det yrkande, som är herr J. B. Johanssons slutyrkande -- om en förnyad prövning och ett uppgörande av ett begränsat orga-

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)
nisationsförslag — är således, vill jag säga, ett slag i luften, då detta förslag finnes detaljerat utarbetat med redovisningar för hur det skulle kunna inverka på personalorganisationen och dess lokalbehov, dess expenser o. s. v. Hela vägen igenom är detta helt genomräknat. Det slutar på 419,000 kr., och därvid har man då att göra jämförelser med det här föreliggande förslaget, som slutar på 507,000 kr. Vi få ju säga, att skillnaden är högst obetydlig, men detta beror ju på att det är vissa fasta kostnader, som under alla omständigheter måste finnas vid ett länsarkitektkontor, och att man, såsom jag nyss anförde, inte kan sätta en länsarkitekt ensam vid ett skrivbord i ett rum och tro, att han kan göra någon nytta för den nyskapande bebyggelsen i länet, utan han måste till sin hjälp vid sin sida ha en erforderlig samling av kompetenta arkitekter och naturligtvis även rit- och skrivbiträden för allt det, som skall från hans kontor expedieras.

Jag vill med detta ha sagt, att jag inte kan finna, att det yrkande, som framföres i reservationen om förnyad utredning, har sådan styrka, att man behöver taga fasta på det, då utredningen, som jag nämnt, redan är gjord och även har stått till utskottets förfogande, och jag kan därför, herr talman, i känslan av vikten av detta ärende, som härmed skulle få sin lösning åtminstone för tre år framåt, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Källman: Det förslag, som nu föreligger från Kungl. Maj:t, är påkallat av ett mycket stort allmänt behov. Jag skall emellertid inte yttra mig om det i stort, då det är andra, som sysslat med den saken, utan endast uppehålla mig vid några detaljer med anledning av den av mig och herr Rydberg väckta motionen. Det yrkas där *dels*, att å länsarkitektkontoret i Stockholm skall anställas en biträdande länsarkitekt, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, samt *dels*, att vid fastställande av avlöning skälig hänsyn måtte tagas till dyrortsförhållandena å vederbörande stationsort.

Statsutskottet underskattar icke de skäl, som av motionärerna anförts, men har ej ansett sig böra i dessa hänseenden föreslå ändring i Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet har alltså i verkligheten funnit motionens förslag riktiga, och då borde utskottet med större fog ha förordnat bifall till motionerna. Vad angår den biträdande länsarkitekten, finnes denne enligt riksdagsbeslut 1925 redan i Stockholms län, och hans indragande betyder en försämring i fråga om krafter för självständigt arbete på arkitektkontoret.

Den oerhört stegrade förortsutvecklingen i Stockholmstrakten, framhölls det 1925, är en företeelse utan motsvarighet i vårt land, och länsarkitektkontoret har i följd därav en avsevärd arbetsbörda. Att denna utveckling ej stått stilla de senaste 10 åren, torde vara för riksdagens ledamöter väl känt. Den avsevärda folkökningen i förortsocknarna och upptagandet av flera nya områden för bebyggelse å stadsplanerad mark ger vittnesbörd om arbetet på länsarkitektkontoret. Statsrådet har nyss anført, att den här ifrågasvarande organisationen håller på att gå sönder till följd av ökat arbete. Detta gäller då självfallet främst Stockholms län.

Regionsplanens *utförande* har i huvudsak bekostats av länets landsting och ett antal förortskommuner, men dess *genomförande*, i den mån det blir möjligt, hör samman med framtida bebyggelse och tillhör därför stadsplanearbetet i allmänhet. Detta utskottets skäl för avslag å förevarande motioner kan därför icke tillmätas betydelse.

Att icke utskottet velat utmäta arvoden och löner i detta fall enligt eljest gällande dyrortsgrupering är ägnat att framkalla förvåning. Ty det viktigaste för en befattningshavare är icke vilket belopp han uppbär i lön, utan vad den i realiteten är värd.

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

Den orättvisa, som i detta fall begås mot befattningshavare å dyrorter, kommer utan tvivel att stimulera vederbörande att söka utverka tillstånd för privat arkitektverksamhet i större utsträckning än eljest. Och detta är till skada för det allmänna och i stor utsträckning också för enskilda, av arkitektkon-toret beroende.

I det läge frågan har kan jag inte göra något yrkande om bifall till vad vi föreslagit i vår motion, utan i den tvist, som föreligger mellan å ena sidan utskottet, som tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, och å andra sidan reservationen, får jag förorda bifall till utskottets hemställan.

Herr Forssell: Herr talman! De synpunkter, som man vill lägga på detta förslag, bero väsentligen på om man önskar en talrik kår av ämbetsmän eller inte. Vill man skapa en så liten kår av ämbetsmän, att den kan fullgöra det nödvändiga arbetet, då vore det ju tänkbart, att man en dag också skulle kunna komma därhän, att man kunde betala statens tjänstemän så pass höga löner, att man kunde begära, att de helt ägnade sig åt statens tjänst. Det synes mig vara av högsta vikt, att man vid varje nyorganisation av ämbetsverk försöker att anlägga denna synpunkt, att man med ett minimum av tjänstemän söker nå sitt syftemål, just med tanke på detta, att man skall kunna komma till rationella förhållanden vid ämbetsmännens arbete till statens bästa.

Som var och en vet, är det för närvarande så, att i många fall kunna ämbetsmännen inte existera utan privat verksamhet, utan privat förtjänst. Detta är i alla avseenden felaktigt. Var och en, som har haft tillfälle att följa människors verksamhet, vet, att om man skall klyva sin verksamhet på det sättet, kommer intresset att vila på den privata verksamheten. När ämbetsverken stängas, syssla tankarna med vad som ligger därutån, och effektiviteten kommer den privata verksamheten och icke staten tillgodo. Önskemålet att kunna så höja ämbetsmännens löner, att man kan ålägga dem att helt syssla med statens tjänst, är ett vitalt intresse för ett gott ordnande av statens verksamhet.

Om jag försöker att i förevarande fall anlägga denna synpunkt, så är det alldeles uppenbart, att så, som det arbete är ordnat, som skall utföras av dessa länsarkitekter — det är fråga om granskning av de inkommande förslagen — har man anledning att inrikta sig på att inte göra organisationen större än att just detta medhinner. Man bör inte från början göra organisationen avsiktligt så stor, att den dessutom kan utföra vissa arbeten, som i detta sammanhang äro fullständigt onödiga. Ingen torde väl förneka, att i detta sammanhang, där det gäller ärendenas granskning, är den av staten bedrivna arkitektverksamhet, som ingår i detta förslag, fullständigt onödig.

Nu svaras det här, att den saken är redan genomförd parallellt i vägdistrikten. Där ha vägingenjörerna den ställningen, att de få utföra uppdrag, för vilka arvodet går till staten. Men man glömmer därvidlag, att vägingenjörernas ställning är en helt annan. Vägingenjörerna ha uteslutande att syssla med statsunderstödda arbeten, där staten betalar 70, 80, 90 procent av kostnaderna. Det är således praktiskt taget statens arbeten, som vägingenjörerna ha att göra med, och ingenting annat. Dessa länsarkitekter däremot skola sitta som domare och granska allmänhetens arbeten, sådana arbeten, till vilka staten många gånger inte lämnar ett öres understöd. Dessa länsarkitekter skulle alltså få en principiellt alldeles olika ställning jämfört med vägingenjörerna. Länsarkitekterna äro *domare* i tekniska mål, men det äro inte vägingenjörerna.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet förklarade vidare, att den metod, som man har använt vid vägingenjörernas arbete, inte har

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)
vållat missnöje på något håll. Ja, jag skall bara för att illustrera, att det dock finns vissa anledningar till missnöje, påpeka några förhållanden, som knappast kunna vara lämpliga i statens verksamhet. Dessa vägingenjörer få i uppgift att utarbeta förslag, som falla inom områden, där vägingenjörernas kompetens knappast är prövad vid befattningarnas tillsättande. Det förekommer t. ex., att vägingenjörerna få sig ålagt att utföra utredningar för större broföretag. Jag vet, att det därvid åtskilliga gånger har förekommit, att vederbörande vägingenjör under hand kommit överens med en entreprenör, att denne ställer personal till förfogande inte bara för att utföra undersökningarna med avseende å markens och brolägets beskaffenhet utan även för att utarbeta vederbörande förslag. Sedan går detta av entreprenören utarbetade förslag in såsom vägingenjörernas förslag, kommer tillbaka och lämnas ut på entreprenad. Därpå får praktiskt taget alltid den entreprenör, som från början engagerats under hand, och utan att detta varit officiellt bekant, utföra entreprenaden. Varav detta kommer sig vet jag inte, men det är ju mycket möjligt, att de andra entreprenörerna anse sig av inbördes lojalitet vara förhindrade att på allvar konkurrera med denne man. Det kan finnas andra möjliga orsaker som jag inte känner. Men så ligger situationen till, och det är knappast lämpligt, att sådana förhållanden skola kunna förekomma vid statens arbeten.

Det är dessutom att märka i fråga om dessa vägingenjörers arbete, att åtminstone såvitt jag vet lades organisationen med vägingenjörer och deras biträden vid vägväsendet upp så, att man från början inte engagerade mera folk än man var absolut tvungen till för att få organisationen i gång. Så sades, att denna organisation, även tilltagen med minimidimensioner, dock komme att bli för stor. Dessa vägingenjörer komme att få ledig tid. Låt oss då, sade man, använda deras lediga tid till att låta dem utarbeta förslag. Men organisationen togs inte från början till med avsikt att de skulle få så mycken tid över, att de skulle kunna utföra dessa förslag efter taxa. Så vitt jag vet, har det i mycket stor utsträckning visat sig, att i den mån deras verksamhet har kommit i gång, ha de inte heller fått tid därtill. Åtminstone ha de på många håll inte fått tid att utarbeta några sådana här förslag efter taxa. Där gick det således icke till på det sättet, att man från början lade upp en för stor organisation, för att staten skulle bedriva ingenjörsverksamhet efter taxa, utan synpunkten var en helt annan. Men i detta fall lägger man upp organisationen för stor från början för att kunna bedriva en statens praktiserande arkitektverksamhet. Det är detta, som är den principiella skillnaden. Det arrangemanget har ingen av förslagens talesmän ens försökt att försvara här. Skola vi knäsetta en sådan princip, är gärdet fullständigt upprivet för socialisering praktiskt taget av alla former av mänsklig verksamhet här i landet, ty det finns ämbetsverk, som äro sakkunniga på nästan alla områden, och vad skulle det möta för hinder, att man bara ökar ut organisationen en smula och sedan sväljer både det ena och det andra?

Det går således icke alls att här försöka att åberopa vägorganisationen som någon sorts prejudikat för detta förslag, ty här ha lagts principiellt alldeles olika synpunkter till grund för förslagens utarbetande.

Sedan kommer man till en annan synpunkt. Vilken kompetens skall ligga till grund vid tillsättande av länsarkitekter? Ty märk väl, mina herrar, arkitekt är inte någonting, som är fullständigt standardiserat och enhetligt, så att den ene och den andre arkitekten äro ungefär som stöpta i samma form. Den ene arkitekten är en skicklig projektör, han besitter alla de talanger, som fordras för att göra en stadsplan eller rita ett hus. Många arkitekter sakna

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

t. ex. den konstnärliga talang, som behöves för att göra upp ett mänskligt förslag i den vägen. En arkitekt, som saknar denna talang, kan vara en utomordentligt skicklig granskare. Han kan således passa alldeles förträffligt till den ämbetsuppgift, som är det väsentliga i det föreliggande problemet, men kan vara praktiskt oduglig i den andra delen av uppgiften, den att vara projektör. Vem skall man då taga? Staten säger: »Vi skola ha en inkomst här av så och så många tusen kronor om året, och då måste vi taga en, som kan utföra sådant arbete.» Då får man kanske en karl, som inte alls passar för att sitta och verkställa granskningar, vilket är ett helt annat arbete. Att sätta en konstnär att granska och se efter, att de och de förordningarna tillämpas här, de och de förordningarna där, det är orimligt. Det är mycket sannolikt, att en konstnär, som sättes till sådant arbete, inte utför det med det intresse och den energi, som behöva presteras, för att granskningen skall bli genomförd på det sätt, som är i uppgiftens intresse. Det blir således en olöslig konflikt redan från början, när man skall tillsätta befattningarna, rörande vilka synpunkter som skola läggas på innehavarnas kompetens.

Det finns också en annan synpunkt, som delvis har framförts i handlingarna, nämligen om inte en sådan här granskare lämpligen borde ha hjälp av de andra fackmännen. Den synpunkten har visserligen avvisats här, och man har sagt, att den prövats och att det inte går. Jag undrar likväl, om inte vid en sådan granskning man skulle ha stor hjälp dels från lantmätarna, dels från vägingenjörerna, ty det finns så många trafikfrågor i dessa problem om planläggning av städer och förstäder och samhällen, där det förekommer järnvägslinjer, förortsbanor och landsvägar, som skola granskas från rent kommunikationsteknisk synpunkt. Där ha de arkitekter, som vi ha att räkna med, åtminstone för närvarande inte någon utbildning alls.

Man skulle då kunna säga, att det går bra ändå. Men, mina herrar, det går inte bra. Jag skall bara be att få citera ett enda fall. På den tiden, när jag arbetade i Stockholm med diverse kommittéer o. s. v., var jag med och hörde på vad som hände och skedde. Ett stort möte hade sammankallats för att erhålla redogörelse för Stockholms stads förortskommunikationsförhållanden. Där stod vederbörande länsarkitekt upp och berättade om det arbete han utfört i länet för att främja de planerade förortskommunikationerna. Han lade upp ett fullständigt spindelnät av förortsbanor och meddelade, att han i länet satt i gång arbete för att bereda plats för alla de förortsbanor, som vederbörande kommunikationskommitté hade förklarat vara önskvärda. Det var, som sagt, ett fullständigt spindelnät. Han skildrade bland annat, hur han hade tvingat en herre, som hade en genomförd tomtindelning på sitt område, att göra om alltsamman. Trots att denne hade lagt ned cirka 50,000 kronor på tomtindelningen, hade han tvingats att göra om allting, bara för att man skulle bereda plats för förortsbana genom området. När hela denna föredragning var slut, uppträdde Stockholms stads trafikexpert, ingenjör Lundborg, och sade, att han ville påpeka, att av de förortsbanor, som voro demonstrerade och som vederbörande meddelade, att han höll på att bereda plats för, voro de allra flesta alternativa förslag. Det var överhuvudtaget inte tänkbart att genomföra mer än en ringa bräddel, därför att den ena linjen utslöt den andra. Det hade icke vederbörande fattat, utan han hade hållit på att bereda plats för dem allihop. Det är ju här fråga om åtgärder, som kunna kosta stora summor och ruina människor.

Jag menar, att ett samarbete mellan en länsarkitekt, som har att granska sådana saker, och vederbörande experter, som redan finnas på samma länsstyrelse, borde vara någonting naturligt. Om det kommer en organisationskommitté och säger, att ett sådant samarbete inte kan organiseras, då säger

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)
jag: låt oss då ta och pensionera den kommittén på statens bekostnad, så att den inte vidare sysslar med dylika frågor utan ägnar sig åt någon annan verksamhet!

Det är således mycket möjligt, att en hel del av det arbete, som är planerat här för länsarkitekterna, mycket väl skulle kunna flyttas över på de andra, och det inte bara mycket väl, utan rentav med mycket stor fördel för det allmänna.

Sedan har man här sagt, att inkomsten av den arkitektverksamhet, som man vill lägga på länsarkitekterna till statens förmån, rör sig om ungefär 8,500 kronor per län. Ja, man behöver inte ha haft mycket att göra med arkitektkontor eller ingenjörskontor för att förstå, att ett sådant kontor, som skall arbeta med en omsättning — inte med en vinst, utan med en omsättning — på 8,500 kronor om året, är en orimlighet. Det blir bara några få förslag om året att utföra. Arkitekterna få inte någon träning. En arkitekt- eller ingenjörsverksamhet av motsvarande slag måste bestå av ett ideligt arbete, för att vederbörande ständigt skall kunna hålla sig i täten. Här skall han på lediga stunder, då han är fri från granskningsarbetet, sätta sig ned och göra några förslag, den ena gången gäller det en stadsplan, den andra gången någon byggnad o. s. v. Var och en kan förstå, att det blir rent oformligt. Hur skall en sådan man kunna konkurrera med de privata arkitekterna, som för jämnan syssla med dylika saker och som många gånger ha större talanger än den man, som är länsarkitekt? Hur skall det kunna vara en fördel för staten att engagera en sådan person med halvtidstjänstgöring på arkitektområdet i stället för att taga en annan, vars hela existens beror på att han är mycket skicklig på detta område? Det blir alldeles säkert en förlust för staten att engagera arkitekter på det sättet med halv sysselsättning inom projekteringsområdet.

Vad skall man vidare tillämpa för taxor? Skola dessa herrar, som äro mindre skickliga, få sitt arbete betalat av uppdragsgivarna efter den officiella arkitekttaxan, eller skall man anmoda andra, som äro mycket skickliga och arbeta något *under* den taxan — ty sådant förekommer också? Det är således mycket möjligt, att man rentav skulle kunna förtjäna pengar på att inte anlita dessa herrar länsarkitekter, utan taga de verkliga specialisterna för varje särskilt fall.

Här talades om att det finns arkitektkontor med en omsättning lika stor som hela detta förslags slutsumma, 210,000 kronor om året. Det tror jag visst, men det är väl ingen av dessa arkitekter, som vill dela upp sin verksamhet med ett litet kontor i vart och ett av 24 län och nöja sig med en årsomsättning på 210,000 kronor för hela denna kolossala apparat. Det har vidare sagts, att de gamla länsarkitekterna hade en omsättning på 50,000—60,000 kronor på sin privata verksamhet. Nej, de hade en sådan *vinst*, och ingen skall tro, att en vinst är lika med en omsättning. De deklarerade en vinst på 50,000—60,000 kronor, och det betyder, att omsättningen kanske låg två eller tre gånger så högt. Var och en av dem har haft en omsättning av lågt räknat låt oss säga 100,000 kronor, sannolikt 150,000. Detta gäller alltså omsättningen i varje län. Bara den jämförelsen ger ganska tydligt besked om vad det är för ett oformligt förslag, som föreligger här, när man tror, att staten skall kunna hålla på att peta med en statlig arkitektverksamhet med en inkomst per kontor av 8,500 kronor. Detta är ett förslag, som i och för sig är orimligt, och det har ingen förnuftig uppgift, om det inte skall vara kärnan i och inledningen till en fortsatt socialisering av statens arkitektverksamhet.

Sedan kommer jag till en fråga, som man i handlingarna glider ganska lätt och lekande förbi, och det är frågan om vederbörandes privata verksamhet. Jag

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

har i en motion påpekat, att när en herre sitter och skall vara domare över allmänhetens stora ekonomiska intressen, så bör det inte finnas några på förhand iordninggjorda korruptionskanaler till en sådan man. Men se, det är vad man öppet tolererar här. Man tolererar, att samme man, som skall sitta som teknisk domare i dessa mycket betydelsefulla ekonomiska frågor, skall ha rättighet att hava privatverksamhet vid sidan av tjänsten. Det står inte uttryckligt, att han har rättighet därtill, utan det står tvärtom en massa fraser om, att han skall ha fulltidstjänst o. s. v. Men så mycket står det i alla fall, att han skall ha rättighet att med Kungl. Maj:ts tillstånd mottaga privata uppdrag inom sitt eget granskningsområde. Det vore väl då märkvärdigt, om han inte skulle ha rättighet att utan vidare taga privata uppdrag, som icke falla inom hans egen granskning. Såvitt jag förstår, är denna bestämmelse, att han har rättighet att taga privata uppdrag, som falla under hans egen granskning, om Kungl. Maj:ts så tillåter, samtidigt ett meddelande, att dessutom må han taga vilka privata uppdrag som helst av arkitektverksamhet, som icke faller inom hans egen granskning. Där ha vi således direkt och tydligt sagt ifrån, att nu tolererar staten, ja, nu skapa vi en ny organisation, där vi direkt acceptera det förhållandet, att en teknisk domare, som handhar för allmänheten väsentliga, ekonomiskt betydelsefulla saker, kan få taga uppdrag av samma allmänhet vid sidan av tjänsten och efter taxor, som han eventuellt själv kan få välja i de enskilda fallen. Man öppnar således direkt en korruptionskanal i en teknisk domares verksamhet. Detta borde icke kunna förekomma.

Man skulle kunna säga, att detta är alldeles betydelselöst, därför att korruption naturligtvis inte kan förekomma. Mina herrar! Gå i så fall fram på riksdagsplanen och betrakta vår egen riksdagshusfasad. Betrakta de pelare med av statens kontrollanter godkänd beskaffenhet, som finnas där! Gör detta var gång ni börja fundera på om det överhuvud taget, kan finnas någon korruption i statens verksamhet! Nöja ni er inte med det, så läs protokollen från processerna rörande riksdagshusets byggande! Och nöja ni er inte med dem, så erinra er följande lilla detalj, som är alldeles utomordentligt upplysande: När man i sista stund skulle granska beskaffenheten av grundläggningen under denna byggnad, sattes till en kommission, som fick till sig en omgång ritningar över grundläggningen under riksdagshuset. Man gjorde ett preliminärt uttalande, och det skulle göras vissa undersökningar angående sättningarna, och så skulle kommissionen börja sitt arbete igen. När den kom tillbaka till sin sammanträdeslokal efter något halvår eller år, fanns icke en kvadratcentimeter av alla de ritningar till grunden för riksdagshuset, som den förut haft framför sig för sitt yttrande och som, eget nog, voro de enda existerande exemplaren. De kunde aldrig återskaffas. Detta är fullt typiskt för hur utomordentligt elegant vissa besvärliga saker skötas inom branschen. Och liknande kan inträffa i andra situationer.

Det är inte värdigt att lägga upp en organisation av den art, som det här är fråga om, och direkt öppna vägarna för att på ett fullt lagenligt sätt genomföra liknande operationer, när det gäller dessa för hela vår byggnadsverksamhet så utomordentligt viktiga frågor. Hur skola statsrevisorerna och riksdagen i fortsättningen kunna göra anmärkning på det ena eller andra av statens ämbetsverk, t. ex. byggnadsstyrelsen, och säga, att det är på tok, att dess tjänstemän taga privata uppdrag? Hur skola ni kunna det, när ni nu här lägger upp en organisation, där det tydligt och klart säges ifrån, att vederbörande gärna må ha privata uppdrag? Det förefaller mig, som om åtminstone statsrevisorerna för framtiden borde avstå från anmärkning mot statens

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)
ämbetsmän på grund av deras privata verksamhet, om man nu godtar det föreliggande förslaget.

Här säges, att vi skaffa oss vissa inkomster genom att sätta dessa tekniska domare till att göra arbeten för statens räkning. Somliga säga, att det kan vara uppfriskande och uppiggande och riktigt trevligt för dem att på det sättet få bedriva arkitektverksamhet vid sidan av sitt granskningsarbete, och det kan inte vara något fel med den saken, menar man. Nå, varför inte fortsätta det resonemanget även beträffande våra juridiska domare? Det säges många gånger, att det är högst olämpligt, att juridiska domare, t. ex. ledamöterna av högsta domstolen, skola få nöja sig med att granska handlingar o. s. v. De behöva komma ut, komma i kontakt med det friska livet o. s. v. Bland annat har detta anförts såsom argument för deras rättighet att sitta i skiljedomstolar. Men den saken har strängt förbjudits, därför att man har kommit till den uppfattningen, att för rättsvärderna är det mycket viktigare, att dessa personer isoleras från de möjligheter, som där öppna sig, till vissa privata inkomster, som *kunna* ha ett visst sidoinflytande. Där ha vi således tagit direkt position: de, som ägna sig åt domareverksamhet, skola ägna sig åt den och icke åt något annat. Vi kunde låta rådmännen här i Stockholm bedriva privat affärsjuristverksamhet för att hålla dem friska och krya och i kontakt med den juridiska verksamheten o. s. v. De behövde ju inte vara affärsjurister just på sin egen rotel vid rådhusrätten. De kunde vara affärsjurister på de andra rotlarna, som inte falla under deras granskning. Vägen till statens verksamhet med inflytande medel till bidrag till ämbetsmännens avlöning blir ju storartad efter de principer, som äro införda här — nya principer, märk väl, ty vägingenjörerna äro icke några domare, de ha bara att se till statsunderstödda arbeten.

Jag menar, att det inte är värdigt svenska staten att på detta sätt försöka avlöna sina tekniska domare genom att arrangera någon sorts privata kontor, där de taga emot uppdrag, och samtidigt direkt tillåta dem att bedriva egen verksamhet och på det sättet öppna alla slussar.

Jag är för min del övertygad om att reservanterna här, såsom det sagts av herr J. B. Johansson, ha fullkomligt rätt, när de säga, att vi icke skola godtaga denna organisation med alla dess brister, utan vi skola nöja oss med att skapa en organisation, som icke omfattar mer än vad som är oundgängligen nödvändigt för dessa länsarkitekters tekniska domareverksamhet. De, som ägna sig åt att bli länsarkitekter, få då också nöja sig med att bli tekniska domare och därmed jämnt. Jag finner för min del, att samtidigt borde dessa män betalas mycket väl och förbjudas all privatverksamhet.

Herr statsrådet **Leo**: Ja, herr talman, herr Forssell hade visserligen många starka ord i sitt långa anförande, men de föranleda mig endast till ett par korta påpekanden.

Herr Forssell började sitt anförande med en ganska drastisk och enligt min mening nära nog skrämmande skildring av hur det kan gå, då statens ämbets- eller tjänstemän tillåtas att vid sidan av sin tjänst taga privata uppdrag för egen räkning. Jag hoppas, eller vill i varje fall gärna hoppas, att herr Forssells erfarenheter i den vägen inte härleda sig från att exempelvis vissa av våra professorer vid de tekniska högskolorna vid sidan om sin tjänst hava privata uppdrag, ty det skulle verkligen vara att beklaga, om detta framkallade sådana förhållanden, som herr Forssells skildring gav en antydning om. Emellertid, även om jag nu inte tror, att det är så farligt, som herr Forssell skildrar det, så är jag överens med honom därom, att det inte är lämpligt, att statens ämbets- och tjänstemän tillåtas att vid sidan av sin tjänst driva en-

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

skild verksamhet, särskilt om denna på något som helst sätt kan komma i kollision med deras tjänsteutövning, och denna min mening gäller, herr Forssell, inte endast halvavlönade statstjänstemän och ämbetsmän, utan även helavlönade, och jag får säga, att herr Forssells anförande här har styrkt mig i den uppfattning jag haft sedan länge, att det finnes skäl se efter, om man inte bör utvidga det förbud, som för närvarande gäller för statstjänare och ämbetsmän att innehava vissa avlönade privatuppdrag. Ty det är naturligtvis så, som herr Forssell sade, att om dessa privata uppdrag växa ut alltför mycket, kunna statens ämbeten och tjänster komma att bli lidande på det. Emellertid förefaller det mig även, som om herr Forssell, med den uppfattning han har i denna sak, borde i likhet med Kungl. Maj:t och utskottet medverka till att den nuvarande dubbelställningen för länsarkitekterna upphör. Av hans anförande fick man inte riktigt klart för sig, hur han i detta fall ser saken. Så vitt jag förstår, riktade han inte någon egentlig kritik mot den nuvarande organisationen, som dock just leder till en dubbelställning för länsarkitekterna, mot vilken inte minst allmänheten sedan länge med skärpa har vänt sig. Måhända avsåg herr Forssell, att man visserligen borde helt statsavlöna länsarkitekterna, men förbjuda dem att ha något annat arbete ens för statens räkning än den rena granskande verksamheten. Det förefaller, som om han hade samma farhåga, som herr J. B. Johansson i Fredrikslund nyss i sitt anförande gav uttryck åt, nämligen farhågan för att den utövande arkitektverksamhet, som länsarkitekterna enligt förslaget skulle få utföra, dock inte längre för egen räkning utan för statens räkning, skulle utgöra en inkörsport till förstatligandet av arkitektverksamheten. Jag har redan påpekat, hur överdriven, för att inte säga hur helt oberättigad, denna farhåga är. Jag skall ytterligare be att få påvisa det genom en hänvisning till vad båda de parter, som man väl närmast har anledning att taga hänsyn till, i detta fall ha att säga i frågan, nämligen arkitekterna själva och allmänheten, som skall betjänas såväl av länsarkitekterna som av de privata arkitekterna. Allmänheten representeras väl i detta fall bäst av Svenska stadsförbundet, eftersom städerna och övriga samhällen komma att bli de så att säga största kunderna hos länsarkitekterna. Svenska stadsförbundet har i sitt utlåtande över förslaget sagt, att det delar den principiella uppfattningen, att länsarkitekterna allttjämt måste bibehålla arkitektpraktik för att hålla sig i nivå med utvecklingen på stadsplane- och byggnadsväsendets område. »En granskande verksamhet», säger stadsförbundets styrelse vidare, »utan denna kontakt med det levande livet vore särskilt ödesdiger, när det gäller ett verksamhetsområde, där förhållandena så snabbt och radikalt ändra sig som just inom stadsplanekonsten.» Och den tillägger på ett annat ställe i ett av sina utlåtanden, att vad kommunerna angår så »måste det för dem vara tilltalande, att möjlighet beredes dem att få vissa arbeten utförda genom länsarkitektkontoren». Allmänheten — representerad genom Svenska stadsförbundets styrelse — har vidare förordat, att länsarkitekterna skola få utföra sitt uppdrag för statens räkning, d. v. s. låta inkomsterna tillfalla staten.

Svenska arkitektföreningen, vars medlemmar väl vore de som skulle känna sig hotade av det påstådda förstatligandet av arkitektverksamheten, har i sitt yttrande likaledes tillstyrkt förslaget om att länsarkitekterna böra ha möjlighet att driva arkitektverksamhet. Föreningen har till och med framhållit nödvändigheten av att länsarkitekterna beredas möjlighet att i viss utsträckning även syssla med praktiskt arkitektarbete, då de annars lätt kunde stelnas i byråkratiska former, och då det i övrigt torde visa sig omöjligt att uppehålla en önskvärd hög fackmannastandard hos dessa tjänstemän. Och i sitt utlåtande över den senaste utredningen, som resulterade i att man räk-

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)
nade med, att den enskilda arkitektverksamheten inte skulle tillföra länsarkitektinstitutionen mer än omkring ett par 100,000 kronor per år, förklarade sig arkitektföreningen vara nöjd med detta förslag. Herr Forssell är således på detta område mera konungslig än konungen själv, och jag tror, att då kamraren skall fatta ståndpunkt, har den all anledning att hålla sig till vad arkitektföreningen i detta avseende uttalat och inte tänka på de farhågor herr Forssell uttalat.

Herr Forssell slutade sitt anförande med att påpeka, att enligt förslaget skulle länsarkitekterna till och med få rätt att efter Kungl. Maj:ts medgivande driva arkitektverksamhet för sin privata räkning, och det var några alldeles förskräckliga konsekvenser, som herr Forssell såg av denna möjlighet. Jag får säga, att jag känner mig på det högsta förvånad över, att han funnit lämpligt att ägna så mycken tid och patos åt denna lilla detalj i förslaget. Vad man här har föreslagit är inte annat än vad som gäller för de flesta svenska ämbetsmän. De ha rätt att gå in till Kungl. Maj:t och begära tillstånd att få åtaga sig vissa uppdrag utom tjänsten, och det tillkommer Kungl. Maj:t att avslå eller bevilja en sådan framställning. Jag förstår inte, varför det skulle vara någon som helst anledning att i detta fall förfara annorlunda med länsarkitekterna än med de flesta andra ämbets- och tjänstemän. Vi få väl lita på, att Kungl. Maj:t skall med tillräcklig urskillning kunna bedöma en framställning från en länsarkitekt att få åtaga sig ett arkitektarbete för egen räkning. Jag tror inte, att man behöver befara, att Kungl. Maj:t skall slösa med sina tillstånd, så att det skulle kunna leda till några oefterrättliga förhållanden.

Jag skall, herr talman, vid sidan om denna fråga, som vi debattera, be att få säga ett ord om en sak, som herr Forssell, likaledes vid sidan av ämnet, tog upp. Han talade om hur det går till inom vägväsendet i vissa fall, då man bygger broar och utlyser arbetet på entreprenad. Han skildrade, hur han hade sig bekant, att en vägingenjör hade anlitat en entreprenör på förhand och skickade in ett av denne uppgjort förslag såsom sitt eget, och så sade herr Forssell, »att det vore helt naturligt om sålunda anlitate entreprenörer kunde känna sig säkra på att få arbetet, då det utlystes på entreprenad, och de fick det i de flesta fall också». Ja, jag vet inte, varifrån herr Forssell hämtat denna sin skildring. Det är väl ändå inte honom obekant, att i varje fall alla större broföretag utlysas på entreprenad och att man är skyldig från myndigheternas sida att godtaga den lägsta entreprenadsumman, för så vitt i övrigt det avgivna entreprenadanbudet kan anses likvärdigt med övriga anbud. Jag vill inte tro, att herr Forssell med sitt yttrande ville insinuera, att det sker något ohederligt eller oärligt inom vägingenjörskåren i detta avseende. Om så mot förmodan skulle vara fallet, vore jag tacksam, om han ville meddela mig de bevis han förfogar över.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Herr Forssell har framställt en hel del anmärkningar mot det föreliggande förslaget till länsarkitektorganisation. Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet har ju bemött de flesta av de anmärkningar, som herr Forssell här framställde, men jag vill likväl något uppehålla mig vid några av desamma.

Herr Forssell betonade med skärpa, att denna organisation skulle få formen av tekniska domstolar, som med domstols karaktär skulle pröva inkomna ansökningsärenden. Vi ha inom utskottet inte sett på frågan på alldeles samma sätt som herr Forssell. Vi ville inte, att denna institution skall få karaktären av en domstol, där parterna söka och få sina rättsanspråk prövade och avgjorda, utan vi ha ansett att den här organisationen i minst lika hög grad bör

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

bliva av konsulterande och rådgivande karaktär för dem som ha behov av och måste anlita densamma. Länsarkitekt skall icke blott se till att gällande lagar och bestämmelser efterlevas, och fastställa och pröva de ärenden, som på grund därav bli hänvisade till honom, utan han skall dessutom inom sitt verksamhetsområde främja bebyggelsen och samhällsbyggnaden på ett ändamålsenligt sätt.

Det väsentliga, som herr Forssell riktade sig emot, var, att denna organisation blir för stor. Den borde vara mindre, man skulle ha ett minimum av tjänstemän, och de skulle vara högt avlönade, sade herr Forssell. Men den institution, som vi för närvarande ha, har ju visat sig otillräcklig. Det är därför, som det nuvarande förslaget framlagts. Dessa ärenden ha så hopats på länsstyrelsernas bord, och från flera länsstyrelser begäres hjälp av på området tekniskt utbildade biträden för dessa ärendens handläggning. Det antal länsarkitekter, som vi hittills haft, har inte varit tillräckligt. Och jag är även förvissad om att varje länsstyrelse skulle vilja ha en länsarkitekt inom sitt län, och det är givet, att anordningen med en länsarkitekt för två län, som här är föreslagen, icke i allo blir tillfredsställande. Här föreslås inrättandet av 14 länsarkitektbefattningar, och tillsättande av 10 biträdande länsarkitekter. De länsstyrelser, som inte få någon länsarkitekt, komma säkerligen inte att bli belåtna; hälftenbruket länen emellan i fråga om befattningshavare har aldrig visat sig tillfredsställande på vilka områden man än försökt detsamma. Men nu ha i varje fall de sakkunniga, som utrett frågan inom departementet, och utskottet stannat vid det här föreliggande förslaget, framför allt av kostnadsskäl; och man vill pröva sig fram. Därför föreslås denna organisation endast för tre år framåt. Skulle sedan någon väsentligare ändring behöva göras i fråga om organisationen, så kan ju då finnas tillfälle. Jag har emellertid nu ansett mig böra biträda förslaget icke minst med hänsyn till den mängd ärenden inom detta område, som nu kräver sin lösning. Inom vissa län hava under de sista två åren ärendenas antal ökats med upp till 60 procent; något måste sålunda göras åt saken. Det kanske för övrigt icke ens herr Forssell vill bestrida, men herr Forssell vill endast ha få tjänstemän och att man skall avskilja all praktiserande arkitektverksamhet från länsarkitekterna. Det finnes emellertid andra sakkunniga, som ha en annan mening än herr Forssell. Jag tillåter mig i det avseendet citera vad Svenska arkitektföreningen yttrar i saken. Herr statsrådet uppläste för en stund sedan något ur detsamma. Jag var emellertid ej i tillfälle att höra detsamma eller vad det innehöll och jag tillåter mig därför att ur dess yttrande återge en del. Den understryker nödvändigheten av att länsarkitekterna beredas möjlighet att i viss utsträckning även syssla med praktiskt arkitektarbete då de annars lätt kunde stelna i byråkratiska former och det i övrigt torde visa sig omöjligt att uppehålla en önskvärd hög fackmannastandard hos dessa tjänstemän, om de alltså inte få utöva någon praktisk verksamhet. Man måste ju dock taga någon hänsyn till vad dessa fackmän säga. Svenska stadsförbundets styrelse uttalar sig på samma sätt, och går jag sedan till lantmäteristyrelsens yttrande så säger den visst inte, att man kan begränsa detta arbete och låta lantmätarna få en del av dessa uppgifter, utan tvärtom säger styrelsen, att den »skulle med hänsyn till den befattning styrelsen har med jorddelnings- och fastighetsbildningsväsendet finna det beklagligt, därest länsarkitekternas tjänstearbete skulle behöva i mera avsevärd mån inskränkas på grund av svårighet att erhålla erforderliga medel för detta arbetes behöriga bedrivande». Alltså har även lantmäteristyrelsen yttrat sig om denna sak och finner inte, att denna verksamhet kommer att onödigt ingripa på dess område, utan anser tvärtom att samarbetet bör bli till gagn och bli tillfredsställande. Jag kan alltså inte se, att de anmärknin-

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)
gar mot förslaget, som framställt av herr Forssell, äro tillräckligt bärande.

Man har här sökt gå en medelväg beträffande det privata arbete länsarkitekterna skulle få bedriva i så måtto, att de inte själva skulle ha någon vinst däraf. Detta därför att de inte skulle i icke önskvärd utsträckning ägna sig åt denna verksamhet och även därför, att en länsarkitekt inte gärna kan vara utan expeditjonslokal och kontor, där det finnes någon person, som svarar i telefon under länsarkitektens frånvaro, och där han har skrivbiträden, som kunna utföra sådant arbete, som inte fordrar fackkunskaper, utan som kan utföras av biträden. Härav följer ju, att länsarkitekterna skulle få en expedition, oavsett om de inte utöva någon privat arkitektverksamhet, men därigenom, att de hava denna, böra ju inte kostnaderna för det ändamålet särskilt höjas. Nu få de ju inte heller åtaga sig något uppdrag, som senare skulle kunna komma att hänskjutas till deras eget avgörande och prövande å ämbetets vägnar, och till den kategorien komma väl de flesta byggnadsföretag och planförslag inom deras eget verksamhetsområde att kunna praktiskt taget hänföras. Därför torde de inte kunna få åtaga sig annat än mycket små uppdrag, som falla utanför denna verksamhet.

Jag kan därför icke se, att häruti skulle ligga någon särskild fara att nu godkänna förslaget. Det är ju så avvägt, att kanske inte lönerna för arkitekterna bli så stora, som herr Forssell skulle önska, men så pass höga bli de i varje fall, att man bör kunna få tillfredsställande tjänstemän med tillräckliga fackkunskaper för att kunna utföra det arbete som kommer att krävas av dem.

Det nu föreliggande förslaget är en konsekvens av det beslut, som riksdagen fattade, då den för några år sedan antog den nya stadsplanelagen. När riksdagen då gick in härför, kommer riksdagen nu inte ifrån att ställa sakkunnig hjälp till länsstyrelsernas förfogande för att pröva hithörande ärenden. I fråga om kostnaderna uppgår den direkta ökningen för staten enligt utskottets förslag endast till 1,700 kronor utöver statens nuvarande kostnader för länsarkitekterna, ity att man räknar med att få in dels arkitektarvoden och dels granskningsavgifter, som skulle bestrida det mesta av kostnaderna för denna organisation.

Herr talman! Såsom förslaget nu föreligger, finner jag de anmärkningar, som riktats mot detsamma, inte vara av den betydelse, att man icke nu bör bifalla det, och jag ber alltså att få yrka bifall till detsamma.

I detta anförande instämde herr *Wallen*.

Herr **Bäckström**: Herr talman! Jag är fullt övertygad om att på grund av den nya stadsbyggnadslagstiftningen läggas på länsstyrelserna och därigenom även på länsarkitekterna avsevärt ökade arbetsbördor, varför en viss utökning av länsarkitekter kan vara av behovet påkallat, ehuru dock i detta sammanhang bör ihågkommas, att en stor del av länsarkitekternas arbetstid för närvarande åtgår för fullgörande av allehanda privata uppdrag.

Utskottets föreliggande förslag om en organisation, som i realiteten innebär inrättande av en statlig arkitektbyrå med ritkontor i varje länsarkitekt-distrikt, måste ändå väcka starka betänkligheter, ty det kommer att medföra ingrepp på de privata arkitekternas naturliga verksamhetsområden, då länsarkitekterna enligt det föreliggande organisationsförslaget icke enbart skola utföra det granskande och kontrollerande tjänstearbetet, utan jämväl anlitas för uppgörande av ritningar till statliga, kommunala och med allmänna medel understödda byggnadsföretag, dit även komme att hänföras alla skolhusbyggnader, om den kungl. propositionen, som ligger på riksdagens bord angående statens övertagande av vissa kostnader för skolväsendet m. m., vinner riksdagens bifall.

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

Såväl i utredningen som i den kungl. propositionen söker man visserligen göra gällande, att de statliga arkitektkontorens konkurrens med de privata arkitekterna och ingenjörerna skulle bli mycket ofarlig, eftersom det förutsatts, att inkomsterna av denna statliga arkitektverksamhet endast skulle uppgå till 210,000 kronor per år eller i genomsnitt 8,750 kronor per län. Dessa siffror synas emellertid vara mycket litet vägledande. Det avgörande är här icke den beräknade inkomstsummans storlek i och för sig, utan det förhållandet, att staten på detta område konkurrerar med enskilda företagare, och att de statliga arkitektkontoren härvid kunna tänkas få en i flera hänseenden gynnad ställning.

Uppdragsgivarna kunna sålunda lätt få den uppfattningen, att en hänvändelse till de statliga arkitektkontoren kunde vara förmånlig, enär de där upprättade förslagen snabbare och lättare än annorledes uppgjorda förslag kunde släppas igenom myndigheternas granskning och godkännande. Men detta är just en av de olägenheter, som nu är rådande, och som den nya organisationen borde ha till uppgift att eliminera.

Det är sålunda tydligt, att ett godtagande av principen, att de statliga länsarkitektkontoren skola tillåtas utföra allehanda arkitektuppdrag, kan komma till att leda till högst allvarliga konsekvenser för den enskilda företagsamheten. Till sina yttersta verkningar skulle detta kunna få karaktären av ett mer eller mindre utbrett statligt arkitektmonopol.

Ett sådant kan emellertid även med hänsyn till själva byggnadskulturen inom respektive län komma att medföra skadliga verkningar. De enskilda arkitekterna och konsulterande ingenjörernas inbördes konkurres har hittills varit den bästa garantien för framskapande av goda förslag. Det är en stor risk, att statsanställda arkitekter med mer eller mindre monopolartad ställning och befriade från den sporre till framsteg, som konkurrensen ger, kunna förfalla till schablonmässighet och i varje fall icke besitta den skapande framåtanda, som hos fria utövare tvingar sig fram.

Jag tror för min del, att det vore synnerligen oklokt, att riksdagen nu går in för genomförande av denna storartade organisation med inrättande av ritkontor och anställande av ritbiträden och övrig personal i och för utförande av byggnadsritningar m. m., utan länsarkitekternas åliggande bör i huvudsak omfatta endast gransknings- och kontrollerande tjänstearbete. En sådan betydligt mindre organisation bör kunna finansieras antingen enbart genom höjning av de nu utgående anslagen i budgeten eller genom vissa budgetanslag, kompletterade med lämpligt avvägda avgifter för granskningsarbete.

Jag förmodar, att det i denna kammare finnes en hel del ledamöter, som stått i kontakt med de nuvarande länsarkitekterna och känna till hur förhållandena för närvarande äro. Man kan gott säga, att det inte är bra som det är. Jag förstår därför mycket väl, att kammarens ledamöter gärna vilja komma till en lösning, sådan situationen nu är. Men är det inte ändå fara värt, om man antager statsutskottets förslag, att pendeln kommer att slå över åt andra sidan och att det, som reservanten herr Johansson i Fredrikslund yttrade i sitt anförande, kommer att bli en överorganisation? I ingressen till utskottsutlåtandet återges ett yttrande av departementschefen, vari denne framhåller, att man hade att röra sig med åtskilliga ganska svärförutsebara faktorer, varför hans förslag i viss mån måste få prägeln av ett prövande fram mot den lämpligaste organisationsformen. Med hänsyn härtill borde nu inga sådana åtgärder vidtagas, som definitivt läste fast den föreslagna organisationen och förhindrade eller försvårade de förändringar i densamma, som kunde påkallas av utvecklingen eller gjorda erfarenheter.

Det framgår ju, att varken departementschefen eller statsutskottet kunnat

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.) bli övertygade om nödvändigheten att omedelbart genomföra denna organisation över hela landet utan anse, att man bör så att säga försöka praktisera sig fram till den lämpligaste organisationen. Men hur kan det vara så, när man nu i detta utskottsbetänkande framlagt ett statförslag? Om utskottets förslag bifalles av kamrarna, har man ju reellt sett genomfört denna organisation, ty det torde väl ändå vara svårt att tänka sig, att man sedan skulle göra inskränkningar. Vore det inte lämpligare att skjuta på frågan ett år, såsom reservanterna här föreslå, för att ytterligare utreda den och undersöka, om man inte kunde starta denna organisation med något mindre personal — d. v. s. länsarkitekter anser man att man måste ha, och de böra ju tillsättas, men jag tror inte, att det skulle vara så lyckat att inrätta dessa stora ritkontor nu med en gång.

I instruktionen för de stadsarkitekter, som äro anställda, åtminstone i en del städer, finnes en bestämmelse om att de icke få åtaga sig arkitektuppdrag inom staden i fråga. Det innebär ju, att man också där vill söka undvika illojal konkurrens. Det torde icke råda något tvivel om, att dessa länsarkitekter få en mycket stark ställning enligt statsutskottets förslag.

Herr andre vice talmannen yttrade, att länsarkitekterna i huvudsak skola vara konsulterande och rådgivande. Ja, även i den vid utlåtandet fogade reservationen åsyftas, att detta skulle vara länsarkitekternas huvudsakliga uppgift. Det synes mig därför som om det vore en klok åtgärd, om man bifölle den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet antydde i sitt yttrande, att länsarkitektinstitutionen skulle vara något i stil med väg-ingenjörorganisationen, men de äro måhända icke fullt jämförbara, vilket också framhållits av herr Forssell, ty vägingenjörernas arbete bekostas ju mera av statsmedel. Under den korta tid som denna organisation varit i verksamhet har det dock förekommit, att vägingenjörernas arbete blivit så betungande, att personalen måst utökas, och jag föreställer mig, att utvecklingen kommer att gå i samma riktning för länsarkitekternas vidkommande, om nu denna organisation genomföres. Jag kan ej bli övertygad om, att man skulle vidtaga en indragning eller minskning, sedan organisationen en gång beslutats. Däremot är det stora utsikter till en fortsatt utbyggnad av densamma, vilket enligt min mening vore till skada för den privata arkitektverksamheten.

Ja, herr talman, detta är några synpunkter, som jag velat framhålla. Jag tror att det vore klokt, om kammaren ginge med på bifall till reservationen, vilken enligt mitt förmenande anvisar den bästa vägen för att kunna komma till en lycklig lösning av denna fråga. Jag anser, att den av utskottet föreslagna organisationen från början är för stort anlagd, och jag skulle helst önska, att frågan löstes på det sätt, som reservanterna föreslagit. Varför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Efter att ha åhört det sista, av en på området mycket sakkunnig person hållna anförandet, finnes det för mig, med den ståndpunkt jag har, icke mycket att tillägga. Jag anhåller dock värdsamt att få ge ett par repliker.

Såväl herr statsrådet som herr Nylander upptogo en ingalunda obetydlig del av sina respektive anföranden med att kritisera den nuvarande organisationen. Även jag började mitt anförande med en mycket bestämd kritik av det nuvarande tillståndet, och det gjorde jag just därför att jag ville visa, att reservanterna på den punkten äro ense med utskottet. Det är alltså icke för

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

ett försvar för det nuvarande tillståndet med de privata uppdrag, varom särskilt herr Nylander talade, som vi reserverar gå in, utan vi gå ju in för att ännu strängare avkoppla de privata uppdragen än vad utskottet gör.

Herr Nylander framställde mitt yttrande som om jag med hänsyftning på den nya stadsplanelagstiftningen skulle ha sagt ungefär det, att nu påginge arbetet för fullt, och sedan det är färdigt kan man slå ihop paketet, ty då blir det icke något arbete vidare. Det har jag aldrig sagt. Liksom herr Nylander vet jag mycket väl, att jämkningar behöva vidtagas i en stadsplan undan för undan, men det är klart, att stadsplanelagens ikraftträdande har medfört en alldeles särskild hausse på området med nybildning just nu. Vi befinna oss på höjdpunkten, vilket också den av herr statsrådet anförda statistiken gav åtskilliga vittnesbörd om.

Sedan har man varit angelägen om att jämföra den nya organisationen med länsvägingenjörorganisationen. Jämförelsen är oriktig — det har jag redan tidigare inom utskottet framhållit — ty länsvägingenjörernas arbetsuppgift omfattar också kontroll och granskning av den stora medelsförvaltningen, användningen av statens vägenslag och bilskattemedlen. För detta ändamål ha vägingenjörerna att granska vägstyrelsernas räkenskaper och att avge berättelser till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Därjämte skola de avsyna väg- och brobyggnadsföretag, vaka över skötseln av vägunderhållet m. m., således arbetsuppgifter, som i vissa avseenden ligga på ett annat plan. Att vägingenjörerna icke i så stor utsträckning, som man hade trott, anlitas för att uppgöra planer och förslag, sammanhänger dels med den omfattande verksamhet de ha just med de av mig nyss angivna uppgifterna och dels med den omständigheten, att vägstyrelserna i allmänhet ingiva förslag om vilken de önska som förrättningsman; och ofta föreslå privata ingenjörer. I det avseendet arbeta länsstyrelserna och vägstyrelserna i samförstånd, och i regel få vägstyrelserna den de vilja ha.

Det förefaller som om herr Nylander, vilken alldeles bestämt riktade sig mot de nya granskningsavgifterna, med hänsyn till denna kritik borde liksom reserverna kunna vara med om ett års uppskov. Jag måste ogilla det sätt, varpå herr Nylander refererade mitt anförande, när jag påpekade reservernarnas önskan om ett nytt förslag. Herr Nylander ville därvid göra gällande, att ett sådant förslag föreligger. Det föreligger icke ett i detalj utarbetat förslag, sådant att riksdagsmännen överhuvud taget kunna taga ståndpunkt till detsamma. Om herr Nylander på statsutskottets fjärde avdelning fått taga del av något maskinskrivet förslag, utarbetat inom byggnadsstyrelsen, så är det en sak, som riksdagsmännen överhuvud taget icke ha möjlighet att pröva. Jag menar, att genom att bifalla reservationen anmoda vi Kungl. Maj:t att för riksdagen framlägga ett alternativt förslag med begränsade uppgifter. Och när herr Nylander var vänlig att upplysa kammaren om att detta förslag i alla fall innebar omkring 100,000 kronor mindre i kostnad, så tyder ju bara detta på, att där möjligen kan vara åtskilligt att inhämta, om man granskar det närmare.

Herr Nylander går med liv och lust in för sitt eget förslag. Jag måste för min del alltjämt uttala betänkligheter, och jag tror att det kan vara klokt att gå försiktigt fram i början, ty det kan hända, att när det gått ett par år, de uttalade betänkligheterna visa sig vara ganska välgrundade.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Nylander: Herr talman! Det var herr Forssell, som uppkallade mig, då han med ett mycket livligt anförande gick till anfall mot det föreliggande

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)
majoritetsförslaget. Jag kan inte ta upp alla de punkter, som han berörde, men jag skulle vilja göra ett par repliker.

Han talade om kompetensfordringarna och hur svårt det skulle vara att få en länsarkitekt att särskilt behärska de olika uppdrag, som skulle falla under hans tjänst. Ja, jag vet mycket väl, att så är förhållandet. Därför har jag för min del varit med på att han skulle sättas i en högre löneställning med 14.000 kronor i stället för nu föreslagna 12.000 kronor. Men då jag förstått, att det inte fanns någon möjlighet att vinna gehör för denna mening, har jag på den punkten inte avgivit någon egen reservation. Jag har dock klart för mig och delar fullständigt herr Forssells mening, att man på dessa länsarkitekter måste ställa de allra högsta krav och verkligen söka med omdöme och omtanke för att få fram de lämpliga personerna. Men även om deras uppgifter äro så pass varierande som att ena gången sitta och granska ett förslag, som en annan uppgjort, och vid ett annat tillfälle själva uppgöra förslag, tror jag väl ändå inte, herr Forssell, att man kan påstå, att den skillnaden i uppgifter skulle vara så stor, att de inte kunde förenas hos en och samma person. Ty då kan man lika väl säga om en viss ingenjör eller, för all del, en viss professor, att han är utomordentligt duktig i ett avseende, men i ett annat avseende, som också faller inom hans verksamhetsområde, är han oduglig.

Sedan har herr Forssell vänt sig mot talet om att det skulle intjänas 8,500 kronor på varje länsarkitektkontor; det är, säger han, en sådan bagatell, att det beloppet tjänar man in på några få uppdrag. Ja, det är ganska lustigt att höra detta. Medan herr Johansson i Fredrikslund ifrågasätter riktigheten av beräkningarna och är rädd för att det inte skall gå i lås, är herr Forssell av den mening, att det är alldeles för litet. Jag tror, att om herrarna jämka ihop sina uppgifter, kanske man kommer fram till att det som majoriteten givit uttryck för måhända inte är så farligt att bygga på.

Men det viktigaste av vad herr Forssell gav sig in på var enligt min mening den privata arkitektverksamheten, och jag får säga, att han lade mycket stor vikt på denna, men, herr Forssell, med så felaktiga utgångspunkter, att det är fruktansvärt. Här har så tydligt och klart sagts ifrån, att endast med Kungl. Maj:ts tillstånd — således, som herr statsrådet redan sagt, om man får tillstånd av den myndighet, till vilken varje svensk man har rätt att vända sig för att utverka undantag i sin ställning — endast med Kungl. Maj:ts tillstånd har en länsarkitekt rättighet att åtaga sig ett uppdrag, som faller under *länsarkitekts* prövning. Herr Forssell talar här hela tiden om att det skulle falla under hans *egen* granskning. Så är visst inte fallet, herr Forssell. Det är inte hans egen, utan varje länsarkitekts granskning, det framgår tydligt av trycket. Således, vad är det då, herr Forssell, som en länsarkitekt skulle kunna få göra privat? Ja, enligt vad jag kan förstå inskränker det sig till sådana bagatellartade undantagsfall, att det rakt inte är något att tala om, ty under länsarkitektens prövning, vare sig i det ena eller andra länet, kunna ju falla alla ärenden, som hänföra sig till områden, där något som helst bestämmelseinstitut är upprättat, det må vara stadsplan, byggnadsplan, stomplan, utomplanebestämmelser eller dylikt. Det blir således alla de områden, där överhuvud taget någon byggnadsverksamhet av betydelse förekommer och där det är fråga om att upprätta nya planer. Vad kan då återstå för en länsarkitekt, som han utan vidare får göra — denna förfärliga privatverksamhet, som herr Forssell talar om? Jo, den inskränker sig därtill, att han kan få rita en villa på rena landsbygden, där inga som helst bestämmelser finnas, eller han kan möjligen få komma till herr Forssell eller mig och ge råd, när det gäller att välja färg på tapeter eller mattor, som passa i våra rum. Det är vad länsarkitekten kan få göra i egen privat verksamhet,

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

och detta anser herr Forssell från sina felaktiga utgångspunkter vara så fruktansvärt. Jag kan för min del inte tillmäta den kritik, som herr Forsell framställt här, sådant värde, att den ändrar vare sig min egen eller, som jag förmodar, någon annans uppfattning i denna fråga.

Till herr Johan Bernhard Johansson vill jag säga, att om nu också det s. k. inskränkta förslag om ytterligare utredning, som herr Johan Bernhard Johansson vill förorda, ställer sig 100,000 kronor billigare, så är detta på utgiftsidan, men på inkomstsidan har man för dessa sålunda begränsade länsarkitektkontor borttagit möjligheten att genom statlig arkitektverksamhet tillföra statsverket några inkomster, och det är därför som man inte vågat tänka sig att genomföra en dylik organisation, även om den ur vissa synpunkter vore önskvärd. Ty jag tror inte, att herr Johansson vill vara med om att lägga ut hela den stora skillnad, som därvidlag skulle uppkomma, d. v. s. så väsentligt öka det anslag, som av riksdagen nu gives under sjätte huvudtiteln till länsarkitekter. Vi få taga som utgångspunkt att hålla oss ungefär inom den kostnadsram, som vi nu ha.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Forssell: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet gav mig vissa anvisningar om att man skulle kunna göra erinringar i här berörd riktning också mot professorer, som utöva konsulterande verksamhet. Jag vill till att börja med påpeka, att vi, åtminstone mig veterligt, icke ha någon motsvarande teknisk domareverksamhet, varigenom vi skulle intaga en motsvarande dubbelställning. Vad vår konsulterande verksamhet beträffar, är den, åtminstone i de tekniska ämnena, praktiskt taget nödvändig för att hålla undervisningen uppe, och där ligger situationen således på ett helt annat sätt. Jag skulle kunna göra en jämförelse, som inte direkt berör mig, nämligen med vissa juristprofessorer, som ha ämnen, vilka direkt avhandla den praktiska verksamheten på området, och som också konsultera i sitt ämne just för att möjliggöra en levande undervisning. Det är klart, att en sådan konsulterande verksamhet har sina sidor ur den synpunkten, att den tar tid från undervisningen, men jag är för min del fullt på det klara med, att den är till mera nytta än skada.

Här sade herr statsrådet vissa saker rörande de av mig påtalade förhållandena vid utarbetandet av broförslag och följande entreprenader. Jag har ingen anledning att ta tillbaka något av vad jag sade. Jag vill heller icke gå in på de saker, som herr statsrådet tog upp till prövning beträffande motiv eller annat, som kan ligga bakom ett sådant förfarande. Jag finner det ganska onödigt i detta sammanhang att närmare penetrera den punkten. Däremot vill jag i någon mån undersöka, vad det kan ligga för bärkraft bakom de citat, som herr statsrådet gjorde ur vissa korporationers yttranden i denna sak. Jag var själv med, när svenska arkitektföreningen diskuterade denna fråga. Jag vet således ganska väl, hur det ligger till med dess yttrande. Jag förmodar, att jag icke avslöjar någon hemlighet, om jag säger, att praktiskt taget varannan eller kanske var tredje talare i svenska arkitektföreningen, när denna sak behandlades, var ämbetsman i kungl. byggnadsstyrelsen, och att under sådana omständigheter resultatet kom att gå i den riktning, som arkitektföreningens uttalande gjorde, är ju ganska förklarligt. Ty vad försvarade dessa? Jo, de försvarade sin egen privatverksamhet. Jag vill nu inte säga, att denna alltid är klandervärd. Det kan hända att det finnes tjänstemän i kungl. byggnadsstyrelsen, som icke utöva sådan teknisk domarverksamhet som länsarkitekterna skola komma att utöva, och att deras privata verksamhet i sådant

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

fall kan försvaras med mycket större skäl än den privata verksamhet, som en teknisk domare utövar, men att bakom detta svenska arkitektföreningens utlåtande icke ligger en fullständigt objektiv prövning av denna sak är alldeles påtagligt. Jag är för min del fullt förvissad om, att skulle tjänstemän eller anställda i kungl. byggnadsstyrelsen icke deltagit i behandlingen av detta ärende i svenska arkitektföreningen, så skulle resultatet med all sannolikhet ha blivit det motsatta.

Jag vill såväl beträffande detta uttalande som om uttalandet från svenska statsförbundet säga, att man skulle kunna citera en gammal regel från den politiska verksamheten, nämligen att en spontan folkrörelse måste vara väl organiserad för att komma till den sanna effekten. Ty det kan man säga om dessa uttalanden från alla håll och kanter, och känner man litet till, hur det tillgår vid sådana tillfällen, förstår man, att organisationen bakom uttalandena är ganska skicklig och ganska energisk.

Här försökte herr Nylander ta upp till s. k. bemötande vissa av mina påpekanden. Jag har påpekat, att när en teknisk domare har tillfälle att ta privatuppdrag — låt vara ett privat uppdrag att rita en villa på landet — vid sidan av den tekniska domareverksamhet, som han utövar mot allmänheten, så ligger det nära till hands att den herrn, som skall bygga villan på landet, betalar mycket, mycket bra för det uppdraget, samtidigt som arkitekten har en granskning av ett för beställaren ekonomiskt betydelsefullt ärende. Det är således icke den privata verksamheten i och för sig, som här skulle vara av olika slag eller mera klandervärd än vad den är för andra statens ämbetsmän, utan det är det, att den sker samtidigt med en teknisk domaregärning och att den öppnar möjlighet till biinflytelser, som är i alla avseenden förkastligt. Men varken herr Nylander eller någon av de andra opponenterna behagade ta upp, att det är våra rättsprinciper som ställas vid sidan och skjutas bort, när denna organisation lägges upp och när dessa principer godtagas. Det är således icke bara en diskussion om lämpligheten eller olämpligheten av att tjänstemännen ha privata uppdrag, utan man kommer in på frågan, om domare skola ha privata uppdrag. Vi komma också i detta sammanhang in på frågan, om staten bör organisera privat verksamhet med hjälp av sina tjänstemän och med hjälp av sina tekniska domare. Låt oss tänka oss i stället, att förslaget hade låtit så, att för att minska våra kostnader för de vanliga domstolarna skola vi ålägga domarna att taga emot juridiska uppdrag. Det kan anföras precis samma argument där som det kan göras i fråga om länsarkitekterna. Det kan också sägas, att domarna skola hålla sig mera i kontakt med vissa saker genom att gå in som advokater med taxor, som gå till staten. Att överhuvud försvara detta förslag är att sätta viktiga rättsprinciper i hela vårt samhälle i fara.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Forssell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 98, röstar

Ja;

Ang. omorganisation av länsarkitektinstitutionen m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet av-
givna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av väckt motion om påskyndat avskrivande av prästerskapets till statsverket indragna tionde m. m.; och

nr 44, i anledning av väckt motion angående ändring i lagen om skydd för vissa mönster och modeller.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion angående obligatorisk undervisning i folk- och småskolor i hälsovård och regler för ett hygieniskt levnadssätt.

*Om folkskol-
barnens fost-
rande till ett
hygieniskt
levnadssätt
m. m.*

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 80, hade herr *Norman* m. fl. hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t göra framställning om sådana åtgärder, att undervisning i hälsovård och regler för ett hygieniskt levnadssätt infördes som obligatoriskt undervisningsämne i folk- och småskolors samtliga klasser upptaget i timplanen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att första kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta en handledning för lärare vid undervisningen i hälsolära vid rikets folkskolor ävensom, i anslutning till vad av motionärerna och utskottet i övrigt anförts, vidtaga de åtgärder, som kunde befinnas påkallade för främjandet av barnens fostran till ett hygieniskt levnadssätt.

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Jag har ej begärt ordet för att yrka avslag på utskottets hemställan, för vilken jag också vill avge min röst. Det har begärts för att få tillfälle att för min egen räkning åtminstone påkalla ett tilllägg till utskottets motivering.

Jag har också velat framhålla, att det föreligger en riksdagsskrivelse redan från 1929 på Kungl. Maj:ts bord, som bör lämpligen övervägas i samband med den, som kammarens beslut i dag antagligen kommer att föranleda. Det gäller nämligen en skrivelse på motion av mig om åtgärder för en vidgad upplysning- och undervisningsverksamhet i syfte att förhindra kaffe- och tobaksmisshandling. Båda skrivelserna ha ett nära sammanhang, och utredningen kommer tydligen att bli ungefär densamma från ämbetsverkens sida. 1929 års skrivelse ligger hos socialdepartementet och den, som riksdagen i dag beslutar, kommer sannolikt till ecklesiastikdepartementet. Jag önskar nu en

Om folkskolbarnens fostrande till ett hygieniskt levnadssätt m. m. (Forts.) samverkan mellan de bägge departementen, vilket jag ber för säkerhets skull att få antecknat till protokollet.

Mitt tillämnade tillägg till motiveringen utgår från den uppfattningen, att skapandet för individen av andlig och fysisk hälsa, förvärvat genom sunda folkseder, är nästan det viktigaste av allting. I insikt härom har jag ansett, att ett värdigt föremål för en samhällets partilösa realpolitik vore just att även intressera sig för och taga initiativ, jämväl från riksdagens sida, i en sådan angelägenhet. Därför har av mig under min riksdagsverksamhet under skilda perioder väckts en följd av motioner i sådant syfte. Man har visserligen givit erkännande åt dem i motiveringarna, men avslagit yrkandena, därför att det redan gjorts så mycket, har det sagts, och sannolikt mera kommer att göras. Undantag från dessa förevändningar skedde emellertid åren 1912 och 1929, då kamrarna på enhälligt tillstyrkan av sina utskott och genom enhälliga beslut biföllo motioner om ökad upplysningsverksamhet för att förekomma missbruket av kaffe och tobak.

Beträffande regeringsskrivelsen av 1912 sörjde ämbetsverken för att den försjönk i glömska under longörer, och den har trots mycket arbete icke lett till något annat än möjligtvis några små uttalanden i ett eller annat betänkande och möjligen också i formuleringen av några undervisningsplaner. Under intrycket av detta så att säga misslyckande, som dock har sina naturliga orsaker, på grund av att man här rör vid en ömtålig sak, nämligen den stora allmänhetens vanor, förnyades förslaget 1929. Märkvärdigt nog beslöt kamrarna då med samma enhällighet att förnya sin begäran om vidgad upplysnings- och undervisningsverksamhet i syfte att förhindra kaffe- och tobaksmissbruk.

Regeringen remitterade saken i juni 1929 till medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen att däröver avgiva ett gemensamt yttrande jämte förslag. Fem år efteråt kommo de in med sitt yttrande och sitt förslag, vilket ju icke visar något överdrivet intresse i varje händelse för själva saken, men ett svar kom i alla fall. De två ämbetsverken hade remitterat saken till två konsulenter för nykterhetsundervisning — märk väl för »nykterhetsundervisning», då det här var fråga om tobak och kaffe. Det var filosofie doktor Thorild Dahlgren och licentiaten Ivan Bolin. Dahlgren förklarade i sitt utlåtande, att man gjort vad man kunnat i skolorna och likaledes genom kursplaner m. m. sådant och även med läroböcker, och menade, att det vore skäligen tillräckligt. Han hänvisade till att nykterhetsorganisationernas centralstyrelse skulle kunna taga hand om denna sak, i fall det var något, som felade. Men detta omhändertagande hade hämtats från gamla tider, och hade efter 1912 varit ytterst obetydligt. Dahlgren är nog oförsiktig att i förbigående omtala, att under det sista året, som centralstyrelsen för nykterhetsverksamheten hade utövat sin verksamhet, hade det hållits 5,588 föreläsningar, av vilka 25 rörde tobak och kaffe, varom just upplysningen skulle uppmuntras genom dessa föreläsningar, och 7 föreläsare hade anlitats för ändamålet. Nu sade Dahlgren, att man i alla fall kunde tänka sig någon ytterligare propaganda om än mycket anspråkslös, och det skulle centralstyrelsen för nykterhetsrörelsen igen taga hand om. Vidare förordade han radioföredrag, med andra ord ökad föreläsningsverksamhet, och uppsatser i almanackan, allt detta också ombestyrt av centralstyrelsen för nykterhetsrörelsen.

Det allra viktigaste för sådana hygieniska frågor behandling vore väl, att frågan om tobaken och kaffet omsider *utbrötes totalt ur nykterhetsverksamhetens regi*. Den kan icke intressera sig för dem. Vi ha önskat, att den skulle utsträcka sin verksamhet till något sådant, som utskottet syftar till, nämligen folkhälsan i allmänhet. Det har svarats, att det kanske är något att tänka på,

Om folkskolbarnens fostrande till ett hygieniskt levnadssätt m. m. (Forts.)

men det har aldrig blivit något av och kommer med säkerhet heller aldrig att bli något av. Alltså måste vi ha en frigörelse från denna förkvävande verksamhet på andra områden, som nykterhetsverksamheten icke sysselsätter sig med.

Emellertid instämde Bolin med Dahlgren, och sedan skulle de båda ämbetsverken, medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen yttra sig. Det blev efter fem år, och då sade de ungefär detsamma som Dahlgren, ty det är den vanliga tågordningen. Experterna tala, myndigheternas plenarstyrelser instämma, och så kommer saken äntligen i ett sålunda berett skick till Kungl. Maj:t.

Men då remitterade Kungl. Maj:t frågan till vetenskapsakademien för att få yttranden av ytterligare experter. Vetenskapsakademien hörde naturligtvis också sina experter, professorerna Santesson och Jacobæus. Dessa avgåvo ett utlåtande och kommo till ungefär samma resultat som Dahlgren. De skilde dock klart på att det här gällde skolungdomens undervisning, lärarnas undervisning och *föräldrarnas undervisning*. Det sista var ju ett framsteg, att de betonade detta, som dock är det viktigaste, såvitt jag förstår. Men då sade professorerna Santesson och Jacobæus, nog med visst fog, att det är svårare att röra vid kaffet och tobaken än alkoholen ty de ingå mera i medborgarnas dagliga vanor, och även tobaken och kaffet skiljas åt, i övervägandet, därför att kaffet också ingår i de *dagliga måltidsvanorna*.

Där ha vi äntligen klart fått uttalat, att vad som gäller hygienien är icke bara de s. k. njutningsmedlen, d. v. s. tobak, brännvin och kaffe, utan också den dagliga dieten. Därom vet man icke statistiskt, hur det förhåller sig, men jag tror, att åtminstone i Stockholm äter mera folk ihjäl sig än de röka och dricka ihjäl sig. Det är således ett nytt framsteg, att man fått fram även denna dietfråga. Att jag mår bra och är frisk vid min ålder, beror på att jag även använt den som en oundgänglig faktor för mitt välbefinnande hela mitt liv.

Så slutar uttalandet med en klimax. »Nu gällande ordning för undervisningen angående de skadliga verkningarna av tobak och kaffe kan, vad ungdomen beträffar, om den rätt tillämpas, anses vara väsentligen tillfredsställande. De för lärarna tillgängliga hjälpmedlen och handledningarna vid denna undervisning torde måhända behöva moderniseras. Strävandena att med undervisningen på ifrågavarande områden på ett praktiskt sätt nå även den vuxna generationen böra i möjligaste mån befordras.»

Äntligen ha vi fått fram de vuxna personerna, som man bör börja med. Nu skicka vi här i riksdagen karaktärsfrågorna till skolorna för att själva slippa behandla dem. Sålunda äro vi med om, att skolungdomen förmanas i skolorna till att undvika missbruk av tobak och kaffe. Men när de komma hem, går pappan kanske hela dagen bolmande på sin cigarr, och mamman håller oavlåtliga kaffejunter för familjen eller sina bekanta. Det är riksdagspolitiken i de här frågorna. Det är ju bra att sålunda komma undan en ömtålig sak. Det försöker jag ibland också fast inte just så ofta.

Akademien biträdde naturligtvis sina sakkunnigas yttrande. Det är även här som mängenstädes den vanliga ordningen — enväldshärskarna bakom demokratin i akademien!

Nu ligger ärendet på Kungl. Maj:ts bord. Det är ännu ej avgjort. Därför har jag begagnat detta tillfälle att få omnämna det.

Jag skall säga något utanför ämnet och ber er ej bli ledsna för att jag upp-tager tiden. Men jag fick en påminnelse om matordningens betydelse i går, då jag gick upp i socialdepartementet för att forska efter dessa handlingar. Där stötte jag på svårigheter på grund av den s. k. lunchpausen. I socialdepartementet, dit jag kom klockan halv två, stod det på dörren, att mellan

Om folkskolbarnens fostrande till ett hygieniskt levnadssätt m. m. (Forts.) klockan ett och två är i registratorskontoret mottagning för allmänheten inställd. Det kunna inte vi, som bo på bondlandet veta. Då gick jag en trappa ned till justitiedepartementet, nyfiken att få veta, hur det var där. Där var det tomt i registratorskontoret på grund av lunch ifrån ett till halv två. Därpå gick jag till registratorskontoret i ecklesiastikdepartementet, ännu en trappa längre ned, och där sade man: »Här går det inte an, att man stänger registratorskontoret för allmänheten, utan här måste någon alltid vara tillstädes.» Där ser man inom det kanslihus, som behärskas av regeringen, ett sådant oerhört samarbete, som är motsatsen till samarbete, även i matfrågan.

Nu har utskottsbetänkandet för första gången under min riksdagspraktik — det är därför jag berömmar det och hoppas på dess framgång — särskilt hemställt att riksdagen skall begära de åtgärder, som kunna vara påkallade för främjandet av »ett hygieniskt levnadssätt» i allmänhet, matordning således också och vad mera därtill hörer, och därefter följer all själens odling också, föreställer jag mig. Det har trots många bemödanden ej lyckats mig. Men motionären och även utskottet inskränka sina krav till barnens fostran, och vidare till barnen i folkskolorna. I begränsningen röjer sig kanske måstaren! Det är kanske bra att hålla sig till detta för att få något att gå igenom i början. Men det generella begreppet »hygieniskt levnadssätt» är omsider knäsat även i riksdagens sköte, och jag får gratulera utskottet till detta värdefulla bidrag till riksdagens historia.

Ja, nu menar jag emellertid att denna fråga har mycket vidare vyer. Och om jag nu biträder utskottets utlåtande såsom ett litet fjät framåt, kanske ett steg framåt, bör det dock från min sida få ske en påminnelse om att ämnet är mycket mer omfattande. Det omfattar nämligen helt enkelt, såsom jag sade, själens och kroppens hälsa för alla människor. Jag interPELLERADE med kammarens tillstånd ecklesiastikministern år 1934 såsom representant för det ämbetsverk, som jag trodde skulle få handha dessa saker, om han icke ville verka för att undervisningsväsendet i landet också måtte taga hänsyn till det nya eller rättare sagt mycket gamla spörsmålet, som icke blivit tillgodosett ens det allra minsta, att meddela någon vägledning för undervisningen i *social etik och individuell levnadskonst*. Då frågade jag honom, när han skulle svara, men han sade: Vad skall jag svara? Han skulle naturligtvis antingen svara, att han tyckte, att det var riktigt, eller också att det var oriktigt och att han ej brydde sig om det. Men det blev intet svar alls på den interpellationen. Nu är utskottets uttryck, hygieniskt levnadssätt, ju en uppfordran till att möjligen komma igen med en sådan interpellation, helst om utskottets inflytelserika krafter vilja understödja den hos höga vederbörande.

Jag har också begärt ordet för att betona, att det här *icke är läran, som är det förnämsta, utan levernet*. Om det bara hålles föreläsningar för barnen i saker, som de flesta kanske finna tråkiga, kan det icke slå i spann i alla händelser. Ett eller annat intellektuellt huvud fäster sig kanske vid det och talar om för föräldrarna, att de senare misstagit sig i fråga om sitt barns uppfostran. Men det blir nog icke så vanligt. Uppfostran måste bestå i praktik. Barnen få hållas just till praktik, om det skall bli något av, och det kan väsentligen endast ske från hemmen.

Jag kommer därvid att tänka på världens förnämsta politiska program, som skrevs för tretusen år sedan. Man måste gå tillbaka så långt i tiden för att få ett så upphöjt program, ty sedan dess har det icke framkommit ett sådant. Allmänt erkännes bland tänkande i världen, att det är det förnämligaste politiska program i världshistorien. Det inledes med följande ord: »De gamla började med att rätt styra staten, och för att rätt kunna styra staten, lade de sig vinn om att god ordning härskade i deras familjer.» Där

Om folkskolbarnens fostrande till ett hygieniskt levnadssätt m. m. (Forts.)
ser man således vad det i alla tider betydtt, vad som tilldrar sig i familjerna.

För att nu också uttala min allmänna syn på skolornas möjligheter, som måste beröras av denna sak, skall jag uppläsa några rader ur ingressen till »Skolan, sedd med föräldraögon», av professor Hubendick, som införts i Pedagogiska Spörsmål. Det överensstämmer med min erfarenhet. Han säger:
»Två gånger har jag levat under förhållanden, som närmat sig ett inferno. Första gången var när jag gick i skolan. Andra gången var när mina barn gingo i skolan. Skall jag våga hoppas att ej behöva uppleva dessa svåra lidanden en tredje gång; när mina barnbarn komma i skolan?»

Varför är skolan så ofta ett sådant gissel för både barn och föräldrar? Ja, även för lärarna? Varför skall skolan behöva suga ut barnens fysiska krafter till det yttersta? Varför skall skolan krossa barnens självförtroende och förstöra deras frimodighet? Varför gör skolan så mången ung människa till andlig krympling? Varför får detta ske opåtalat?»

Jag yrkar, herr talman, att vid bifall till utskottets hemställan det måtte till motiveringen, där utskottets motivering slutar, tillfogas ett uttalande av följande lydelse: »Vid bedömandet av det nu framförda ärendet bör detta dock sättas i något sammanhang med det livsproblem, varav det utgör en detalj, nämligen släktats andliga och fysiska hälsa överhuvud taget. Spridande av skolkunskap är av betydelse ej blott för folkskolan utan även för övriga undervisningsanstalter ända upp till universiteten. Denna undervisning blir vidare till föga, om den ej stödes av lärarnas levande intresse för saken, vilket kan förutsättas endast i den mån de själva föra ett hygieniskt levnadssätt. Viktigare än läran är dock levernet. Dettas praktik vilar främst på hemmet, dess organisation och möjligheter. Först när den mognare ungdomen och de vuxna av egen självbevarelse taga ledning av hälsovårdens naturliga krav och ernå möjligheter därtill, skapas även för det uppväxande släktet kärlek till arbetet och sunda folkseder i övrigt i livsföringen.»

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet förtättande kl. 8 e. m.

Herr talmannen uppstod därefter och avlägsnade sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Herr Sjö Dahl: Herr talman! Jag är mycket tacksam för herr Lindhagens vänliga erkännande av såväl motionens syftemål som utskottets behandling av motionen. Med anledning av det tillägg till utskottets motivering, som herr Lindhagen föreslog, skulle jag dock vilja framföra vissa erinringar. Motionen var begränsad till folkskolan och undervisningen i hygien, och den kunde därför icke gärna av utskottet sträckas ut till andra undervisningsanstalter. Jag erkänner, att det mycket väl kunde vara behöfligt med en sådan utvidgning, men den komme att falla utom motionens ram. Vidare var det vissa yttranden i herr Lindhagens tillägg till motiveringen angående den uppfostrande lärargruppens iakttagande eller icke iakttagande av hygieniska levnadsvanor, som måhända skulle kunna av denna kår missförstås, ifall kammaren anslöte sig på den punkten till herr Lindhagens förslag. Jag tror nog, att det har funnits och kanske finnes åtskilliga uppfostrare, för att erinra om en viss del av herr Lindhagens yttrande, som ätit ihjäl sig, vilket knappt är alltför berömvärdt. Men att generalisera något sådant skulle jag för min del vilja avråda ifrån. Vad beträffar det som herr Lindhagen sedan

Om folkskolbarnens fostrande till ett hygieniskt levnadssätt m. m. (Forts.)
yttrade om hemmens betydelse och att föräldrarna borde uppfostras o. s. v., så har man ju i motiveringen till utskottets kläm med kraft understrukit just denna synpunkt, åt vilket herr Lindhagen också gav ett visst erkännande.

Då det mesta av vad herr Lindhagen i sitt värdefulla anförande här hade att framföra, redan mer eller mindre berörts av utskottet i dess utlåtande, och då å andra sidan andra kammaren redan bifallit ett fullständigt likadant utlåtande oförändrat, som där förelåg, ber jag för min del, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan och dess motivering oförändrade.

Herr Lindhagen: Förr i världen — åtminstone var det så i lagutskottet — voro vi särskilt angelägna — även om utskottet inte ansåg sig behörigt att i sina yrkanden gå utanför en motions ram, men höll före att synpunkterna borde vidgas — att anföra det senare i motiveringen. Det går nog för sig även i vår tid, föreställer jag mig. Skiljaktigheten mellan kamrarnas beslut i frågor som behandlats även av tillfälliga utskott pläga också sammanjämkas.

Vad angår den andra erinran, som gjordes på samma gång som mitt tilllägg berömdes, förstod jag den inte riktigt. Jag vill bara säga, att ifall utskottet är motståndare till vad som står i detta tilllägg till motiveringen, vilket inte är mitt påfund utan uttryck för en allmän uppfattning, blir det inte mycket bevänt med utskottets utlåtande.

Jag skall inte begära votering, men jag har i alla fall fått in dessa synpunkter i protokollet, såsom jag önskat.

Herr Norman: Ur den synpunkten att det är ett mycket intressant ämne, som här föreligger, skulle mycket kunna sägas, men i sak finner jag, att det inte nu behöver ytterligare ordas i denna fråga. Jag finner, att det syfte, som vi motionärer avsett att främja med vår motion, mycket väl kan uppnås genom det förslag, som utskottet här förelagt, och jag ber att få ge tillkänna min avslutning till detsamma.

Herr Lindhagen: Dock inte till vad jag har föreslagit!

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med det tilllägg till motiveringen, som under överläggningen påyrkats av herr *Lindhagen*; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle kammarens beslut i förevarande ärende genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

*Om inrättande
av en hovrätt
för Övre Norr-
land.*

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken, m. m.

Genom en den 8 mars 1935 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 158, vilken behandlats av sammansatt stats- och första lagutskott, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) **L a g**
om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 8 kap. 3 § rättegångsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

Under Svea hovrätt höra: Stockholms stad samt Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Gotlands, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län; under Göta hovrätt: Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Skaraborgs län; under hovrätten över Skåne och Blekinge: Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län; under hovrätten för Övre Norrland: Västerbottens och Norrbottens län.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1936 eller den senare dag Konungen bestämmer.

Mål eller ärende, vari talan fullföljts i Svea hovrätt såsom allmän överrätt från domstol eller annan myndighet inom Västerbottens eller Norrbottens län och uti vilket vid lagens ikraftträdande icke av hovrätten fattats slutligt beslut, skall för vidare behandling överlämnas till hovrätten för Övre Norrland. De närmare föreskrifter, som med avseende härå må finnas erforderliga, meddelas av Konungen.

2) L a g

om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 15 oktober 1880 (nr 36), innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, in-teckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs.

Häri-genom förordnas, att 3 § förordningen den 15 oktober 1880, innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, in-teckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs, skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

Ärenden angående lagfart av järnväg upptagas och prövas av Stockholms rådstuvurätt, då järnvägen till större delen av sin sträckning ligger inom domsagor under Svea hovrätt eller hovrätten för Övre Norrland, av rådstuvurätten i Jönköping, då järnvägen till större delen ligger inom domsagor under Göta hovrätt, och av rådstuvurätten i Kristianstad, då järnvägen till större delen ligger inom domsagor under hovrätten över Skåne och Blekinge.

Hava, sedan — — lagfarten skedde.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1936 eller den senare dag Konungen bestämmer.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade anmälts av herr *Svensson* i Kompersmålå, som dock ej antytt sin mening.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Med avseende på denna kungl. proposition med förslag till inrättande av en hovrätt för övre Norrland, till vilken skulle höra Västerbottens och Norrbottens län, ber jag att få yttra några ord. Jag skall först lämna en mycket kortfattad redogörelse för vad som har förekommit vid denna frågas behandling under loppet av en tretton år. Ty jag är övertygad om att kammarens ledamöter icke haft tid att läsa den redogörelse, som lämnas i den kungl. propositionen. Den behöver nog för övrigt i någon mån kompletteras med en eller annan uppgift. Efter denna fram-

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)
ställning skall jag framlägga de skäl, som enligt min mening tala för att den kungl. propositionen bör förkastas. Jag får till ursäkt för att jag besvärar herrarna med att åhöra mitt uttalande, som kanske icke får något som helst inflytande på sakens utgång, anföra, att jag av helt naturliga skäl är ganska intresserad av vad som hör till processrätten, eftersom jag under en lång följd av år representerat den i Uppsala alltifrån hösten 1886 till dess jag lämnade universitetet och blev justitieråd 1905.

Då jag nu i korthet skall redogöra för vad som har förekommit i detta ärende om inrättande av en hovrätt för Norrland, vill jag först stanna vid år 1922, då det framlades en proposition om förläggande av en hovrätt med två divisioner i Härnösand för de fyra norrländska länen. Motivet för detta förslag var, att Svea hovrätt hade vuxit ut till ett verk av sådan omfattning, att det icke kunde på ett fullt tillfredsställande sätt administreras. Det var det första argumentet. Det andra var en allmän önskan i Norrland om en dit förlagd hovrätt, och det tredje, att det vore önskvärt, att Norrlandsmål dömdes av hovrättsledamöter, som bodde i Norrland och behärskade speciellt norrländska förhållanden. När Svea hovrätt yttrade sig om detta förslag, erkände hovrätten i viss mån befogenheten av dessa motiv; särskilt beaktades norrlänningarnas önskan att få en hovrätt i Norrland. Men i denna punkt gjorde hovrätten en mycket viktig erinran, och den gällde den redan 1909 inrättade s. k. Norrlandsavdelningen inom Svea hovrätt. Det är nämligen så, att mål ifrån Norrland behandlas uteslutande på tre divisioner, som äro bestämda på förhand. De kunna också ha andra mål att handlägga, men de norrländska målen gå endast dit. Dessa divisioner sysselsätta sig även med alla personalfrågor, som angå rättsskipningen i Norrland. Riksdagen antog icke den kungl. propositionen, utan begärde ny utredning.

År 1923 kom en ny proposition av samma innehåll som den jag nu redogjort för. Första kammaren avslög propositionen på grund av att man i kammaren icke kunde enas om var hovrätten skulle förläggas. Vid båda dessa tillfällen, som jag nu talat om, var det fråga om endast en hovrätt i Norrland.

Sedermera började man överväga, huruvida hovrätten skulle bestå av en eller flera divisioner. 1926 framlades ett förslag av särskilda s. k. hovrätts-sakkunniga, som förordade icke en hovrätt för Norrland utan en hovrätt på en division för Västerbotten och Norrbotten. De påpekade, att det visserligen var principiellt mindre tilltalande att inrätta en hovrätt med endast en division, men de ansågo detta ofrånkomligt, då man icke kunde finna en förläggningsort, som lämpade sig för hela Norrland. Jag undrar, om inte det verkliga skäl, som låg bakom — jag vill visst icke påstå det, men för mig framstår det såsom troligt — var, att man tvivlade på möjligheten att åvägbringa någon enighet angående förläggningen av en hovrätt för hela Norrland.

Sedan komma vi till processkommissionens stora förslag till rättegångsväsendets ombildning. Med hänsyn till det i vidsträckt mening muntliga hovrättsförfarande, som kommissionen ifrågasätter, föreslog den, att man skulle uppdelna hovrätterna så, att man fick till stånd högst nio och minst sju, därav en för övre Norrland, förlagd i Umeå eller Luleå. Samtidigt framhöllos dock farorna av en så stark uppdelning av rikets hovrätter. Svea hovrätt framhöll i sitt yttrande över processkommissionens betänkande, att den starka uppdelningen av hovrätterna påkallades av det rent muntliga hovrättsförfarande, som processkommissionen förordat och enligt vilket parter och vittnen skulle höras på nytt i hovrätten. Men om man icke ginge så långt i muntlighetens genomförande — det var för övrigt hovrättens önskan — utan protokollering av

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

vittnesmål och uttalanden i underrätten bibehölles, erfordrades enligt hovrättens mening icke en så vittgående klyvning. Hovrätten fäster uppmärksamheten vid, att med en dylik inskränkning av den muntliga proceduren vore det icke att ställa några alltför stora anspråk på parter och vittnen, om man högst väsentligt minskade det föreslagna antalet hovrätter även efter den nya rättegångsordningens genomförande. I grövre brottmål, framhölls det, borde hållas s. k. hovrättsting av två hovrättsledamöter och en häradshövding, vid vilka muntligheten skulle tillämpas i stor utsträckning. Från dessa utgångspunkter förordades en hovrätt för de fyra norrländska länen. Man hade således kommit tillbaka till den utgångspunkt, från vilken man utgått.

Gotha hovrätt uttalade sig i samma riktning och förordade en hovrätt för Norrland. Advokatsamfundet gjorde också ett uttalande, som gick ut härpå. Och när lagrådet yttrade sig över processkommissionens förslag, uttalade lagrådet, att på mindre än två divisioner borde ingen hovrätt arbeta.

År 1931 framlades för riksdagen en proposition angående principerna för en rättegångsreform. Där påpekades, att det var viktigt, att så snart grunderna för reformen godkänts, åtgärder vidtogos, som kunde förmedla övergången till det nya förfarandet. Därför skulle man i god tid sätta i gång med den uppdelning av hovrätterna, som kunde anses lämplig, och med avseende på Norrland uttalades, att där skulle finnas åtminstone en hovrätt. Här till anslöt sig riksdagen i sitt beslut. 1932 yttrade sig den nya processlagberedningen i anledning av en kungl. remiss om en norrländsk hovrätt. Processlagberedningen påpekade, att en hovrätt bör bestå av minst två divisioner, och nämnde, att beredningen i det förslag, som den höll på att utarbeta, förmodligen skulle komma till det resultatet, att det borde inrättas en hovrätt för de fyra norrländska länen. I det förslag, som departementschefen remitterade till lagrådet, förklarade denne, att det borde vara en hovrätt för hela Norrland och att det var angeläget, att minst två divisioner funnes vid denna hovrätt. Sedermera kom emellertid ärendet tillbaka till processlagberedningen, som modifierade sin ståndpunkt så till vida, att den förklarade, att man hade att välja mellan två alternativ: en hovrätt i Norrland, som nödvändiggjorde ett stort antal dyrbara och besvärliga hovrättsting, eller också två hovrätter med ett mindre antal hovrättsting. Det senare alternativet ansågs vara det bättre. Visserligen ansågs rekryteringsfrågan viktig, men beredningen ansåg för sin del, att ingenting finge stå i vägen för en hovrätt med en division i övre Norrland. Det komme sedermera an på statsmakterna att vidtaga betryggande åtgärder för att åstadkomma den rekrytering, som vore erforderlig. En ledamot var emellertid av annan mening. Jag skall icke nu närmare gå in på hans uttalande. Han fasthöll emellertid vid ståndpunkten, att en hovrätt på en division icke kunde ur rättsskipningens synpunkt anses tillfredsställande.

När Svea hovrätt yttrade sig över processlagberedningens förslag, avstyrkte hovrätten bestämt, att man skulle inrätta en hovrätt i Norrland med endast en division. Hovrätten erinrade därvid om vad den år 1927 hade yttrat om det överdrivna betonandet av olägenheterna av inställelse vid huvudförhandling inför hovrätten — helt ny muntlig förhandling skulle nämligen icke bli regel. I vissa grövre brottmål behövdes onekligen hovrättsting, låt vara icke i så stor omfattning som processlagberedningen antagit, men hur skall man, säger hovrätten, ställa med hovrättsting i en hovrätt på endast en division? Hur skall man, om divisionen är borta på hovrättsting, behandla brådskande frågor — inhibition, häktning, omedelbart vikariatsförordnande eller dylikt? Under sommarsemester skulle enligt processlagberedningens förslag ledamöter från Svea hovrätt inträda i den nya hovrätten. Men detta skulle enligt hov-

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)
rättens mening medföra betydande olägenheter och kostnader. Rekryteringsproblemet bleve svårlöst. Tillfälle till urval bleve obetydligt. Dugliga aspiranter komme att söka sig till en större hovrätt. Ur rekryteringssynpunkt bleve det nödvändigt att öppna vidsträcktare möjligheter till transport. Härigenom bleve emellertid följden, att all den lokala sakkunskap, som man genom denna speciella hovrätt velat tillförsäkra sig, undan för undan försvunne, i den mån transporter söderut förekomme.

Detta är vad som föregått det nu föreliggande förslaget. Departementschefen har i sin proposition sagt, att Svea hovrätt har för stor personal och för stort område. Detta har hovrätten själv, som jag nämnt, vitsordat redan 1921 och 1922. Direkt kännedom om underrättsdomare och kontroll över dem eller förhållandena i underrätterna är svår att erhålla, säger departementschefen. De särskilda norrländska förhållandena beaktas bäst av dem, som vistas och verka på orten. Muntliga förhör i hovrätt hållas för närvarande mindre ofta i Norrlandsmål än i mål från andra landsdelar. Det är omöjligt att finna någon plats, säger han vidare, dit man kan förlägga en hovrätt för hela Norrland. Han anser, att det efter processreformen behövs två norrländska hovrätter. Och han är för sin del övertygad om att en Norrlandshovrätt kommer att draga till sig norrländska jurister par force des choses. En hovrättsorganisation sådan som han föreslagit — med en president och fem ledamöter — erbjuder all den garanti, som behövs, för att man skall vara säker på att en hovrätt på en division för övre Norrland verkligen skulle vara tillfredsställande från rättsskipningens synpunkt.

Lagrådet avstyrker emellertid det här ifrågavarande förslaget. Vad som i lagrådets yttrande, såvitt jag förstår, har särskilt stor betydelse, är, att lagrådet alldeles bestämt påpekar, att om vi skilja mellan de nuvarande förhållandena och de förhållanden, som inträda sedan processreformen genomförts, är det icke möjligt för någon, som vill vara opartisk, att säga annat än att förslaget med den nuvarande processordningen innebär en försämring, under det att man, sedan den nya processordningen slutligen genomförts, med avseende på denna sak, står inför ett frågetecken.

Som min egen mening vill jag säga, att om vi se frågan sådan den ligger till, innan den nya processreformen är genomförd, finns det icke något behov av en delning av Svea hovrätt. Med nuvarande skriftliga förfarande erbjuder Stockholm för de flesta norrlänningar minst lika stora fördelar som en norrländsk stad. De år 1901 tillkomna bestämmelserna om muntligt förhör inför hovrätt ha i stort sett stannat på papperet och ha över allt haft mycket liten betydelse. Statistiken visar därvidlag — om jag bortser från Stockholm och Stockholms län — att det är en bagatell, som i det avseendet skiljer Norrland från Svea hovrätts övriga domsområde. Tar man hänsyn till befolkningens antal, kan man säga, att det kan vara hugget som stucket. Överhuvud taget har anordningen med muntliga förhör vid hovrätten icke fått någon betydelse utan för Svea hovrätts närmaste krets, Stockholm och Stockholms län.

Vad beträffar påståendet, att Svea hovrätt har en alltför stor personal och alltför vidsträckt domkrets, har hovrätten, som jag nyss sade, vitsordat det i sitt yttrande 1922. Och man får ju medgiva, att vidsträcktheten av hovrättens område gör det svårt för varje ledamot att lära känna aspiranterna och äve i förhållandena vid de särskilda underrätterna. Därför kunde man ju 1922 erkänna dessa olägenheter. Men man har inte nu beaktat vad som inträffat sedermera. Aspirantproblemet har kommit i ett helt förändrat läge, sedan man år 1929 uppdrog åt en viss division i hovrätten att i första hand pröva och gallra aspiranterna. Även spörsmålet om hovrättens kännedom om de å landet tjänstgörande domarvikarierna ligger helt annorlunda till, sedan nu-

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

mera, såsom herrarna ha sig bekant, alla, som söka sin framtid på lantdomarbanan, någon längre tid måste tjänstgöra i hovrätten. Med de ordinarie häradshövdingarna och med domsagornas lokala förhållanden har, efter vad jag fått höra, presidenten i Svea hovrätt genom företagna rundresor, varvid han besökt häradshövdingarna och besett deras kanslier, hållit god kontakt och därigenom ytterligare stärkt hovrättens kännedom om den personal, som finnes vid de domstolar, som lyda under Svea hovrätt. Och vad särskilt Norrland beträffar, har jag ju redan i det föregående omtalat de tre divisioner, till vilka Norrlandsmål alltid gå och vilka uteslutande syssla med norrländska personalförhållanden och som följaktligen hava en mycket omfattande och grundlig kännedom om de behov, som kunna göra sig gällande i Norrland. Om vi sålunda se på de nuvarande förhållandena, föreligger intet tvingande skäl för en uppdelning av Svea hovrätt. En annan sak är naturligtvis, att man av hänsyn till Norrlandsbefolkningens ställning kan finna det lämpligt att redan nu inrätta en norrländsk hovrätt.

Tänka vi oss emellertid in i förhållandena, när processreformen är genomförd, så är en uppdelning av Svea hovrätt då oundgänglig. Visserligen kommer enligt processlagberedningens skisserade program en muntlig huvudförhandling att höra till undantagen, såvitt fråga är om tvistemål och ringare brottmål; men för de fall, där i Norrlandsmål förhandling med vittnesförhör eller personlig partsinställelse skulle äga rum, är Stockholm tydligen icke en lämplig förläggningssort. Däremot kan man med skäl, såvitt jag förstår, göra gällande, att även med en ny rättegångsordning en hovrätt för de fyra norrländska länen kan vara tillfyllest. I sitt år 1927 avgivna utlåtande över processkommissionens förslag har ju Svea hovrätt framhållit, hurusom — såsom jag nyss sade — även under den nya regimen svårigheterna för parterna att komma in till hovrätten äro väsentligt mindre i våra dagar, än som varit fallet tidigare. Och detta är ju till stöd för den åsikten, att man inte skall inrätta två små hovrätter i Norrland, utan att man mycket väl kan inrätta en hovrätt för hela Norrland.

Processkommissionen, Svea hovrätt, Kungl. Maj:t år 1922 och 1923, processlagberedningen av år 1932, nuvarande statsrådet och chefen för justitiedepartementet samma år och nu senast lagrådet hava framfört betänkligheter mot den typ av hovrätt, som består av en enda division, och huvudanmärkningen mot en dylik endivisionshovrätt kan sammanfattas i ett yttrande, som en av myndigheterna gjort, nämligen att det skulle föreligga den fara för ensidighet och begränsning av synvidden, som följer av tvånget att under små förhållanden ständigt samarbeta med samma lilla krets av kolleger. Därtill komma de rekryteringssvårigheter som möta, i händelse av att en dylik hovrätt förlägges t. ex. till Umeå. En sådan hovrätt blir underlägsen de övriga. Den får inte något anseende. Nu uttalar visserligen justitieministern, att det blir statsmakternas sak att träffa anstalter för vidtagande av önskvärda rekryteringsåtgärder. Men jag frågar: Hur skall det ske? Man har i Svea hovrätt föreslagit att genom en förhöjd avlöning till ordföranden och vice ordföranden i den nya hovrättsdivisionen söka draga folk dit och få dem kvar; men hovrättens förslag har inte av Kungl. Maj:t kunnat antagas. Kungl. Maj:t har prutat; och när vi läsa utskottets betänkande, hyser utskottet tvivel, om det över huvud skall behövas något tillägg utöver det, som gäller för hovrätter i allmänhet, för ordförande å division 1,500 kronor och för vice ordförande därå 500 kronor. Då vet jag sannerligen icke, hur man skall kunna få denna rekrytering tillfredsställande ordnad. Man vill inte ge dem några mera fördelaktiga löneförhöjningar, fastän man med avseende på rekryteringen har att räkna med det naturliga motståndet från personer i andra delar av landet att ge sig

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

upp dit och den benägenhet, som de ha, att så snart som möjligt begagna sig av rättigheten, ifall sådan medgives, att komma tillbaka till de södra delarna av landet. Under sådana förhållanden kan det bli en svag rekrytering, förefaller det mig, till en sådan endivisionshovrätt, och det blir inte heller någon fasthet i hovrättens sammansättning, ty var och en, som åtminstone kommer söderifrån, kommer att så snart som möjligt göra allt för att komma bort därifrån. De skulle sitta där, sex personer, och sakna de möjligheter, som man har i en hovrätt, bestående av flera medlemmar, till uppslag, diskussioner och överbegivanden i juridiska frågor. Det är ju klart, att en sådan situation vill man komma ifrån så snart som möjligt, och då begagnar man sig av rätten att resa tillbaka söderut. Så blir det slutligen bara några få, kanske rekryterade från Norrland, som stadigt sitta där uppe, och hovrätten kommer inte att kunna upprätthålla den ställning, som en överdomstol verkligen skall intaga. Detta kommer att vara till skada, när det sedermera gäller att genomföra en ny rättegångsordning, som ställer ännu större anspråk på hovrättens kvalifikationer än den nuvarande.

Det är icke först i dag, som jag för min del varit djupt intresserad av att våra domare hava de kvalifikationer, den skicklighet och den erfarenhet, som är nödvändig för rättsskipningen, det är inte först i dag, som jag har ägnat uppmärksamhet åt den frågan, utan det är en principiell ståndpunkt, som jag har och som jag har givit uttryck åt, redan när processkommissionens förslag förelåg här i kammaren. Jag har nämligen den uppfattningen, att det allra viktigaste — särskilt när processordningen är vad man kallar modern och man sålunda tillämpar de nya grundsatserna — låt vara i större eller mindre utsträckning: muntlighet, omedelbarhet etc. — är och förblir ändå alltid domstolen. En processordning kan få lov att vara rätt ofullständig, ifall endast domstolen är skicklig och erfaren och har förmåga att bedöma det material, som verkligen föreligger. Även de mest mönstergilla processuella bestämmelser äro av rakt intet värde, ifall de skola tillämpas av en domstol, som saknar de erforderliga kvalifikationerna, och ju bättre domstolar man har i ett land, ju mer kvalificerade domare där äro, desto mer kan man spara på processuella bestämmelser. Ty hur fullkomliga dessa än må vara, var och en för sig, är deras verkan i det hela uppenbarligen långt viktigare än varje särskild bestämmelses betydelse och verkan i och för sig själv. Deras verkan i det hela beror på domstolens förmåga. Att inrätta en hovrätt med *en* division för Norrland, är sålunda att göra norrlänningarna en dålig tjänst. De få sina mål avgjorda av personer med mindre kvalifikationer än vad som står till buds för rikets övriga inbyggare, och det kan, såvitt jag förstår, icke bli annat resultat, än att de tro sig böra gå till den högsta instansen för att kunna få rättvisa — jag tror visst inte, att domstolen inte skulle vilja ge dem all rätt, men detta är icke tillräckligt för att den objektiva rätt, som kan tillkomma dem, verkligen må bliva erkänd i de domslut, som bliva fällda.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets förslag.

I herr Tryggers yttrande instämde herrar *Borell, Björkman, Mellén* och *von Geijer*.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman, mina herrar! Herr Trygger började med en historik över frågans tidigare behandling, som klarlade det yttre läget för kammaren på ett mycket förtjänstfullt sätt. Jag skall emellertid be att på ett par punkter få komplettera denna historik.

Herr Trygger gick inte längre än 13 år tillbaka i tiden, om jag hörde rätt. Jag skulle vilja gå tillbaka till den tid, då man här i landet började att tala

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

om behovet av de stora hovrätternas uppdelning; det var i början av 1800-talet. År 1820 lyckades det för första gången att bryta en bräsch i de då bestående två stora hovrätterna, därigenom att Kungl. Maj:t mot en så gott som enhällig mening bland de högre domstolsjuristerna genomförde utbrytandet ifrån Göta hovrätt av en enda division, ungefär av samma storlek som den som nu föreslås för Norrland, och förlade densamma till Skåne. Domstolsjuristerna gjorde på den tiden lika energiska invändningar mot den då företagna åtgärden, som de under de sista årtiondena ha gjort var gång det varit fråga om att utbryta någon del ifrån Svea hovrätt och förlägga den till Norrland. Var och en torde veta, att Kungl. Maj:ts egenmäktighet år 1820 har slagit väl ut. Det torde inte finnas någon, som icke anser att det var ett lyckligt grepp, att den skånska hovrätten bröts ut från Göta hovrätt.

På en annan punkt skulle jag vilja göra en liten sammanfattande komplettering av herr Tryggers historik. Det har sagts, att Svea hovrätt nu i sitt sista yttrande har anfört avgörande skäl emot att organisera en hovrätt om bara en division. Jag vill då erinra om att Svea hovrätt vid alla de tillfällen, då fråga har varit uppe om inrättande av en hovrätt för Norrland — 1905, 1922—1923, 1932 och 1935 — av olika skäl motsatt sig förverkligandet av förslag härom, och detta alltså vare sig det har varit fråga om inrättandet av en hovrätt på en eller på flera divisioner. Motståndet ifrån Svea hovrätt har alltid varit lika energiskt.

I sin historik gick herr Trygger förklarligt nog — det gällde ju blott att få en ram för den yttre gången av ärendets behandling — förbi de materiella skäl, som anförts för de stora hovrätternas uppdelning redan under nu gällande rättegångsordning, för att i stället lägga tyngdpunkten vid vad som i olika yttranden anförts rörande lämpligheten av en hovrätt med så litet antal ledamöter, att den blott utgjorde *en* division. Jag skall be att strax få nämna några ord om de materiella skälen för den norrländska hovrättens utbrytande och skall beträffande historiken endast göra en enda ytterligare liten komplettering. Herr Trygger sade, att jag vid en remiss till lagrådet av år 1932 också hade uttalat mig för att en hovrätt icke borde organiseras på mindre än två divisioner. Det står i remissprotokollet — vilket aldrig förelagts riksdagen — att jag för min del ansett, »att en hovrätt *åtminstone* för *närvarande* icke bör organiseras på mindre än två divisioner». När frågan om en uppdelning av Svea hovrätt förra gången var uppe, åren 1922 och 1923, då Kungl. Maj:t med herr Åkerman såsom justitieminister framlade förslag om inrättande av en norrländsk hovrätt, var det också mycket naturligt att man då sökte få utbrutet ur Svea hovrätts område så mycket, att det omfattade de fyra nordligaste länen, vilka gävo arbete till två hela divisioner. Man hade då inte rättegångsreformen så nära förestående, som man nu har anledning att hoppas den vara. Men sedan förhållandena nu genom utredningen angående processreformen fortskridit därhän, att man kan överblicka den blivande processen i andra instans, och då alla sakkunniga äro ense om — även herr Trygger vitsordade detta i sitt anförande — att det efter processreformens genomförande måste finnas någon utbruten del av Svea hovrätt förlagd till Norrland, är det tydligt, att man bör taga den största hänsyn till den organisation, som man är övertygad om skall komma att genomföras om ett relativt litet antal år, så att man på detta stadium icke föreslår riksdagen att inrätta en ny hovrätt, vilken inom någon tid åter måste komma att uppdelas.

Herr Trygger övergick efter historiken till frågan om de skäl, som under nuvarande processordning kunde anföras för eller emot inrättandet av en hovrätt i Norrland. Han förklarade, att nu fanns det rakt icke något behov av en delning av Svea hovrätt; med nuvarande skriftliga förfarande vore Stock-

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

holm lika lämpligt såsom säte för hovrätten som en norrländsk ort. Jag kommer därmed in på frågan om de materiella grunder, som kunna åberopas för en delning av en stor hovrätt redan under nu bestående rättegångsordning. Jag anser i strid emot herr Trygger, att det redan nu föreligger trängande skäl för en uppdelning av hovrätterna, och detta alldeles särskilt med hänsyn till rättsskipningen i grova brottmål. Herrarna ha ibland sett i tidningarna, att en underrätt, som har haft att döma över en tilltalad, funnit anledning icke föreligga att döma till straff, utan den tilltalade har efter den muntliga handläggning målet undergått i den lägsta instansen blivit frikänd. Så fullföljes målet till hovrätten. Här sitter man inom fyra väggar och läser protokollen över vad som har förekommit i underrätten och gör på detta material en annan bevisprövning än den som underdomstolen själv har gjort. På detta sätt kan en person, som frikännts av underrätten på det bevismaterial den haft, dömas av hovrätten till månaders eller års frihetsstraff på protokollen över samma material. Var gång, jag har sett detta i tidningarna, har jag för min del funnit det upprörande, att vi skola ha en sådan rättegångsordning, att en tilltalad person inte skall ha rätt att bli ställd inför den domstol, som har hans öde i sina händer, inte ha tillfälle att muntligen inför denna domstol få framställa sin sak och göra de invändningar, vartill han kan finna sig befogad. Den anklagade har nu såsom regel icke möjlighet att genom trovärdigheten i sina försäkringar angående vad som har förelupit påverka den dömande domstolen till sin förmån. Han har aldrig möjlighet att, när ett insinuant påstående av en åklagare eller en eventuellt vilseledande uppgift av ett vittne från protokollet uppläses för den dömande hovrättsdivisionen av en hovrättsfiskal, ingripa genom en protest eller genom en korrigerande upplysning, som kunde sätta frågan i en annan belysning. I sin cell i fängelset 50 eller 100 mil ifrån den domstol, som har hans sak i sin hand, sitter fången och väntar på sin dom — vanligen med det resultatet att det till sist kommer ett brev på posten med upplysning att hovrätten, som en eller annan vecka tidigare fått målet för sig föredraget, dömt till hans nackdel.

Jag har flera gånger vid besök i fängelserna träffat häktade personer, vilkas mål vilat i hovrätterna och som klagat över att de skola bli dömda utan att få tillfälle att försvara sig inför den dömande domstolen. Jag betraktar den nuvarande rättegångsordningen på denna punkt som ett barbari, som ej borde få existera i våra dagars Sverige. Och ändå finns det jurister, som anse, att allting är bra som det är eller att det icke brådskar med någon ändring. Enligt min mening är denna rättegångsordning så upprörande, att en ändring däri bör ske utan avvaktan på den allmänna processreformen.

Den ovillkorliga förutsättningen härför är emellertid, att de stora hovrättsområdena uppdelas i mindre. Det finns ju icke någon möjlighet att låta varanda häktad, vars mål prövas i hovrätten, på statens bekostnad transporteras från Norrbotten eller Västerbotten ned till Stockholm, men det är överkomligt att låta inställa honom i Luleå eller Umeå.

Bifalles nu propositionen om en hovrätt för övre Norrland, bör det, enligt min mening, inom den allra närmaste tiden genom ytterligare uppdelning av Svea hovrätt åstadkommas även en hovrätt för nedre Norrland, d. v. s. Väster-norrlands och Jämtlands län, möjligen också Hälsingland. Genomföres en dylik uppdelning av Svea hovrätt, blir det äntligen möjligt att även i de nordligare delarna av Sverige tillämpa de bestämmelser i rättegångsbalken om muntliga förhör, som beträffande denna landsända i huvudsak ha stannat på papperet.

När herr Trygger beträffande de muntliga förhören använde just uttrycket att bestämmelserna väsentligen hade stannat på papperet och framhöll, att de

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

hade mycket liten betydelse i praktiken, så förvånade det mig att han inte härutav drog den konklusionen, att vi böra verkställa erforderliga ändringar av den svenska hovrättsorganisationen, så att vad som är gällande lag icke behöver stanna på papperet utan kan tillämpas. I stället åberopade herr Trygger den omständigheten, att lagen icke kan tillämpas med hänsyn till vår nuvarande hovrättsorganisation, såsom ett skäl till att icke göra ändring i denna hovrättsorganisation för närvarande. När herr Trygger anförde, att det inte var så stor skillnad mellan Norrland och det övriga Sverige i fråga om hållandet av muntliga förhör, så tror jag emellertid icke, att detta är ett riktigt bedömande av de faktiska förhållandena.

I utskottets betänkande omtalas ifrån propositionen, att medan i mål från hela Norrland under en angiven femårsperiod muntligt förhör har förekommit allenast i tre fall, så har i skånska hovrätten under samma tid muntligt förhör förekommit i fjorton fall, i Göta hovrätt också i fjorton fall och i mål ifrån Stockholms rådhusrätt i tjugotre fall. Nu kan muntligt förhör och muntligt förhör vara mycket olika saker. I hovrätterna ha i alla tider förekommit s. k. muntliga förhör för att skaffa in något felande papper. Då går det muntliga förhöret till på det sättet, att ett ombud, ofta ett illittererat biträde på ett advokatkontor, inställer sig i hovrätten och avlämnar detta papper. Det är icke muntliga förhör av denna beskaffenhet, som jag åsyftar, då jag talar om fördelarna av en muntlig förhandling i hovrätten. De fjorton fall av muntliga förhör, ofta i samband med vittnesförhör, som förekommit i den skånska hovrätten under femårsperioden, ha i regel varit verkliga förhör med vederbörande parter. Det har till och med förekommit, att en häktad person i ett tvivelaktigt fall har inställts inför hovrätten och att hans mål under en hel dag har blivit föremål för handläggning ifrån hovrättens sida under förhör med gamla och nya vittnen på precis samma sätt som vid en rannsaking i underrätten. Jag har flera gånger varit med om — vilket är möjligt i en hovrätt med ett så begränsat jurisdiktionsområde som den skånska hovrättens — att man, för att vinna en säker uppfattning angående sakläget i ett civilt mål, har beslutat ett muntligt förhör och anmodat parterna att komma personligen tillstädes i hovrätten, och genom den handläggning, som målet då funnit, erhållit en så klar uppfattning av läget, att varje tvekan om målets avdömande har försvunnit. Ja, det har förekommit, att majoriteten på en hovrättsdivision efter föredragningen varit inställd på att ändra underrättens utslag. Men så har man i sista stund beslutat sig för att ställa till med muntligt förhör; parterna ha kommit tillstädes; man har fått tillfälle att fråga dem om alla osäkra punkter i målet och slutet har blivit, att hovrätten enhälligt fastställt det överklagade utslaget.

Jag har den uppfattningen, att det i ett mycket stort antal av de mål, som handläggas av hovrätten, är möjligt att genom dylika muntliga förhör, eventuellt i samband med vittnesförhör, vinna en långt säkrare uppfattning av sakläget och därmed av grunden för domen, än den som det är möjligt att uppnå blott på grundvalen av de av en ledamot eller fiskal föredragna protokollen i målet. Vad jag nu talar om är inte vad vi skola uppnå efter en processreform utan vad som är möjligt enligt ännu gällande lag. Det är vad som i åtskilliga fall har tillämpats i de mindre hovrätterna och även i Svea hovrätt beträffande mål ifrån Stockholm eller trakten däromkring. Men, mina herrar, det är alldeles uppenbart, att det är omöjligt att låta det avlägsna Norrland tillgodonjuta denna förmån. Norrland blir därigenom i rättsligt avseende satt uti en undantagsställning, det kan icke få komma i åtnjutande av de fördelar, som sådana trakter av hovrättsområdet, vilka ligga närmare hovrättsstaden, kunna få åtnjuta redan under nu bestående rättegångsordning. När

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

jag därför sedan decennier har haft som mitt kanske allra varmaste önskemål på processväsendets område, att de stora hovrätterna omedelbart skulle uppdelas, så har detta önskemål icke grundat sig, som man nu så gärna vill framställa det, på hänsyn till den framtida processreformen. Det är klart, att vi skola taga hänsyn till denna, men vi levande människor, som verka i domstolarna i dessa dagar eller som ha mål att draga inför domstolarna, ha väl rätt att se till, att domstolsorganisationen är sådan, att vi själva och våra medmänniskor kunna få gott av rättsskipningen, och vi skola väl inte bara tänka på att ordna det på ett rationellt sätt för våra barn en gång i framtiden.

Jag har alltså den mycket livliga övertygelsen, att det är av den största betydelse redan under nu bestående rättegångsordning, att de större hovrättsområdena uppdelas i mindre, och detta icke bara ur den grundläggande synpunkt, som jag nu har framställt för kammaren. Det är naturligtvis här som kärnpunkten ligger vid ståndpunktstagandet till denna fråga: vad har den föreslagna organisationen av hovrätterna för betydelse för rättsskipningen? Vad har den för betydelse för domstolens förmåga att rättvist döma i målen? Allt annat är ju i förhållande till detta relativt utanverk.

Men vid sidan om detta finnas även andra synpunkter som förtjäna beaktande. Herr Trygger åberopade i sitt anförande, att det hade anförts, att Svea hovrätt var för stor, och han nämnde, att Svea hovrätt själv hade vitsordat, att vissa svårigheter voro förbundna med hovrättens storlek. Men sedan gjorde han gällande, att en del förändringar hade inträffat med hänsyn till domaraspiranternas utbildning och deras tjänstgöring i hovrätten och med hänsyn till olika möjligheter, som hovrätterna hade att följa med arbetet i underdomstolarna. Jag tror icke — trots de förbättringar, som under årens lopp ha genomförts genom domsagostadgan och andra författningar i de antydda avseendena — att det har skett så stora förändringar, att man har anledning att jäva vad Svea hovrätt själv medgav i 1921 års utlåtande på tal om möjligheten för hovrätten att hålla uppsikt över underdomstolarna. Verba formalia voro följande: »Hovrätten vill ock framhålla, att hovrättens befattning med underdomstolarna, på grund av det stora, alltfört ökade antalet dylika domstolar, som sortera under Svea hovrätt, rent administrativt sett är så omfattande att densamma blivit allt svårare att handhava.»

Jag skall bara nämna ett enda exempel på vad som tvärtom kommit till, sedan detta yttrades, och som gör, att det för en stor hovrätt måste vara svårt att tillfredsställande fullgöra uppsikten över underdomstolarna. Det gäller upplägget av de nya fastighetsböckerna. Det är för det allmänna av utomordentligt stor betydelse, att detta arbete sättes i gång och fullgöres med all energi. Det är en viktig uppgift för hovrätterna, närmast för deras presidenter, att följa med arbetet i varenda domsaga, och se till hur det fullgöres och att det blir gjort inom rimlig tid. Säkert är, att det förekommer domsagor, där arbetet med fastighetsböckernas uppläggande icke hittills har fullgjorts tillfredsställande. De stora hovrätterna ha icke möjlighet att se upp härmed på ett effektivt sätt.

Utom de synpunkter, som jag nu har anført och som göra, att det redan under bestående rättegångsordning är av vikt, att hovrätterna slås ut så att de kunna sitta och döma i orterna, därifrån målen komma, vill jag åberopa vad justitieministern anförde i 1931 års proposition, som på denna punkt icke mötte någon erinran ifrån riksdagens sida. Justitieministern tryckte alldeles särskilt på vikten av att hovrättens ledamöter erhålla tillfälle att leva och verka under de förhållanden, som i viss utsträckning sätta sin prägel på de till hovrätten fullföljda målen. Jag ber herrarna ifrån de olika delarna av landet tänka sig in i hur det skulle vara att ha den närmaste överdomstolen

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

placerad på ett avstånd av hundratals mil ifrån sig. Vilja herrarna i Skåne tänka sig, att ni ha en hovrätt, liggande uppe i Östersund, så få vi en motsvarighet till när de norrländska länen hava sin överdomstol liggande på Riddarholmen här bredvid gamla staden. Det förefaller mig, som om varje praktisk människa, som rör sig ute i det levande rättslivet, måste inse, att den omständighet, att man där ute på Riddarholmen delar av tre divisioner i Svea hovrätt och ger dem i uppgift att döma i alla de mål, som komma uppifrån de norrländska länen, icke kan förvandla ledamöterna på dessa hovrättsdivisioner så, att de därigenom komma att på något sätt bli jämförliga med domare, som leva och verka ute i de trakter, varifrån målen komma.

Herr Trygger övergick härefter till frågan om hur det skulle komma att te sig efter processreformens genomförande och vitsordade, att det då bleve nödvändigt att slå sönder Svea hovrätt och förlägga en hovrätt även upp till Norrland, fastän han hade den uppfattningen, att den hovrätten borde göras så stor att den omfattade de fyra nordligaste länen. Antagligen kommer också herr Trygger att i sin replik — han har redan begärt ordet — säga, att han i allt väsentligt eller i ett och annat instämmer med vad jag nyss sade om önskvärheten av att det i grova brottmål skall bli ett muntligt förfarande. Och antagligen kommer han att säga, att det just är det, som vi skola få i framtiden, då processreformen blivit genomförd. För att icke behöva begära ordet en gång till för att replikera herr Trygger erinrar jag redan nu om att jag gjort gällande, att denna goda ordning kan tillämpas redan med nu bestående rättegångsordning, om blott hovrätterna ej äro för stora.

Herr Trygger redogjorde utförligt för alla de anmärkningar, som framstälts emot att inrätta så små hovrätter som på en division. Ja, jag är ense med honom om, att när det gäller att bygga upp en organisation av överdomstolarna för hela vårt land, är det ett önskemål, vid vilket man bör fästa det allra största avseende, att man gör hovrätterna så stora, att man kan tillgodose de synpunkter av olika slag, som herr Trygger framförde och enligt vilka det är bättre att ha en hovrätt på två, tre divisioner än en hovrätt på en enda division. Men de skäl, som hava anförts härför, äro icke av den betydelse att de rimligtvis kunna uppväga de skäl, som grunda sig därpå, att förhållandena i de allra nordligaste trakterna av vårt mycket vidsträckt land äro annorlunda än i landet i övrigt. Med den glesa befolkningen och de oerhört stora avstånd, som råda däruppe, är det väl ganska tänkbart, mina herrar, att en organisation, som man finner önskvärd i de tätare bebyggda delarna, icke här med fördel kan genomföras.

Det är naturligtvis i allra högsta grad önskvärt, att vi ha lasarett med flera avdelningar och specialister i alla tänkbara detaljer på så många ställen som möjligt i Sverige. Men ifall vi i det nordligaste Norrland icke kunna få så stora sjukvårdsinrättningar utplacerade inom räckhåll, är det väl ändå, mina herrar, bättre, att vi ha mindre sjukvårdsinrättningar, till vilka man kan komma med vanliga fortskaffningsmedel och där ett mindre antal läkare kunna taga hand om de sjuka, än inga alls. Jag menar därför, att när man icke i det nordligaste Sverige kan få en sådan organisation, vare sig av rättsvården eller av hälsovården, som framstår såsom den mest önskvärda i de tätare bebyggda sydliga delarna av landet, så skall man väl icke säga, att vi därför inte skola ha någon sjukvårdsinrättning eller rättsvårdsinrättning alls förlagd så där nordligt.

Herr Trygger talade om rekryteringssvårigheterna och åtskilliga andra detaljer, som jag icke, när jag talat så länge, vill trötta kammaren med att gå in på, fastän jag själv är i allra högsta grad intresserad för dessa detaljer och tror att det tillfredsställande sörijs för dem. Jag tror icke, att den norr-

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)
ländska hovrätten, med en president och fem hovrättsråd och ett antal assessorer, fiskaler, notarier och andra tjänstemän, kommer att bli så litet lockande för de unga jurister, som vilja söka sig fram denna väg, att det verkligen finns någon anledning till oro för rekryteringen. Man har ofta hört talas om oro för rekryteringen av Göta hovrätt, därför att den är förlagd till staden Jönköping, som icke är lika lockande som Stockholm eller Malmö, och det är otvivelaktigt, att det varit ett relativt mindre antal aspiranter som sökt sig till denna hovrätt än till de båda andra. Men jag vill se den, som kan stiga upp och säga, att resultatet blivit sämre. I går utnämnde Kungl. Maj:t fyra justitieråd, av vilka två fått sin utbildning vid denna hovrätt. Jag håller för säkert, att även den norrländska hovrätten kommer att tillföra den svenska domstolsvärlden utmärkta jurister.

Ja, herr talman, det kan vara på tiden, att jag slutar med dessa erinringar emot herr Tryggers synpunkter. På det förhållandet, att det sammansatta stats- och lagutskottet enhälligt har tillstyrkt den kungl. propositionen, stöder jag en förhoppning, att även första kammaren skall bifalla densamma, i likhet med vad andra kammaren redan gjort, utan att ens något avslagsyrkande där framställts.

Herr Svensson, Martin: Herr talman! Eftersom jag har antecknat en reservation utan att hava angivit vare sig motivering eller yrkande, skall jag be att med några ord få framhålla mina synpunkter vid frågans behandling i utskottet.

Jag har därvidlag utgått från, att riksdagen har uttalat sig för en delning av Svea hovrätt och att man också avsett, att denna delning skulle komma till stånd såsom en förberedande åtgärd för processreformen. Men därmed har riksdagen icke bundit sig för att taga det första förslag, som kan komma fram, och icke bundit sig för att ta det här föreliggande förslaget.

Jag har tagit starkt intryck av vad Svea hovrätt och lagrådet ha sagt i sina yttranden, vilka ju gå i bestämt avstyrkande riktning, när det gäller det här föreliggande förslaget om en hovrätt för övre Norrland med endast *en* division. Det har också förefallit mig vara riktigare och naturligare, att man följer den vanliga vägen för kulturströmningen, nämligen den som går söderifrån åt norr, och icke den motsatta vägen, norrifrån mot söder, som Kungl. Maj:t har föreslagit. Om man hade framlagt ett förslag om att få en hovrätt för de fyra nordligaste länen med exempelvis tre divisioner, föreställer jag mig, att icke några så starka sakliga motargument hade varit att anföra som de, som nu ha framförts.

Emellertid har jag varit alltför svag i utskottet för att kunna våga mig på något yrkande. Jag har ansett, att det vore alldeles utsiktslöst att där komma med ett avslagsyrkande. Jag hade det intrycket, att norrlandsrepresentanterna, även om de icke ansågo denna gåva vara någon så tacknämlig gåva, dock icke ville avvisa den, och att representanterna ifrån Norrland voro eniga om att man borde taga emot den hovrätt, som erbjödes.

Men om jag således icke i utskottet har kommit med något yrkande, så, då här nu under debatten i dag har kommit ett avslagsyrkande, vill jag tillkännagiva, att, ifall ett sådant kommer att ställas under votering, jag kommer att rösta för avslag.

Herr Trygger: Jag skall försöka fatta mig kort, herr talman. I sitt svar med anledning av mina erinringar hängde herr justitieministern upp sig speciellt på att jag hade yttrat, att det med den nuvarande rättegångsordningen inte var så pressande att få denna uppdelning, klyvning eller ut-

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

skiftning av Svea hovrätt, medan han å sin sida ville göra gällande, att det var förfärligt pressande. Och ett yttrande, som herr justitieministern i det sammanhanget hade, var, att man inte kan vara nöjd med att man får det bra för sina barn, utan man vill väl ställa litet i ordning för sig själv också. Jag måste säga, att jag förstår inte detta. Är det verkligen meningen att uppskjuta den nya processordningens genomförande under en lång följd av år? Jag anser, att vi så fort som möjligt skola söka komma in i den nya processordningen och att man bör göra allt för att få den genomförd. Och när det nu är så, efter justitieministerns eget yttrande att döma — processordningen är ju principiellt beslutad — att man redan vet, hur man vill ha den, så är det väl bra underligt, att man skall ordna domstolsväsendet med hänsyn till den nuvarande rättegångsordningen och inte med hänsyn till den blivande.

Om man tänker sig, att en person ville restaurera och omändra en stor byggnad och hade ett förslag därtill snart färdigt, skulle man väl ändå tro, att han inte vore åtminstone en klok affärsman, ifall han med avseende på ett nuvarande tillfälligt behov ändrade någon del av byggnaden utan att alls veta, huruvida denna ändring sedan skulle passa in i den restaurerade byggnaden. Jag utgår ifrån att det gamla skall ersättas av det nya, som riksdagen har beslutat, och när man får klart för sig, hur man skall ha det, skall man också bestämma, hur man i sammanhang därmed skall ordna det med avseende på överdomstolarna. Det är väl icke något behov av att för dessa år, innan den nya rättegångsordningen kan bliva färdig, skynda på så mycket som det här är fråga om.

Justitieministern klagade så mycket över att det inte kan hållas muntliga förhör i Norrland. Det kan man naturligtvis inte för närvarande i alldeles samma utsträckning som i det övriga landet, men man kan det inte heller, ifall man får en hovrätt för hela Norrland. Man kan väl inte komma ifrån det faktum, jag gjorde gällande, när jag talade om, att trots att vi ha bestämmelser om muntliga förhör, så ha i de delar av Svealand, som lyda under Svea hovrätt, om man bortser ifrån Stockholm och Stockholms län, under åren 1930—1934 endast förekommit fem fall av muntliga förhör, under det från Norrland tre mål ifrågakommit. Däremot har man ju i Göta hovrätt och hovrätten över Skåne och Blekinge haft åtskilliga sådana förhör. Jag vet inte, hur många som kommit från den stad och närmaste trakt, där hovrätten är belägen, men detta visar ju, att här ha vi ett medel. Varför använder man inte detta medel, som även nuvarande rättegångsordning ställer till förfogande? Jo, säger man, att man inte har muntliga förhör i rättegångarna från Norrland, det är därför att de muntliga förhören skulle ske nere i Stockholm, och det är så långt. Men inte kan man åberopa detta skäl, när faktiskt samma förhållande äger rum med avseende å Södermanland, Närke o. s. v. Det där hänger ju inte ihop.

Vidare sade justitieministern, att han 1932 hade yttrat, att »för närvarande» var han av den meningen, att hovrätten skulle vara en för hela Norrland. Men allt det, som skulle tala för att ha två hovrätter i Norrland, därest hovrätten i Umeå eller Luleå nu beslutes, det måtte väl varit justitieministern bekant 1932? Det där för närvarande skulle väl vara en reservation, avseende att det skulle kunna inträda några förhållanden, som inte förelågo 1932, men som skulle kunna förmå justitieministern att kasta om saken?

Men sedan kommer jag till det som jag aldrig fick något svar på, och det var: Hur skall denna hovrätt för övre Norrland med en division kunna få tillräcklig kompetens och, något som inte är mindre viktigt, hur skall den kunna anses ha tillräcklig kompetens? Justitieministern fäste t. ex. uppmärksamheten på åtskilliga andra anordningar, som måste i övre Norrland vara

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

Mycket anspråkslösare än i det övriga Sverige. Ju längre man kommer upp mot norr, desto mer får man nöja sig med palliativ, där vi i sydligare landsändar ha bättre anordningar och kunna ha bättre anordningar. Det är här, sade han, en motsvarighet. Om man drar ut konsekvensen på samma sätt, får man med avseende å domstolen nöja sig med ett palliativ för dem som bo i övre Norrland, med denna hovrätt av en division, under det man visserligen i det övriga Sverige anser, att två divisioner är det minsta som behövs för att hovrätten skall få en sådan juridisk träning och sammansättning, att den verkligen på bästa sätt kan tillfredsställa rättsskipnings krav. Men då frågar jag verkligen: Är detta skälet? Är det skälet, att vi äro så fattiga, att vi inte kunna ha råd att ge övre Norrland en hovrätt, som är lika erfaren, lika skicklig och har samma anseende som i det övriga Sverige? Jag tror inte det. I så fall få vi göra det offret, underkasta oss större kostnad, ty, mina herrar, när det är fråga om rättsskipningen, kan man inte tillämpa samma metod som när det gäller att bota sjukdomar, utan när det gäller rättsskipningen, finns det inte mer än en metod, och det är att rätten skall ovillkorligen kunna göra sig gällande och att parternas rätt skall bedömas av tillräckligt kompetenta personer, som staten ställer till förfogande. Jag kan inte ge den ena landsändan en sämre rättsskipning än jag ger den andra, låt vara att det skulle kosta mig mera, ifall jag verkligen genomförde likställighet. Jag menar, att här är en oeftergivlig fordran, som åtminstone jag funnit, att man måste ställa på rättsväsendet och rättsskipningen i Sverige, och den är, att de domstolar, som vi bjuda allmänheten — det må vara underrätter eller övrrätter — skola innebära samma garantier för att träffa det rätta på alla håll och för alla, de må bo i norra Sverige eller annorstädes.

Herr justitieministern fäste uppmärksamheten på hur hovrätten i Skåne kom till genom ett kungligt beslut och hur lyckligt det gått. Ja, nu vill jag inte tala om alla skåningarnas förtjänster, men vi veta ju, att Skåne är ett land, i alla avseenden gynnat av naturen, och jag vet ingen del av Sveriges befolkning, som har en sådan förmåga att väl använda sina pund som folket i Skåne. Jag tror visserligen, att vi andra äro lika begåvade, men vi ha inte samma förmåga att använda vad Vår Herre lagt i vår hand till vårt bästa.

Men sedan vill jag säga en annan sak: Hovrätten i Kristianstad hade ju ursprungligen bara en division, men man hade ett universitet i Lund med en juridisk fakultet, och så har man alla dessa tätt befolkade häradshövdingedömen etc. etc. Jag menar, att det förelåg alldeles exceptionella förhållanden, men trots detta har ju hovrätten i alla fall kommit att utvidga sig. Den har inte stannat vid en division, och sålunda tror jag icke, att hovrätten i Kristianstad kan utgöra något stöd för den ståndpunkt, som justitieministern här har gjort gällande.

Nu skall jag ej säga mer och inte plåga herrarna med mer juridik, men det är icke så ofta jag tager ordet, att jag kanske kan ursäktas för att jag uppehållit tiden längre än vanligt.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Åkerman: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag skall inte uppehålla herrarna länge, ty justitieministern har ju så utförligt och ingående behandlat alla de punkter, som kunna vara av intresse här, men jag vill bara helt kort nämna det, att då man tänker på reformarbetet här i landet, de stora frågorna och nya lagarna, så kan man ju bli litet vemodig över hur pass långsamt det går. Jag skall erinra om den stort anlagda strafflagsreformen. Man arbetade på den år efter år, jag vill minnas sju eller åtta, och nu har arbetet stannat vid ett betänkande, som vis-

Om invättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

serligen har mycket stort intresse, men företrädesvis teoretiskt, över vissa kapitel av strafflagen i dess allmänna del. Detta betänkande har måst läggas åt sidan — det står nu på vederbörandes bokhyllor — och man har fått ge sig in på de partiella reformernas väg, som jag hoppas skall visa sig betydligt mera fruktbarande.

Vad angår processreformen vill jag ingalunda stå här och spå olycka för den reformen. Tvärtom, jag tror man har anledning hoppas, att den ligger väsentligt bättre till än den stora strafflagsreformen gjorde på sin tid. Då nu herr Trygger säger, att vi böra göra allt som står i vår makt för att främja denna reform, tycker jag verkligen, att man bör gripa detta tillfälle, som ju i alla fall är en förberedelse till vad som komma skall. Det behövs ju inte några djupare funderingar på vad processlagstiftningen kommer att innebära beträffande överdomstolarna, ty det kan väl var och en förstå, att det kommer att bli ett betydligt större antal överdomstolar, när denna reform kommer till stånd, än det nu finns. Nu har justitieministern här bjudit oss en första hjälp till att förverkliga vad som komma skall. Han har enligt mitt tycke gjort ett mycket klokt drag, då han inskränkt sig till de två nordligaste länen denna gång och föreslagit en hovrätt där.

Nu gjorde herr Trygger särskilt i sitt första anförande en svartmålning, som föreföll att slå mycket an på en del av de närvarande. Jag får säga, att jag är så långt ifrån att dela denna förtjusning, som en del herrar tycktes hysa över herr Tryggers svartmålning i slutet av det anförandet, att jag måste säga mig med all aktning för den ärade talaren, att jag kan inte förstå hans syn därvidlag, då han talar om att man vill bjuda Norrlands befolkning en rättvisa, som är sämre än den rättvisa som bjudes det övriga landet, och han ville motivera denna sin hårda dom med det påståendet, att en hovrätt, som består av en president och fem ledamöter, skulle vara en sådan mindervärdig institution, att man verkligen skulle kunna säga, att den landsända, som lydde under en sådan hovrätt, fått en sämre sorts rättvisa än det övriga landet.

Vad är det, som ger en viss pondus åt de överdomstolar, som vi ha: hovrätterna och högsta domstolen? Jo, det är det, att dessa domstolar äro kollegiala. Det är ett antal jurister, som sitta tillsammans och vrida och vända på vad som föreligger och försöka att finna det rätta. Ursprungligen skulle det vara minst sju i högsta domstolen för att man skulle kunna säga, att de hade tillräcklig pondus; i hovrätt har man nöjt sig med fem. Jag skall inte trötta med att redogöra för modifikationerna. Men det vågar jag påstå, att en hovrätt, som består av en president och fem ledamöter, har precis lika goda förutsättningar som en annan hovrätt att skipa lag. Det är ju ändå inte meningen, att det skall sitta mer än fem eller t. o. m. fyra, om tre äro ense om slutet. Vad menar man då med att det inte skulle bli någon rättvis dom av dessa herrars arbete? Jag förstår det inte. Menar man, att de genom den isolering, i vilken de skulle leva, skulle bli på något sätt fördummade? Är det det, man menar? Det kan jag väl aldrig tro! Jag bestrider för resten, att det skulle bli någon isolering. Tänk på Umeå, ha de inte tillräckliga tillfällen att träffa intelligenta människor där? Det är väl inte bara jurister, som äro intelligenta! Det finns för resten två häradsrätter där också, och en vattendomstol, som de måste ha stor nytta av, om de vilja ha någon att konferera med. Sedan finns det en landshövding och åtskilliga andra intelligenta personer samlade där i staden. Herr Trygger talade om att beträffande hovrätten i Skåne har man universitetet i Lund att konsultera, men då frågar jag: är det meningen, att man från den hovrätten skall resa till Lund för att få råd av professorerna, om man får ett svårt mål? Det finns ju telefon, och då kan man ju ringa till någon profes-

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

sor och fråga vad han tycker. På samma sätt är det i Umeå eller någon annan norrländsk stad. Där finns telefon, och då kan man ju telefonera, om man är i nöd stadd. För övrigt skall hovrätten ha ett utmärkt bibliotek, som jag hoppas man förstår att använda rätt, och ledamöterna skola ju ha kunskaper, innan de komma till detta ämbetsverk. Jag kan inte förstå vad herr Trygger menade med att det skulle bli sämre i Umeå än annorstädes.

Nu säger jag ännu en gång, att var och en kan väl förstå, att det blir flera hovrätter i Norrland. Nu är en första början föreslagen, och det vore märkvärdigt, om riksdagen inte skulle ta detta förslag till att börja med. Det finns ju inte något hinder för att sedan fortsätta reformen. Det blir bara bättre genom att man antar detta förslag; det kan aldrig bli sämre.

Det har talats om rekryteringen, och justitieministern vill säkert gärna komma in på den saken, men det är väl alldeles tydligt, att även i denna landsända växer det upp folk, som skickas till akademier och lär sig juridik och sedan gärna vill tillbaka. Och varför skulle inte norrlänningarna vara lämpade för den saken? Jag får säga, att så många gånger som denna fråga nu vänts ut och in här i riksdagen — det är ju snart hundra år sedan det började glunkas om den — skulle det vara skada, om vi inte nu äntligen skulle komma från tal till verklighet.

Detta förslag innebär ingenting äventyrligt. Om mot förmodan, vilket jag inte tror, det skulle vara ringaste tvivel om denna sak, kan ju ingenting annat inträffa än att man får göra någon av de norrländska hovrätterna, som komma att inrättas, större än en division. Det är väl ingen olycka ur herrarnas synpunkt, som hålla före att man måste ha två divisioner för att det skall vara riktigt.

Här kunde man säga mycket, mycket mer, men jag skall inte trötta herrarna. Vi ha talat mycket om detta mycket gamla och jag vågar säga nästan utslitna tema.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Löfgren: Herr vice talman! Jag ber om ursäkt för att jag kommer så sent i debatten för att ytterligare söka belysa några synpunkter, som kunna vara av värde för frågans bedömande. Som ledamot i det sammansatta stats- och första lagutskottet har jag deltagit i ärendets behandling, och jag har kommit till samma resultat som vi alla, som varit med i denna delegation, nämligen att propositionen borde bifallas. Jag kan måhända också åberopa mig på en viss — jag skall inte kalla det auktoritet, men erfarenhet om överrättsprocessen. Jag har inte samma erfarenhet att åberopa som den förste ärade talaren, men däremot är min erfarenhet hämtad från ett annat område: från advokatens som representant för den stora allmänheten, och även vad en sådan erfarenhet kan ha lämnat för rön kan ju äga en viss betydelse.

Vad det nu gäller utbrytningen av ett visst område från Svea hovrätts jurisdiktion, har ju skälet inte varit, att Svea hovrätt i och för sig skulle ha varit mindre kompetent eller skulle ha visat någon brist på intresse för att i möjligaste mån även administrativt övervaka det område, som den är satt att sköta justitieförvaltningen i. Det skall också gärna medgivas, att de anordningar inom Svea hovrätt, om vilka herr Trygger talade, bidragit att minska olägenheterna vid Norrlandsmålen behandling, men jag återkommer sedan till frågan, om detta kan vara tillräckligt, om därmed tillgodoses just det behov, som är avsett att fyllas med inrättandet av en ny hovrätt. I varje fall har ju inte heller från den förste ärade talarens sida annat än medgivits, att det varit ett gammalt länge återkommet önskemål ifrån norrlänningarnas egen sida att få en egen hovrätt, och man kan väl med rätt säga, att det uteslutande är

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

stridiga lokala intressen om var hovrätten skulle ligga, som gjort att frågan om hovrätten inte för länge sedan blivit löst.

Från behandlingen i det sammansatta stats- och lagutskottet kan jag konstatera, att dessa skiljaktigheter i lokalfrågan inte ens i diskussionen lämnats något större utrymme. Nu har man ju inte heller från andrakammardebatten hört, att synpunkterna i lokalfrågan fått inverka på ståndpunktstagandet i principfrågan, och man kan således konstatera med tillfredsställelse, att vi äro färdiga denna gång att lösa principfrågan, om det bör bli en hovrätt, fristående ifrån lokalfrågan.

Vidare kan det konstateras, att utgångspunkten redan 1931 varit, att man skulle inrätta en hovrätt genast, men att detta närmast måste betraktas som ett led i ett större program, i vilket åtminstone två hovrätter ingå. Jag kan inte finna annat än att även vid 1931 års behandling den saken var tämligen klar, att *en* hovrätt inte kunde räcka. Jag betonar detta därför att därav framgår, att det icke är meningen att i längden på något vis tillbakasetta det befolkningsrikare södra Norrlands intressen, ehuru det ansetts lämpligt att taga frågan i två etapper.

Om man nu antar propositionen, så kan man sålunda konstatera, att man gör allvar utav detta förslag till en ökning av hovrätternas antal, som den ena processberedningen efter den andra ansett nödvändig, som vidare ingår som ett led och som en föregående partiell reform vid antagandet av principbeslutet 1931 och som också uttryckligen förutsatts i det förslag till reform, som 1931 års riksdag uttalat sig för, ty ingen förnekar väl, att vid ett genomförande av den bebådade processreformen, vari muntlig förhandling å hovrättsting ingår, kan man säga, som en kärna, icke åtminstone två hovrätter i Norrland skulle vara erforderliga. Men, säger man — och det har framgått av de invändningar, som herr Trygger hade att göra — för den sakens skull är det inte nödvändigt att gripa sig an med verket nu. Vi veta inte precis hur den där processreformen kommer att se ut och inte heller hur de överrätter skola vara beskaffade, som skola tillämpa den. Det har sagts, att det dröjes ju åtskilliga år, innan processreformen kan bli färdig att antagas, och då kan det också så mycket hellre dröja med genomförandet av detta förslag om en utbrytning från Svea hovrätt. Mot detta resonemang vill jag invända, precis som det antytts av justitieministern, ehuru jag vill uttrycka det en smula skarpare, att ju längre det dröjer med en allmän processreform, desto mera brådskar det enligt min mening med att flytta överrättsförfarandet närmare de rättssökande. Vad särskilt angår Norrland, är detta för att sammanfatta de olika skälen, betingat redan av de stora avstånden, utav frågornas — inte bara rättsfrågornas utan också de faktiska frågornas, befolkningsförhållandenas — egen beskaffenhet samt möjligheten från hovrättens sida att på närmare håll följa underdomstolarnas verksamhet.

Det har sagts, att den övervakningen, den tillsynen, äger rum redan nu. Den förste ärade talaren berättade om en presidentens resa, under vilken han besökt de olika underdomstolarna och därunder närmare betraktat och tagit kännedom om deras tillstånd. Det är gott och väl, men ingen kan väl ändå vilja påstå, att en president, som har domsagorna inom ett tiotal län att övervaka, skulle ha samma möjlighet att öva den administrativa tillsynen över ett par läns domsagor som en president, vilken endast har dessa två län under sin tillsyn. För mig lika väl som för justitieministern är emellertid detta så att säga yttre ting, som icke äro väsentliga, och även jag anser, att den tilltänkta hovrätten måste få sin särskilda betydelse just för att öka möjligheterna för ett muntligt förfarande, såvitt ett sådant är tillåtet redan nu. Om nämligen kärnan i den tilltänka reformen av förfarandet i överrätt är den direkta kon-

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

takt mellan parter och vittnen, som vinnes endast genom muntlighet och omedelbarhet, så är det en angelägenhet av vikt, att den låt vara synnerligen begränsade möjlighet till muntliga förhör, som finnes redan i nu gällande processordning, på mera effektivt sätt tillgodogöres. För min del vill jag här liksom jag gjort vid föregående tillfällen ge offentligt uttryck åt ett beklagande av huru föga våra överrätter genomträngts av uppfattningen om det muntliga förhörets betydelse. Jag har nämligen därvid en alldeles motsatt ståndpunkt och ser saken på rakt motsatt sätt mot vad den förste ärade talaren gjorde. Herr Trygger använde det nuvarande tillståndet, därvid han påvisade, hur få de muntliga förhören voro, för att visa hur omöjligt det var att överhuvud ha muntliga förhör annat än i de orter, som voro närmast Stockholm och Svea hovrätt, och han anförde detta som skäl emot det föreliggande förslaget, men det är väl just detta förhållande, som enligt vår mening, som stå på motsatt sida, är galet och måste ändras, och i mycket stor utsträckning kan det, vad överrätterna beträffar, ändras redan nu. Men då är det givet, att för att det skall kunna ske är en utbrytning sådan som den nu föreslagna en viktig förutsättning.

Herr Trygger uttalade sig med synnerlig värme för genomförandet av den stora processreformen. För den borde vi med alla medel arbeta. Jag tror inte, om jag minns rätt från frågans behandling 1931, att herr Trygger där hade någon annan principiell uppfattning än riksdagens ledamöter i allmänhet, nämligen att muntlighet och omedelbarhet i största utsträckning skulle förekomma också i överrätterna. Men om detta är fallet, får jag lov att säga, att jag har svårt att fatta talet om den utomordentliga vikten av den förträffliga domaren och hur relativt likgiltigt det vore vilken processordning man hade, om man endast hade förträffliga domare — jag vill inte om detta resonemang anför ett sådant uttryck som tomt, när det gäller den högt ärade talaren på Stockholmsbänken, men jag måste säga att det förefaller mig svårt att finna grunden för att just i detta sammanhang påpeka vikten av den förträffliga domaren. Det är vi väl de första att erkänna allesammans, att det viktigaste av allt är att få lämpliga personer till domare. Men vad skola dessa domare göra utan en verksam metod för att finna ut sanningen? Vad skall den smed göra, som vill göra gnistor men inte har någon sten? Om vi tänka på världens främsta domare — jag vill ju inte sätta några betyg, men bland dem som anses som världens bästa domare äro ju de anglosachsiska, inte minst dem man skulle kunna kalla underdomare, d. v. s. domare i första instans. Men jag undrar vart i all världen de skulle komma utan den muntliga metoden, utan att de hörde parter och vittnen och hämtade sanningen var den stod att finna genom att jämföra olika bevisfakta med varandra för att därigenom komma till ett så trovärdigt resultat som möjligt. Det är här en växelverkan mellan den goda domaren och den metod han använder. En dålig och otillfredsställande metod, bristen på muntligt förhör, bristen på personlig kontakt mellan domstolen å ena sidan och parter och vittnen å den andra, det försoffar så småningom det hela och försvårar även domarens möjlighet att träffa sanningen, under det att givetvis en modern metod av den beskaffenhet, som riksdagen varit med om att förorda, visserligen sätter mycket stora anspråk på domaren, men därmed också, i det den kommer till användning, fostrar honom till de utmärkta egenskaper han bör ha.

För min del hoppas jag givetvis, att den nya hovrätten icke skall bli någon andra klassens hovrätt — jag kommer strax till detta — utan att den tvärtom skall visa sig ha förmågan att innesluta unga krafter, som ha en moderare uppfattning om processens mål och medel än en äldre generation.

Som vi veta har det föreliggande förslaget framför allt rönt motstånd från

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

den hovrätt, som det är meningen att stycka. Hovrätten har ju till förmån för sin ståndpunkt anfört en hel del skäl, som av herr Trygger här omnämnts. Säkerligen gör man den höga areopagen orätt, om man tillskriver dess ledamöter några personliga préjugéer, eller någon slags förkänning av den s. k. »lappsjukan». Jag tror inte man får göra det. Däremot är det ju förklarligt om förslaget av ledamöterna i Svea hovrätt, åtminstone av somliga, har uppfattats så som om man ville beröva dem en besittning i Svea rike. Det är någonting av det där »Hur vi förlorade Norrland», som vi komma ihåg från den gamla broschyren, samt kanske en smula förkänsla av, att detta betraktas som en prestigeförlust, som åtminstone bidragit till att skapa ett visst känsloläge emot en utbrytning. Huru som helst menar jag att sådana prestigesynpunkter, ifall de finnas, icke böra inverka på riksdagens ställning.

Det får inte här stå oemotsagt, att den nya hovrätten i själva verket inte skulle kunna undgå att rätteligen med något slags fog betraktas på ett sådant sätt, som tog sig uttryck i herr Tryggers ord, när han förklarade, att den »inte hade något anseende». Det är varken så, att den inte skulle kunna ha något anseende alls, eller så att den skulle betraktas såsom mindervärdig, eller en åtminstone icke fullvärdig sjukinrättning, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet talade om. För min del tror jag inte, och jag skall strax återkomma till den yttre organisationen, att man behöver befara att domstolen endast på den grund, att man ger hovrätten den ena eller andra sammansättningen, kommer att betraktas som en inrättning, som är till för att ge sekunda rättvisa och stå lägre i det allmänna anseendet. Tvärtom, en duktig hovrättspresident och duktiga hovrättsråd där uppe i Norrlandsstaden skulle säkerligen bli alldeles otroligt framstående pampar i både rättsmedvetandet och det allmänna medvetandet i övrigt.

Å andra sidan är jag den förste att medge, att det blir nödvändigt att gestalta hovrätten så, att den inte blir för svag kvantitativt, och att även allt göres för att underlätta rekryteringen, jag menar då icke endast rekryteringen av alumner, utan även av äldre och mera erfarna hovrättsledamöter. Den enda vägande invändningen, och den har också den förste ärade talaren särskilt starkt understrukt, icke mot den nya hovrätten i och för sig utan emot dess konstruktion, är otvivelaktigt att den består av endast *en* division. Å andra sidan är det väl så, att detta är ett fel som så småningom kan avhjälpas, och vidare har man tagit hänsyn till det praktiska förhållandet, att man inte ansett att det finns fullt upp med arbete för två divisioner för närvarande. En annan sak kan det ju bli, om metoden med dessa förträffliga muntliga förhör, som vi talat om, utvecklas på det beståendes grund, och framför allt när vi få en ny processordning. För närvarande har det emellertid ansetts, att organisationen skulle bli för stor med två divisioner, men å andra sidan är den division, som kommer till stånd, vilket förut påpekats från bl. a. lagutskottets ordförandes sida, ganska stark. Och för min del ber jag att få understryka önskvärdheten av att de arvoden, som talats om i propositionen, skola komma att utgå till såväl ordföranden i divisionen som också till vice ordföranden, det kan alltid bidra till att äldre och mera erfarna personer söka sig till dessa platser, och vidare att dessa arvoden icke tagas till för snålt, utan att de verkligen innebära en ordentlig löneförbättring.

Med understrykande av önskvärdheten härav ber jag, herr förste vice talman, att få yrka bifall till propositionen.

Herr Velander: Herr förste vice talman! Det synes mig icke påkallat att ytterligare förlänga denna debatt; de skäl, som från olika håll framförts, lämna nämligen knappast utrymme för några nya. Vad jag sålunda kommer att

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)
säga skall inskränka sig till vad jag närmast skulle vilja beteckna som en personlig deklaration — den kan möjligen anses motiverad på grund av min egenskap av ledamot av utskottet, men kanske även i någon mån på grund av min egenskap av norrlänning.

Jag har, när det gäller att taga ståndpunkt i denna fråga, icke kunnat förbise, att om den tillämnade hovrätten nog kan sägas, att dess organisation måste framstå såsom i vissa hänseenden ganska svag. Jag har i det sammanhanget icke heller kunnat komma till annat resultat än att vissa svårigheter med avseende på dess rekrytering äro att räkna med. Den nya hovrätten kommer icke att utgöra något starkt underlag för juristutbildningen och därmed föreligger icke heller någon garanti för att det ständigt skall finnas tillgång på kunniga och duktiga vikarier vid lands- och stadsdomstolarna inom hovrättens domkrets. Jag har sålunda för min del icke varit benägen att överskatta skälen för denna hovrätts inrättande, icke ens med den utomordentliga utformning, som chefen för justitiedepartementet här givit dessa skäl. Men jag är i alla fall av den mening, att dessa skäl böra tillerkännas en betydande vikt. Därtill kommer att det ju från alla håll erkännes, att dessa mera lokala hovrätter äro absolut ofrånkomliga i och med den nya processreformen; och denna processreform skall väl, även om den ännu dröjer några år, dock inom överskådlig tid föras ut i det levande livet. Processlagberedningen har ock efter sorgfälligt övervägande kommit till den bestämda slutsatsen, att med processreformens genomförande behov säkerligen kommer att föreligga av tvenne norrländska hovrätter, vars domkretsar då skulle fördelas på de fyra nordligaste länen; och den rådgivande nämnden har enhälligt ställt sig på samma ståndpunkt. Det förefaller mig var skäl, som man inte kan bortse från i detta sammanhang. Riksdagen har vidare år 1931, såvitt jag kunnat finna utan reservation, uttalat sig för den tanken, att hovrättsfrågan borde upptagas eller befordras till lösning såsom en förberedelse till processreformen. Jag kan icke finna, att det föreligger något nytt eller bärande skäl, varför man icke skulle fullfölja den tankegång, som uppbar detta riksdagens uttalande.

Jag skall icke tillåta mig ett försök att argumentera mot herr Trygger. Jag vill icke påstå, att han på någon punkt hade orätt; jag vill icke heller säga motsatsen. Det var dock en del reflexioner, som jag fäste mig vid. Han gjorde sålunda ett bestämt uttalande, att den blivande hovrätten för övre Norrland icke skulle få något anseende. Ja, det skulle vara rätt underligt, om herr Trygger skulle bli sannspådd i det hänseendet. Om det till Umeå kommer sex utmärkta jurister, som slå sina kloka huvuden tillsammans för att åstadkomma det bästa möjliga resultat i de mål och ärenden, som komma under deras övervägande, kan man väl då gå ut ifrån, att resultatet av detta övervägande kommer att bli sådant, att hovrätten skulle komma att sakna anseende? Jag tänker mig, att det måhända icke var detta herr Trygger avsåg, utan någonting annat. Han tänkte måhända därpå, att till denna ödsliga landsända kunde icke verkligt kvalificerade jurister vilja bege sig, och att det därför icke skulle vara möjligt att åstadkomma en hovrätt, ägnad att uppbära eller tillvinna sig något anseende. Den tankegången inrymmer väl ett visst medlidande med oss norrlänningar, som man kanske borde vara tacksam för, men jag tror dock icke att det är så särskilt motiverat. När herr Trygger talade om huru förnämliga skåningarna ju i allmänhet äro och vilka förutsättningar de ha att göra sig gällande i alla möjliga sammanhang, vill jag erinra om att det redan finns många skåningar uppe i Norrland. Även om de i allmänhet intaga ledande ställningar, såsom de själva tro och som nog också i många fall kan anses vara förhållandet, ha de dock i allmänhet trivts så utmärkt väl där uppe, att bland dem, som jag känner och av vilka åtskil-

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

liga höra till mitt umgänge, åtminstone icke jag fått den uppfattningen att de skulle vilja överge detta ödsliga land!

Detta var nu endast en reflexion vid sidan om själva saken.

Jag vill, herr förste vice talman, sluta med att säga, att när jag med stöd av mitt visserligen ringa omdöme sökt bilda mig en uppfattning i denna fråga, har jag, trots att det finns betänkligheter med avseende på den tillämnade hovrättens organisation och kanske i något annat hänseende också, dock funnit starka skäl tala för att den norrländska hovrättsfrågan i den omfattning och det skick, som den nu genom den kungl. propositionen presenterats riksdagen, är mogen för sin lösning. Jag är sålunda beredd att skänka det föreliggande utskottsförslaget mitt stöd, och vågar jag förbinda detta mitt blivande votum med den förhoppningen, att den tillämnade hovrätten för övre Norrland skall komma att visa sig i olika hänseenden väl fylla den uppgift, som är densamma tillämnad.

Häri instämde herr *Tjällgren*.

Herr **Mellén**: Herr talman! I slutet av sitt anförande yttrade herr Löfgren, att den enda vägande invändningen mot den här föreslagna hovrätten är att den består av blott *en* division. Tack så mycket för det! Det är just vårt skäl, när vi icke vilja ha den.

En annan ledamot av det sammansatta utskottet, herr Velander, som nyss talade, förklarade även, såsom jag antecknade saken, att han ansåg den föreslagna hovrätten såsom organisation ganska svag och icke lämplig för juristutbildning, och han befarade att det vid hovrätten icke skulle finnas någon tillgång till kunniga vikarier vid landsbygdens domstolar. Det är också ett av våra skäl, när vi icke gilla det förslag till hovrätt, som nu framlagts av justitieministern.

När justitieministern själv talade, antecknade jag en sak, som jag skall be att få taga upp. Han sade att det föreligger mycket trängande materiella skäl för att hovrätterna slås ut redan under den bestående rättegångsordningen, och såsom skäl därför nämnde han, bl. a., att han många gånger vid besök i fängelserna fått ett beklämande intryck av åtalade och häktade personer, som suttit i sina celler och väntat på hovrättens utslag, och vilka om några veckor eller så, i varje fall efter lång väntan, fått meddelande att domen icke ändrats eller att straffet höjts med veckor, månader eller år. De hade beklagat, att de icke haft tillfälle att personligen försvara sig eller framlägga sina synpunkter på saken inför överrätten.

Ja, detta är ju mycket sant, och gör sig så bra i ett anförande, men det passade icke justitieministern att samtidigt omtala, huru ofta det händer, att det kommer telegram att den häktade skall släppas — det kan komma mycket kort tid efter det besvär ingivits till hovrätten — eller underrättelse, att han frikänts eller straffet nedsatts trots han icke personligen fått framlägga sina synpunkter. En häktads straff nedsattes ofta av hovrätten. Det kanske också hade varit skäl att omtala, att den häktade, som sitter i cellen, sedan länge har tillgång till juridiskt skolad biträde, som ingalunda försummar att skriftligen framhålla hans sak inför hovrätten, för att försöka få honom fri, även om han är skyldig.

Så nämnde också herr justitieministern lämpligheten av att muntligt förhör med parter och vittnen skulle förekomma inför hovrätten även under nuvarande förhållanden. Han förklarade i detta sammanhang, att det är otänkbart och att det icke kan ifrågakomma, att norrlänningar skulle resa ned till Stockholm och personligen inställa sig för att muntligen föra sin talan, eller att vittnen

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)
skulle inkallas. Varför inte det? Med våra briljanta kommunikationer nu för tiden! Vilka avstånd var det inte förr i världen, då man inte hade snabbare kommunikationer än hästskjutsar. Nu kan man på en natt resa ned från Norrland till Stockholm, vill jag tro.

Nu ställer man sig ganska tveksam, när man skall avgöra frågan om utbrytning ur Svea hovrätt av den här föreslagna divisionen, och man kan ställa sig tveksam av många anledningar. Man blir emellertid styrkt i sin uppfattning att den föreslagna hovrätten icke är lämplig, då man ser att ett enhälligt lagråd avstyrkt den nu föreliggande propositionen därom. Frågan om uppdelning av hovrätterna måste naturligtvis ses och bedömas med hänsyn till hovrättsförfarandet i den nya rättegångsordningen. Huru detta kommer att te sig vet man för närvarande egentligen icke mer om än vad man visste år 1931, nämligen att det skall förekomma så mycket muntligt förfarande som möjligt. Det var visst någon gång föreslaget, att det skulle vara obligatoriskt, och att parter och vittnen skulle vara tvungna att personligen inställa sig för förhör. Nu ser jag, såvitt jag har fattat rätt, att det muntliga förfarandet icke längre skall vara obligatoriskt, utan att det i en viss och betydande omfattning skall kunna ersättas av skriftväxling utan att parterna personligen inställa sig. Min tro är att det i praktiken, när den nya rättegångsordningen en gång kommer att tillämpas, endast blir i undantagsfall, i mycket stora mål, och i mål angående häktade, som det muntliga förfarandet med den personliga inställelsen och vittnesförhören kommer att äga rum. Rättegångskostnaderna bli alltför stora. Parterna ha, som jag sade redan 1931 och sagt många gånger senare, inte råd att företaga dessa dyra resor, det blir helt enkelt för dyrt och det kommer i varje händelse att bli endast i undantagsfall. Och blir det så, blir hovrätternas göromål betydligt mindre än man beräknat. Skola alla parter och alla vittnen höras personligen, betyder detta ett oerhört arbete. Men det vet jag ju, att i en del mål komma *alltid* parterna att företaga resor tillsammans med sina ombud och vittnen och inställa sig personligen inför hovrätten, nämligen i mål angående häktad och i vilka part har fri rättegång. I dessa kommer det nog inte att saknas personlig inställelse och ej heller muntliga förhör, men då är det staten som betalar!

Den nya hovrätten har nu föreslagits skola bestå av en president och fem ledamöter. Det är sålunda endast *en* division, och det är mot denna av såväl herr Löfgren som herr Velander erkända brist i förslaget, som vi opponera oss. Vi ha stöd för vår uppfattning däri, att processlagberedningen i denna punkt icke enhälligt intar samma ståndpunkt. En ledamot förklarar, att det uppstår svårigheter att med endast en division »ordna arbetet på lämpligt sätt och framför allt att inom densamma upprätthålla en domarkår med de höga kvalifikationer, som böra finnas i en överrätt. Svårigheter möta att inom hovrätten erhålla önskvärd domarerfarenhet och personlig duglighet. Fara föreligger för ensidighet och slappnande intresse. Med de ogynnsamma arbets- och befodringsförhållandena följer svårighet att erhålla aspiranter till det antal, som erfordras för möjliggörande av ett lämpligt urval. Särskilt om en hovrätt med denna svaga organisation förlägges i övre Norrland, där även av andra skäl vanskligheter möta att ernå tillfredsställande rekrytering, föreligger fara att hovrätten icke kommer att motsvara de krav, som ställas på en överdomstol.»

Det är sålunda ungefär samma åsikt som herr Trygger uttalade, då han sade att denna hovrätt kommer att anses underlägsen de andra.

Lagrådet, vilket ju som sagt är enhälligt, förklarar att det är angeläget »att undvika sådana förberedelser till reformens genomförande som tills vidare kunna utan större olägenhet anstå och vilka under nuvarande rättegångsord-

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

ning kunna vara till sitt värde tveivelaktiga eller till och med anses mindre önskvärda».

Lagrådet anför vidare som skäl för sitt avslagsyrkande, att hovrätten endast kommer att bestå av *en* division och att det icke bör upprättas någon hovrätt med mindre än två divisioner, samt att det icke är tillförlitligt utrett, om en, två eller flera divisioner skola utbrytas ur Svea hovrätt.

Lagrådet slutar med att anföra, att »ett inpassande i den bestående ordningen av den föreslagna hovrätten skulle medföra olägenheter vilka väga tyngre än de fördelar som kunna vinnas genom en uppdelning av Svea hovrätt på det sätt förslaget innefattar; och vad den förestående rättegångsreformen beträffar har man icke erforderlig säkerhet för att den föreslagna hovrätten blir av bestående nytta efter reformens genomförande. Lagrådet finner sig därför icke kunna tillstyrka ett antagande av de framlagda lagförslagen».

Även vi som äro motståndare till de nu framlagda förslagen inse, att vi äro bundna av riksdagens beslut 1931. Men vi äro, såsom en talare redan påpekat, därför icke tvungna att godtaga detta första förslag.

Jag anhåller, herr talman, att få biträda avslagsyrkandet.

Herr Trygger: Herr talman! Jag skall endast be att få nämna, att jag för min del icke har satt mig emot en hovrätt för Norrland, utan jag har satt mig emot den nu föreslagna hovrätten med *en* division. Jag har icke heller satt mig emot att man skulle tillämpa den nuvarande lagen om muntligt förhör i så stor utsträckning som möjligt. Tvärtom beklagar jag att man icke tillämpat lagen sådan den är och icke realiserat den avsikt med lagen, som man ville vinna. Det skulle vara mycket nyttigt, om man oftare ville tillämpa dessa bestämmelser. Långt ifrån att ställa mig osympatisk emot detta, så sympatiserar jag sålunda med att det sker i så stor utsträckning som möjligt. Men vad jag å andra sidan håller på, det är att det icke ligger någon avsevärd fara i att dessa bestämmelser under den korta tid, som ännu behöver åtgå innan rättegångsreformen föres ut i praktiken, icke tillämpas.

Nu sade herr Velander, att jag hade både rätt och orätt. Det är ju mycket intressant att höra. Den som har både rätt och orätt, det är väl en sådan som säger en nullitet, förmodar jag! Jag kan icke tolka saken på annat sätt. Emellertid vill jag nämna att jag ingalunda sagt — man måtte höra dåligt där uppe på Norrlandsbänken — att de personer, som voro medlemmar av hovrätten, skulle få minskat anseende, utan jag har endast sagt att själva domstolen kanske och med en viss sannolikhet icke skulle kunna få den kvalitet, att den bleve jämbördig med de övriga. Och jag sade, att även om den hade samma kvalitet, kanske man skulle komma att tvivla på detta i landet, vilket vore nära nog lika skadligt för rättskipningen som det förra.

Vidare sade jag inte heller, att norrlänningarna icke skulle vilja sitta i denna domstol utan söka sig till södra Sverige, utan jag sade, att de, som komma från det övriga Sverige dit upp, möjligen icke i en sådan liten överdomstol skulle kunna finna den trevnad och den möjlighet till utveckling och tillgodoseende av sina intressen, som de kunde ha anspråk på, och därför skulle de söka sig tillbaka till det övriga Sverige, varifrån de kommit. Vad norrlänningarna beträffar vet jag inte om de räkka till. Där finns ju ett flertal advokater, som troligtvis ha en mycket bättre ställning ekonomiskt sett uppe i Norrland med dess stora företag, än de skulle ha såsom ledamöter av en hovrätt. Och för övrigt ha vi ju så många viktiga och för landet betydelsefulla uppgifter för dem, som ha en särskild erfarenhet av förhållandena i Norrland, att det kanske skulle bli svårt att fylla dessa speciella uppgifter, ifall vederbörande skulle ägna sig åt juridiken.

Om inrättande av en hovrätt för Övre Norrland. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svensson, Martin*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr statsrådet *Schlyter* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 239, med förslag till viss ändring i förordningen den 31 januari 1932 (nr 15) med tillägg till gällande tulltaxa.

Ang. förlägg-
ningsorten för
hovrätten för
Övre Norr-
land m. m.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för inrättande av en hovrätt för Övre Norrland ävensom i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 mars 1935 dagtecknad, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 159, vilken behandlats av sammansatt stats- och första lagutskott, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden, föreslagit riksdagen att medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för upprättande under budgetåret 1936/1937 av en hovrätt för Övre Norrland i Umeå.

I två med anledning av propositionen väckta motioner, nr 307 i första kammaren av herr *Sandström* m. fl. och nr 527 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Antnäs m. fl., hade yrkats, att riksdagen, med avslag å propositionen, måtte medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för upprättande under budgetåret 1936/1937 av en hovrätt för Övre Norrland i Luleå.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med avslag å de i ämnet väckta motionerna, måtte bifalla förevarande proposition.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Asplund* och *Nilsson* i Antnäs ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 159 och de i ämnet väckta mo-

Ang. förläggningssorten för hovrätten för Övre Norrland m. m. (Forts.)
tionerna (I: 307 och II: 527) måtte medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för upprättande under budgetåret 1936/1937 av en hovrätt för Övre Norrland i Luleå.

Herr **Sandström**: Herr talman, mina herrar! Uti sitt avgivna utlåtande har sammansatta stats- och första lagutskottets majoritet förklarat sig dela departementschefens uppfattning, att övervägande skäl tala för att en hovrätt, omfattande Norrbottens och Västerbottens län, förlägges till Umeå, och förtyllstyrkt, att den nya hovrätten för övre Norrland skall få sitt säte i denna stad. Någon annan motivering till stöd för sitt förordande av Umeå såsom säte för den nya hovrätten har utskottet icke presterat, varför jag, åtminstone på detta stadium av debatten, utgår ifrån, att inga andra huvudskäl än de av departementschefen angivna varit vägledande för utskottets ståndpunkts-tagande.

Härefter kommer jag så in på den motivering herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet åberopat som grund för sin uppfattning, att av de två föreslagna städerna Umeå äger företräde framför Luleå.

Vid sitt ställningstagande har departementschefen uttalat, att man i första hand bör taga hänsyn till önskvärdheten av att hovrätten blir förlagd till en ort, varest den, efter införande av muntligt överrättsförfarande, kan beräknas bli lättast tillgänglig för det övervägande antalet av den rättssökande allmänheten och att det därvid icke bör vara avgörande, vilken stad som geografiskt är att betrakta som hovrättsområdets centralpunkt. Av vikt är det däremot, enligt departementschefens uppfattning, att hovrätten blir lätt tillgänglig i första hand för de rättssökande inom den del av hovrättsområdet, där det industriella och kommersiella livet pulserar starkast och som har den största måltätheten, d. v. s. största antalet vid underrätterna avgjorda mål. I sistnämnda avseende går, detta fortfarande enligt departementschefens uttalande, Västerbottens län betydligt före Norrbottens län. Vidare har departementschefen gjort gällande, att Umeå genom sitt sydligare läge i fråga om rekrytering av den nya hovrätten äger företräde framför sin medtävlare i norr.

Genom den första delen av detta uttalande har departementschefen, om ej direkt så i allt fall indirekt, själv vitsordat, att Luleå från geografisk synpunkt är att betrakta som det nya jurisdiktionsområdets centralpunkt. Att så är fallet, framgår också redan vid en ytlig blick på kartan, som finnes uppsatt på väggen här bredvid och där områdets gränser äro utmärkta. Men då faller även i ögonen, hurusom Umeå i själva verket har det mest ocentrala läge man gärna kan tänka sig, beläget som det är tätt intill sydgränsen av det nya jurisdiktionsområdet, som har en areal av icke mindre än 164,669 kvadratkilometer, därav 105,520 kvadratkilometer inom Norrbottens län och 50,148 kvadratkilometer inom Västerbottens län, samt sålunda i sin helhet omfattar betydligt mer än en tredjedel av Sveriges hela ytvidd, 448,961 kvadratkilometer, under det att de båda länens utsträckning från gränsen i norr till gränsen i söder utgör omkring 700 kilometer. Att det med dessa stora avstånd är av vikt att icke, såsom skett i den föreliggande kungl. propositionen och i utskottsmajoritetens utlåtande, helt och hållet bortse från den bärande synpunkt, som kommit till uttryck i den gamla satsen att kyrkan bör ligga mitt i byn, synes åtminstone för mig vara ovedersägligt.

Härtill kommer nu en annan omständighet, nämligen att Umeå aldrig varit och, efter allt att döma, än mindre i framtiden kommer att bli en centralpunkt ens för Västerbottens län. Anledningen härtill har väl förr i tiden varit den, att Umeå befinner sig på ett relativt stort avstånd från huvudorten i den folkrika norra delen av Västerbottens län, Skellefteå. Att Skellefteåbygden

Ang. förläggningssorten för hovrätten för Övre Norrland m. m. (Forts.)
genom upptäckten av där förekommande värdefulla malmfyndigheter samt i anledning därav igångsatt gruvdrift och förädlingsindustri under de senare åren högst väsentligt ökat i vikt och betydelse, så att den därutinnan kunnat med framgång upptaga tävlan med och kanske till och med redan fått försteg framför Umeåbygden, torde vara väl känt för alla dem, som känna till förhållandena inom de olika delarna av Västerbottens län. Att jag själv i min ringa person icke uti nu berörda avseende är en analfabet, torde framgå enbart därav, att jag är född i Skellefteå stad och vistats där under nära hälften av mitt liv, ävensom att jag under uppväxten tillbragt en längre tid uti residensstaden i Västerbottens län.

I detta sammanhang må än en gång framhållas vad som förut kommit till uttryck uti det utlåtande i ärendet, som avgivits av länsstyrelsen i Norrbottens län, ävensom i de av andra personer jämte mig däri väckta motioner, att Skellefteåbygden eller Skellefteåräjongen med en folkmängd av omkring 65.000 personer är belägen ungefär mitt emellan Luleå och Umeå och därför har ungefär lika goda kommunikationer med båda dessa städer, samt att det förty ej heller är berättigat att åberopa folktätheten och målfrekvensen inom Skellefteåbygden till grund för att åt Umeå giva ett företräde, när det gäller att välja mellan Luleå och Umeå som förläggningssort för den nya hovrätten. Om man, såsom rättvisan kräver, går ut ifrån att Skellefteåräjongen, då det kommer an på att med hänsyn till folkmängd och målstäthet träffa ett avgörande om den nya hovrättens förläggning, icke bör tagas med i beräkningen annat än som ett neutralt beläget område, för vars befolkning den norrländska överrättens förläggning antingen till Luleå eller till Umeå i verkligheten icke spelar någon större roll, även om järnvägsförbindelserna för närvarande äro något bättre med Umeå än Luleå, blir åter resultatet, att Luleå med avseende på såväl folkmängd som målfrekvens går före Umeå. Jag hänvisar i detta hänseende till härutinnan förebragt utredning i den norrbottenska länsstyrelsens förut berörda utlåtande och i frågan framburna motioner.

Då jag förut ansett mig böra framhålla, att Umeå aldrig varit och ej heller i framtiden någonsin kommer att bliva en centralpunkt för hela Västerbottens län, må det tillåtas mig att omförmåla, hurusom Luleå inom Norrbottens län intager en helt annan ställning och utan självöverskattning kan säga sig i många hänseenden utgöra ett centrum för hela länet. Härtill torde i främsta rummet ha medverkat dess centrala läge i förhållande till kustlandet i söder och norr, dess sedan länge goda järnvägsförbindelser med de två stora gruvsamhällena i Gällivare och Kiruna, för vilka Luleå utgör den naturliga utfartsorten, den betydande utskeppningen av järnmalm från stadens djuphamn, tillgänglig även för de stora fartyg, som trafikera Atlanten, och slutligen det förhållandet att Luleå, bland annat såsom stiftsstad, är den främsta utposten i norr och öster för den svenska andliga odlingen i alla dess skiftande faser.

Av vad jag nu anfört torde framgå, att Luleå beträffande kravet på att vara lätt tillgängligt för den rättssökande allmänheten inom det blivande nya jurisdiktionsområdet i *dess helhet* har bestämt företräde framför Umeå, under det att för befolkningen inom *hela* Norrbottens län förläggningen till Umeå skulle innebära en mycket allvarlig olägenhet, särskilt efter införandet av det muntliga överrättsförfarandet med personliga inställelser för parter och vittnen i hovrättsmål, vartill riksdagen redan för fyra år sedan så gott som reservationslöst givit sin anslutning.

Återstår då att något granska det ytterligare motiv, och det är väl i själva verket det förnämsta och utslagsgivande, som departementschefen anfört till grund för sitt förord för Umeå som säte för den nya hovrätten, nämligen

Ang. förläggningssorten för hovrätten för Övre Norrland m. m. (Forts.)

den omständigheten att denna stad såsom sydligare belägen skulle från rekryteringssynpunkt äga företräde framför Luleå. Är den av departementschefen angivna synpunkten riktig, skulle väl detta också innebära, att rekryteringen av domarkåren inom Norrbottens län enligt erfarenhetens rön skulle vara sämre än inom grannlandet och det övriga Sverige. Något sådant har dock dess bättre icke kommit till synes. Från det mest auktoritativa och sakkunniga håll har tvärtom för mig uppgivits, att domhavandena i det nordligaste länets domsagor på ett synnerligen nitiskt och skickligt sätt fullgöra sina åligganden. Från befolkningens sida har ej heller försports, att någonting brustit i fråga om rättskipningens rätta handhavande inom domsagorna i Norrbottens län. Att rekryteringen vid den blivande hovrätten för övre Norrland skulle enbart därför, att Umeå är 30 mil sydligare beläget än Luleå, bliva avsevärt bättre i den förra än den senare staden är i varje fall blott ett antagande, som icke är grundat på något verkligt erfarenhetsrön. Men även om så verkligen skulle vara förhållandet — för min del kan jag icke godtaga någonting sådant — kan man väl starkt ifrågasätta, huruvida en möjligen förefintlig obenägenhet eller rättare sagt fördom från hovrättsaspiranternas sida att taga anställning vid en hovrätt med något nordligare förläggning bör tillerkännas det värde och den betydelse, att statsmakterna därefter skola rätta sina anordningar. Man frestas lätt att i detta avseende fråga sig, huruvida det i själva verket är meningen, att den nya hovrätten skall tillkomma för dess bisittares skull i stället för att befattningshavarna i densamma skola vara till för den nyinrättade hovrätten. För min del hyser jag den uppfattningen, att ämbets- och tjänstemännen i den blivande hovrätten för övre Norrland skola komma att finna sig väl med sina uppgifter och även finna god trevnad, vare sig förläggningssorten blir den ena eller den andra av de nu med varandra konkurrerande två städerna.

Herr talman! Vad jag nu i korthet yttrat skulle väl böra utmynna i ett yrkande om bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade avslagsreservationen. Emellertid har under debatten i andra kammaren, där frågan redan avgjorts, framkommit ett yrkande att riksdagen, utan att själv taga ställning till frågan om den nya hovrättens förläggning, måtte giva Kungl. Maj:t i uppdrag att därtutinnan fatta beslut. Då jag föreställer mig, att flertalet kammarledamöter har ett minimalt intresse att taga ställning till spörsmålet om den nya hovrättens placering, tillåter jag mig att yrka bifall till berörda, förut i andra kammaren framställda yrkande, vari hemställes, att riksdagen måtte medgiva Kungl. Maj:t, under iakttagande av de i Kungl. Maj:ts proposition nr 159 angivna grunder, vidtagna erforderliga åtgärder för upprättande under budgetåret 1936—1937 av en hovrätt för Övre Norrland i den av städerna Luleå eller Umeå, som Kungl. Maj:t efter förnyat övervägande av ärendet finner sig böra bestämma såsom förläggningssort för nämnda hovrätt.

Herr **Jonsson**: Kammarens talman sade vid ett tillfälle för ett par år sedan: »Då ni norrlänningar håller ihop, så vinner ni här i kammaren.» Det är riktigt, att vi norrlänningar genom sammanhållning vunnit åtskilliga fördelar åt Övre Norrland. I dag äro vi också eniga i huvudsaken. Alla äro vi tack samma för att en hovrätt förlägges till Norrland. Men det är i alla fall litet oroligt i det här hörnet just nu därför att mina vänner från Norrbotten äro missbelättna över att förläggningssorten föreslagits till Umeå och icke till deras residensstad Luleå. För min del undrar jag icke på det. Ett annat förhållande skulle icke varit normalt.

Var och en vet ju, att så snart det skall byggas en kyrka i en församling, ett ålderdomshem i en socken eller en sjukvårdsinrättning i ett län, då blir

Ang. förläggningssorten för hovrätten för Övre Norrland m. m. (Forts.)
det i regel tvist om platsen för anläggningen. Sammalunda är förhållandet vid uppförande av statliga byggnader. Det skulle också enligt min mening ha varit en onaturlig självövertvinnelse, om norrbottensrepresentanterna stillastående funnit sig i förslaget om förläggningssorten för den nya hovrätten. Därför skulle jag helst icke vilja tvista med grannarna härom och detta i synnerhet som jag anser, att debatten skulle vinna mest på att företrädarna för de båda lokalintressena höllo sig mera i bakgrunden. Med anledning emellertid av en del uppgifter, som de ärade reservanterna i det sammansatta utskottet lämnat i sin reservation om de väldiga avstånden från Norrbottens läns utkanter till Umeå m. m., tvingas jag upp för att med några få ord erinra om bland annat att det finns mil även i Västerbottens län.

Jag representerar här i kammaren närmast Västerbottens läns lappmark. Detta område förtjänar härvidlag en smula uppmärksamhet. På denna lappmark, som bildar Västerbottens västra domsaga, faller icke mindre än i det närmaste en tredjedel av samtliga vid domstolarna i Västerbottens län handlagda mål. Målantalet i denna domsaga är det största i någon domsaga i de båda nordligaste länen. Detta är ingenting i och för sig att skryta över, men det är i alla fall ett faktum, som måste tagas med i detta sammanhang.

Under sådana förhållanden är det klart, att då man talar om avstånden till den blivande hovrätten, bör man undersöka inte bara hur långt de rättssökande, som bo i domkretsens utkanter, ha till Umeå, utan även avstånden för de längst bort boende till en hovrätt i Luleå. I reservationen anges avståndet från de längst bort belägna trakterna i Norrbotten till Umeå vara 620 km. Men hur lång blir en resa från vissa orter i Västerbottens lappmark till Luleå med anlitanande av de naturliga och billigaste kommunikationsförbindelserna? Jo, från övre Dorotea socken blir avståndet över 70 mil. Från Tärna sockens övre del blir det omkring 65 mil och från övre Vilhelmina socken mellan 50 å 60 mil. Jag medger givetvis, att det blir långa resor från Norrbottens avlägsnaste delar till en hovrätt i Umeå, men det gäller även, om hovrätten skulle förläggas till Luleå.

Man säger, att Luleå geografiskt sett är bättre beläget än Umeå, men är då den geografiska mittpunkten också den ur andra synpunkter centrala? Man får ett svar på denna fråga, om man ser efter, hur befolkningsfördelningen ligger till. Av befolkningen inom de båda nordligaste länen är ungefär en tredjedel bosatt norr om Luleå. I samma proportion ungefär fördela sig målen vid domstolarna. Dessa siffror ange, att den centrala orten måste ligga söder om Luleå.

Ingen av de båda residensstäderna är med hänsyn till måltätheten den idealiska förläggningssorten, men då departementschefen, Svea hovrätt och advokatsamfundet förordat Umeå, ha de säkerligen haft goda skäl därtill. Då vidare det sammansatta utskottet, som haft tillfälle att grundligt pröva de olika skälen, med stor majoritet föreslagit förläggningssorten Umeå och då de ledamöter, som utgöra utskottsmajoriteten, måste anses både ojäviga och opartiska, lär det väl bli svårt att besluta någon annan plats.

Ur rekryteringssynpunkt erbjuder ju Umeå också de ojämförligt större fördelarna genom bland annat sitt sydligare läge.

Ännu en betydelsefull synpunkt. Om hovrätten förlägges till Umeå, kan den, herr talman, flytta in i ett statens eget hus, som utan kostnad för staten iordningställes av Umeå stad. Lokalutrymmena äro så stora, om jag är riktigt underrättad, att de mer än väl räcka till för två divisioner, om hovrätten i en framtid kommer att utvidgas, vilket man naturligtvis måste räkna med.

I Luleå skulle hovrätten tillsvidare beredas rum på stadens bekostnad

Ang. förläggningssorten för hovrätten för Övre Norrland m. m. (Forts.)
i dess hamnförvaltningsbyggnad. En hovrättsförläggning till Luleå kommer därför sannolikt att ganska snart ställa statsmakterna inför nödvändigheten att uppföra en särskild hovrättsbyggnad — en betydande ekonomisk affär naturligtvis. I Umeå däremot har man en godkänd hovrättsbyggnad redan från första stund.

Jag anser således, att om riksdagen följer Kungl. Maj:t och utskottet, har därigenom träffats det för lagstiftningen och de rättssökande lyckligaste valet. Andra kammaren har redan bifallit utskottets hemställan, sedan yrkandet om Luleå som förläggningssort återtagits, och därför kommer man väl icke heller i denna kammare att vidhålla yrkandet om Luleå som förläggningssort för hovrätten.

Herr Asplund: Herr talman! Jag vill börja med att bemöta den passus, som den föregående ärade talaren slutade sitt anförande med. När han talade om fördelarna för staten, att i Umeå hovrätten skulle förläggas till ett statens eget hus, så nämnde han inte, att det medförde en direkt hyresförlust för staten. Staten har nämligen i hyra för detta hus 2,500 kronor om året. Vidare får staten, när det gäller Umeå, för framtiden själv bekosta nödiga reparationer och även betala kostnaderna för värme m. m. I Luleå däremot erbjuder Luleå stad en modern byggnad, som är 30 år yngre än byggnaden i Umeå och som från början varit byggd för värmeledning. Den iordningställes helt och hållet av Luleå stad och därjämte får staten densamma hyresfritt. Det är inte tu tal om att icke hovrättens lokalfråga på ett mycket bättre sätt blir löst i Luleå än i Umeå.

Den föregående talaren strök under, att det sammansatta utskottet så gott som enhälligt har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Jag måste säga, att från början förelåg i det sammansatta utskottet ett annat förslag till annat yttrande, innefattande för övrigt uppgifter, vilka icke gingo på långt när så långt på sidan om det verkliga läget, som herr Jonssons uppgifter gjorde. Emellertid var i alla fall majoriteten i utskottet av den uppfattningen, att detta första utkast till yttrande inte kunde vidhållas, och det sammansatta utskottets tillstyrkande av Umeå blev därför precis lika lamt som departementschefens.

Då man velat göra gällande att befolkningstätheten skulle vara störst kring Umeå har jag tillåtit mig att med söd av siffror ur Årsbok för Sveriges kommuner för 1934 göra en jämförelse mellan Umeå med närliggande kommuner å ena sidan och Luleå med ungefär motsvarande omnejd å andra sidan. Jag har då tagit ett område kring Umeå, innefattande, utom staden själv, Nordmalings och Bjurholms tingslag, Umeå tingslag och Degerfors tingslag samt Bygdeå socken med en sammanlagd areal av 8,974 km², och för Luleå har jag tagit Piteå och Älvsby tingslag med undantag av Älvsby socken, som ligger på längre avstånd från Luleå, samt Nederluleå kommun och Överluleå kommun, Råneå och Nederkalix tingslager jämte de tre städer, Luleå, Piteå och Boden, som ligga inom detta område. Jag kommer då till det resultatet att medan Umeåområdet på 8,794 km² rymmer 77,577 invånare den 1 januari 1934 har Luleåområdet på 9,186 km² 94,589 invånare, alltså mera invånare än Umeå på sitt större område. Det gör en folktäthet av 8.6 invånare per km² på Umeå med omnejd, men 10.3 invånare per km² för Luleåområdet.

I det yttrande, som är intaget i reservationen till det sammansatta utskottets utlåtande, har det påvisats, hur det ligger till med måltätheten i de delar av domsområdet, som vi kalla Luleåråjungen, d. v. s. det område, som ligger närmare Luleå än Umeå, och Umeåråjungen, d. v. s. det område, som ligger närmare Umeå än Luleå. Då vi måste hålla oss till domsagoindelningen för

Ang. förläggningssorten för hovrätten för Övre Norrland m. m. (Forts.) att kunna använda de statistiska uppgifterna, ha vi vid denna jämförelse tagit undan Västerbottens norra domsaga och Skellefteå stad, som ligga på samma genomsnittliga avstånd från Umeå som från Luleå. Då ha vi, om vi sätta jämförelsesiffrorna för Umeårajongen, som omfattar hela det övriga Västerbottens län, lika med 100, för Luleårajongen, som motsvarar hela Norrbottens län, om vi då först tänka på landarealen, fått fram siffran 207, d. v. s. Luleårajongen representerar något mer än dubbla arealen. Vad sedan folkmängden för åren 1929—1934 beträffar, så erhålla vi, om jämförelsesiffrorna för Umeårajongen sätts lika med 100, följande siffror för Luleårajongen: 138, 139, 140, 141, 140 och 140, och jag vill i detta sammanhang också påpeka, att dessa siffror bevisa, att det är inte riktigt, att befolkningstillväxten är lägre inom Luleårajongen än inom Umeårajongen. Det blir något lägre siffror, än om jag skulle räkna med Skellefteå norra domsaga vid jämförelsen, därför att folkkökningen där på grund av gruv- och malmförädlingsindustrien varit betydligt större än i Västerbotten i övrigt. Vad nu måltätheten beträffar så ha, såsom även synes av reservationen, under åren 1929—1932 inom Umeårajongen förekommit tillsammans 5,977 civila mål med 422 anmälda vad samt 8,783 kriminella mål medan samtidigt inom Luleårajongen förekommit 8,176 civila mål med 410 anmälda vad och 8,679 kriminella mål eller resp. 137, 97 och 99 % av motsvarande siffror för Umeårajongen, alltså för den förra en bestämd övervikt på det civila området medan kriminaliteten är något högre inom Umeårajongen. Såväl i fråga om måltäthet som vad beträffar trakterna närmast omkring de två ifrågakvarande städerna, i fråga om folktäthet, äro siffrorna således till förmån för Luleå. Det är inte riktigt, att folktätheten är störst i Umeåtrakten. Skellefteå stad och tingslag med 4,459 km² och 54,001 invånare eller 12.1 invånare per km², ligger för övrigt avsevärt före både Umeå- och Luleåtrakten.

Jag har det största förtroende för herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att han, om han får tillfälle att taga frågan om hovrättens förläggning under förnyad omprövning, skall finna en rättvis lösning av förläggningsfrågan, och jag har därför för min del inte något annat yrkande än om bifall till det yrkande, som här framställts av herr Sandström, och som i andra kammaren samlade en minoritet av 73 röster mot 86 för Umeå som förläggningssort. Detta yrkande innefattar endast en möjlighet till närmare omprövning och det bör därför icke kunna anses vara annat än fullt lojalt, om de, som förfäktat Luleåintressena, begära, att Kungl. Maj:t får tillfälle att titta på siffrorna litet noggrannare, innan beslutet fattas, och det behöver inte fördröja inrättandet av en hovrätt i Övre Norrland, om Kungl. Maj:t får befogenhet att själv avgöra saken efter ny omprövning.

Herr Åkerman: Herr talman! Jag saknar kurage att liksom de föregående talarna uppehålla en uttrötad och uthungrad kammare med siffror beträffande människor, måntal och till och med väglängder. Ni behöva inte vara rädda, att jag skall komma in på det. Jag vill bara yrka bifall till utskottets förslag och förorda Umeå som förläggningssort.

Vi ha visserligen i utskottet, som en föregående talare här har sagt, uttalat oss med stor försiktighet, men det ligger ju så till, att det är ganska naturligt, att man inte tar alltför stora ord i munnen beträffande en sådan här sak, som ju alltid kan vara föremål för delade meningar. Jag vill emellertid i alla fall erinra herrarna om vad de under utredningen hörda myndigheterna ha sagt. Jag räknar emellertid därvidlag bort länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län, ty det är ju naturligt, att Konungens befallningshavande i Västerbottens län förordar Umeå och att befallningshavanden i Norrbotten tycker, att Luleå är bäst. Hur förhåller det sig nu med dessa yttranden?

Ang. förläggningssorten för hovrätten för Övre Norrland m. m. (Forts.)
Jo, processlagberedningen har med tvekan lämnat sitt förord till Luleå. En ledamot av processlagberedningen har dock föreslagit Umeå. Svea hovrätt föreslår Umeå och likaledes föreslår advokatsamfundet Umeå.

Efter de utredningar, som justitieministern har gjort, tycker jag, att det vore rätt underligt, om man skulle biträda det av herr Sandström framställda yrkandet. Vad är nu detta för någonting? 1923 fick vederbörande justitieminister fullmakt att nästa gång själv få välja plats. Det är visserligen rätt länge sedan dess. Han kommer emellertid nu med en fullständig utredning med siffror och allt detta, som jag inte skall trötta herrarna med, och med utlåtanden från myndigheter o. s. v. När han nu som sagt kommer med denna utredning och är nog beskedlig att lämna fram den för riksdagen, skulle vi inte då kunna taga emot den i stället för att ge honom en ny fullmakt att granska sig själv?

Jag tycker, att det skulle vara högst märkvärdigt, om man inte kan godtaga departementschefens hemställan, och jag för min del kan därför inte vara med om herr Sandströms yrkande. Jag yrkar således bifall till utskottets förslag.

Herr Bergqvist: Herr talman! Utskottet har varit mycket fåordigt i sitt utlåtande i den här frågan. Man kan inte få några direktiv till frågans bedömande i vad utskottet har sagt. Vill man ha det, får man gå tillbaka till vad vederbörande remissinstanser ha sagt. Jag instämmer med utskottets ärade ordförande i att länsstyrelserna kan man lämna ur räkningen. De ha naturligtvis var och en stått på sin kant. Då ha vi först processlagberedningen. Den har givit företräde åt Luleå, om också med en viss tvekan, naturligtvis därför att Umeå har också sina fördelar. Vad sedan Svea hovrätt beträffar, måste man ju ge vitsord åt dess omdöme i saken, men jag undrar, om man skall lägga lika stor vikt vid advokatsamfundets yttrande. Det är ju nämligen självklart, att advokaterna vilja ha den kortast möjliga resa, när de skola fara upp och föra en process, och det blir ju 30 mil kortare resa till Umeå än till Luleå.

Departementschefen har diskuterat sakskalet för den ena och den andra platsen, och därvidlag har han utgått inte så mycket från de båda städernas belägenhet, ty det kunde inte vara något skäl till förmån för Umeå, eftersom Umeå ligger alldeles i utkanten av det område, som hovrätten skall tjäna. Luleå ligger däremot ungefär mitt i området eller åtminstone ganska centralt. Det har emellertid varit en annan synpunkt, som för departementschefen varit om inte avgörande så dock av stor betydelse, och det har varit den, att de avgjorda målen ifrån Västerbotten äro flera än de avgjorda målen ifrån Norrbotten. Ja, jag kan kanske säga, att denna upplysning, att man i Norrbotten har mindre ärenden till domstolarna än vad man har i Västerbotten, bör vara en angenäm överraskning för Norrbottens län. För mig personligen var det en överraskning, ty med kännedom om Västerbottens fridsamma och nobla befolkning hade jag tänkt mig, att den hade rätt så litet med den s. k. rättvisan att göra. Nu ser jag emellertid här av tabellerna, att målen, såväl civila som kriminella, ha varit övervägande från Västerbottens län. Men jag undrar ändå, om denna synpunkt bör anses så väsentlig. Det kan väl inte vara meningen, att man genom underlättande av rättegångstillfällen skall uppmuntra en förefintlig större frekvens vid domstolarna. Tvärtom borde hovrätten komma som en belöning till det andra län, som har färre mål, för att visa dess befolkning, att man senterar de fredliga inbördes förhållandena och att man därför vill underlätta gången av de mål, som man där eventuellt har.

Sedan har det talats om det muntliga förhöret. När man emellertid kom-

Ang. förläggningssorten för hovrätten för Övre Norrland m. m. (Forts.)
mer till detta, tycker jag verkligen, att Luleå bör anses ha ett avgjort företräde framför Umeå, därför att Norrbottens län hyser olika befolkningsselement. Jag menar i nationellt hänseende. Där finnas både finnar och lappar, och det är klart, att om en finne till exempel ifrån Tornedalen har ett mål vid hovrätten, det är lättare för honom att kunna avge sitt muntliga svaromål i en hovrätt i Luleå, där han för det första känner sig mera hemmastadd och för det andra har lättare att få råd och hjälp av finsktalande advokater än i Umeå. Vi ha nämligen i Luleå finsktalande jurister, som kunna vara finsktalande rättssökande till hjälp.

En annan synpunkt är vidare rekryteringen. Jag tror inte, att man får fästa alltför stor vikt vid denna. Skillnaden i det avseendet mellan Umeå och Luleå torde inte vara så stor, men när den i alla fall anföres såsom en nackdel för Luleå, kan jag inte undgå att säga, att man därmed liksom knäsatser den meningen, som har gjort sig så bred här i landet, att Norrbotten är en landsända, där man egentligen inte kan få annat än andra klassens folk att taga anställning. Ja, vi, som äro däruppe, måste känna detta litet nedsättande, men det har dock varit rätt många dugande män, som ha ansett sig kunna ha en uppgift att fylla även i Norrbotten och inte bara för någon kortare tid utan även för längre tider.

Det är ju en allmän åtrå för människorna att söka sig söderut, det vet jag, och varje gång, det är fråga om förläggning av någon institution resonerar man som så: »Folk vill inte resa norrut. De vilja söderut, och därför skola vi välja en så sydlig plats som möjligt.» Jag tror inte, att det är nyttigt ur rikssynpunkt att resonera på det sättet eller att understödja en sådan tendens. Jag tror, att det vore mycket klokare och bättre, att man understödde en tendens att draga folk norrut, till denna landsända, som ändå har betraktats såsom ett svenskt framtidsland.

Jag skulle kanske i detta sammanhang beröra en synpunkt, som inte just varit något vidare berörd, men som jag tror ändå har en ganska stor betydelse. Sverige har en provins här i yttersta norden, där folket har att kämpa med ett hårt klimat, med den långa vintern, med en karg natur och med långa avstånd ifrån landets centrum. Jag tror, att det skulle verka välgörande, om man ville, när tillfällen erbjuda sig, uppmuntra denna landsända med ett förläggande av statliga institutioner av den ena eller andra arten även till denna trakt. Jag tror, att det är av vikt, att man söker så mycket som möjligt sammanbinda denna avlägsna provins med Sverige i övrigt, så att den inte i längden behöver spela rollen av den fula ankungen utan kan komma att genomgå en metamorfos så att den även passar i bättre sällskap.

Det antyddes i den proposition, som nyss avgjordes här, att det är meningen, att det skall bli ytterligare en hovrätt i Norrland, nämligen en för södra Norrland. Inrättar man sig så att man skall ha en hovrätt till i Norrland, då förefaller det mig verkligen som om Luleå skulle vara lämpligare än Umeå såsom förläggningssort för den hovrätt, som nu skall inrättas. Då blir det ju lämpligt avstånd mellan dessa båda hovrätter.

Jag skall inte ingå på de synpunkter, som förut äro framhållna eller ytterligare understryka, att en stor del av Västerbottens län har lika goda förbindelser med Luleå som med Umeå, men det var ett yttrande av herr Jonsson, som jag kanske skulle något litet justera. Såvitt jag hörde rätt, ville herr Jonsson göra gällande, att om man förlägger hovrätten till Luleå, kommer det att medföra merkostnader för staten, då det icke är till en av statens byggnader, man kan förlägga hovrätten, utan till en staden tillhörig byggnad. I detta avseende vill jag emellertid erinra om att här i utskottsutlåtandet tydligt står, att Luleå stadsfullmäktige genom beslut av den 12 juli 1934 förklarar

Ang. förläggningssorten för hovrätten för Övre Norrland m. m. (Forts.)
sig villiga att, därest hovrätten inom fem år bleve förlagd till Luleå, hyresfritt uti hamnförvaltningsbyggnaden tillhandahålla för hovrätten behövlige lokaler. Stadsfullmäktige hava vidare den 31 januari 1935 förtydligat detta så, att staden påtagit sig att kostnadsfritt iordningställa lokalerna för hovrättens behov. Således tror jag inte, att staten behöver vidkännas några större utgifter för hovrätten i Luleå än i Umeå.

Jag är ju ledsen att här behöva tala emot Umeå, ty Umeå hör ju också till mitt distrikt, och jag anser Umeå vara en utmärkt stad med bra folk och trevlig på allt sätt. När jag emellertid ser saken ur rent objektiv synpunkt, har jag dock inte kunnat frigöra mig från, att Luleå i verkligheten har ett företräde.

Jag vill emellertid inte nu yrka bifall till reservationen, utan jag förenar mig med herrar Sandström och Asplund i det yrkande, som av dem har gjorts.

Herr Hansén: Det är självklart, att jag inte i denna sena timme går in i en detaljdiskussion i denna fråga. Det vore annars rätt lockande att gå in på en del bemötanden av vad min ärade vän, herr Jonsson, på bänken framför mig sade för en stund sedan. Jag vill dock, eftersom man i båda kamrarna i viss mån, tycker jag, förhävt sig över den gamla seminariebyggnaden i Umeå, säga, att det finns inte någon anledning att göra det, då denna gamla byggnad inte kan taga upp någon som helst tävlan med den byggnad, som Norrbottens län, i detta fall Luleå stad, ställer till hovrättens förfogande.

I övrigt vill jag i korthet säga, att det förslag, som Kungl. Maj:t i detta fall förelagt riksdagen, har väckt en allmän förstämning i Norrbotten. Det är utan tvivel så att befolkningen där ansåg sig ha välgrundade förhoppningar på att den hovrätt, som skall inrättas för de två nordligaste länen, komme att förläggas till Luleå. Jag skall nu inte upprepa de olika skälen för och emot. De finnas ju angivna i den kungl. propositionen och i utskottets betänkande och de ha dessutom framförts här i debatten av tre talare före mig. Jag vill nu endast sammanfatta läget inför avgörandet. Det synes mig inte vara anledning att fortsätta diskussionen om vilka skäl, som i det ena eller andra fallet äro de mest vägande. Det är däremot viktigt att stryka under att starka skäl ha anförts för en annan förläggning av hovrätten än vad Kungl. Maj:t föreslagit. Då så är fallet och här framställts ett så anspråkslöst yrkande som att uppskjuta avgörandet och överlämna det till Kungl. Maj:t efter förnyad omprövning, vill jag rikta den vädjan till kammaren, om inte det yrkandet är en så billig fordran, att det bör kunna vinna kammarens bifall. Skulle Kungl. Maj:t efter en förnyad omprövning komma till samma resultat som nu, är detta från min ståndpunkt sett endast att beklaga, men jag anser dock, att så mycken betydelse bör kunna tillmätas den allmänna opinionen, som gjort sig gällande i den här frågan, att riksdagens första kammare går med på yrkandet och lämnar Kungl. Maj:t möjlighet till förnyad omprövning. Jag skulle också våga tro, att herr statsrådet tager ett sådant beslut med stort jämnmod och inte har så mycket att invända däremot.

Skälen äro enligt min mening inte blott av ortskaraktär. En av länets ärade representanter, herr Bergqvist, vidrörde i sitt anförande nyss, att det även finns andra faktorer att taga hänsyn till. Vi veta alla vilka strävanden, som från statsmakternas sida gjorts för den svenska kulturens framträngande i Norrbotten. Processlagberedningen har i sin utredning inte förbisett dessa synpunkter. Länsstyrelsen i Västerbottens län svarar, att huru viktiga dessa synpunkter än må vara, få de naturligtvis inte inkräkta på det, som skall vara det bärande, nämligen rättskipningssynpunkterna på den nu föreliggande frågan. Enligt min uppfattning gå de två synpunkterna bra tillsammans,

Ang. förläggningssorten för hovrätten för Övre Norrland m. m. (Forts.) såvitt man erkänner, att en av de främsta värdemätarna på ett kultursamhälle är rättsskipningen, nämligen att arbeta för kulturellt framåtskridande i samma mån som man arbetar för rättsskipningen. Jag tror, att det vore av stor betydelse ur de synpunkterna, att hovrätten förlades till Norrbottens län, och jag är övertygad om att dessa intressen, rätt bedömda, få andra och större dimensioner än ortsintressenas. De bli i bästa mening riksintressen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få ansluta mig till det av herr Sandström framställda yrkandet.

Herr Åkerman: Då jag hade ordet förra gången, glömde jag en sak, som jag nu ber att få tillägga. Jag nämnde vilka röster, som tillfallit Umeå, men jag glömde då bort en — ett lejon, andra kammaren. Andra kammaren har skänkt sin röst åt Umeå, och jag vädjar vördsamt till denna kammare att göra det samma — alltså instämma i medkammarens beslut.

Herr Jonsson: Endast ett par ord. Herr Hansén sade i sitt anförande, att lokalen i Umeå inte kunde tåla någon jämförelse med Luleå och att Luleålokalen var bättre.

I det sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande står det emellertid beträffande den här saken: »Processlagberedningen har vid besök å platsen» — Umeå — »sistlidet är funnit synnerligen lämpliga lokaler.» Beträffande Luleå säger processlagberedningen, som jämväl besökt ifrågavarande plats, »att de erbjuda lokalerna torde vara lämpliga för ändamålet.»

Herr Hanséns påstående i det här fallet kan väl därför inte vara riktigt.

Herr Hansén: Ja, det är den stora skillnaden, att efter ombyggnad av det gamla seminariet i Umeå kan det naturligtvis bli förstklassiga lokaler, men i Luleå erbjudas *färdiga* förstklassiga lokaler.

Herr Petersson, Knut: Jag vill inte kasta mig in i diskussionen, huruvida hovrätten i övre Norrland skall förläggas till Umeå eller Luleå, men jag kan inte underlåta att till det beslut, kammaren kommer att fatta, foga en liten hälsning till Kungl. Maj:ts nådiga regering.

Vad jag vill säga, rör det förfarande, som har kommit att tillämpas för att befria statsverket från en del av de kostnader, som följer med inrättandet av en hovrätt i Övre Norrland. Vi känna ju alla till den tävlan om skatteobjekten, som råder mellan kommunerna. Alla kommuner äro hungriga efter nya skatteällor. Det är ett sakförhållande, som staten har många möjligheter och många tillfällen att utnyttja för egen vinning. Att det förhåller sig så, är dock inte detsamma som att staten bör begagna dessa tillfällen för att göra sig egen vinning. Gäller det rättsväsendet, förefaller det mig, som om många betänkligheter vore att anmäla mot förfarandet. Rättsväsendet är väl ändå i eminent mening en statens angelägenhet, och kostnaderna för rättsväsendet böra bäras av staten. Jag finner detta vara en av de allra viktigaste förutsättningarna för att dess krav skola behörigen kunna tillgodose utan någon inverkan från ovidkommande lokala synpunkter eller intressen. Det är också därför, som jag finner det förfarande, som har kommit till användning i detta fall, olämpligt.

Det är ju här fråga om att förlägga en hovrätt till Umeå. Vad gör då statsverket? Jo, statsverket utverkar en förbindelse från staden Umeå att med 175,000 kronor bidra till iordningställande av de nödvändiga lokalerna. Detta påminner mig mycket olustigt om en, jag skulle vilja säga, snyltgästning från statens sida hos kanske redan förut mycket hårt betungade kommu-

Ang. förläggningssorten för hovrätten för Övre Norrland m. m. (Forts.)
nala skattedragare. Jag kan förstå dem, som ha den åsikten, att man bör vältra över statens skyldighet att hålla överrätterna med lokaler på kommunerna, men skall den åsikten gälla, bör den gälla överlag och skall staten snyltgästa i Umeå, bör den även snyltgästa i Stockholm. Det ligger varken rim eller reson, rättvisa eller billighet i att man kräver en tribut av Umeå, som man inte sätter i fråga skall utgå i Stockholm eller någon annan ifrågakommande kommun.

Nu talas det ibland i dessa frågor som om Kungl. Maj:t hade ett helt litet lager av hovrätter till avsalu och som en sådan där inrättning stode till köps, bara man erbjuder ett passande vederlag.

Jag hemställer till kammaren, huruvida det inte vore på tiden, att man avvecklar denna judiciella merkantilism eller vad man nu skall kalla det för.

Herr statsrådet **Schlyter**: Så tillvida är jag ense med den siste ärade talaren som jag anser, att vid avgörande av frågan, om exempelvis Umeå eller Luleå är den lämpligaste förläggningssorten för en norrländsk hovrätt, de olika städernas ekonomiska erbjudanden inte få vara en avgörande synpunkt. Så ha de inte heller varit.

Däremot delar jag inte hans mening, att det är otillbörligt, att de lokala kommunerna bidra till rättsskipningen genom anskaffande av domstolslokaler. Så är förhållandet redan beträffande underrätterna på landet, där det är de tingshusbyggnadsskyldiga som tillhandahålla tingshusen, och i städerna är det undantagslöst kommunerna som bekosta rådhusrätternas lokaler. Beträffande hovrätterna anser jag det inte olämpligt, att de kommuner, dit hovrätterna förläggas, få någon ekonomisk börda förbunden därmed. Förhållandet är inte olika det, som redan äger rum på skolväsendets område. Undervisningen är en statens uppgift, men om jag inte är illa underrättad, är det de städer, dit läroverken äro förlagda, som bekosta läroverks husen. Detta finner jag vara ganska naturligt, därför att dessa orter ju ha en helt annan och större nytta av förläggningen än den kringliggande landsbygden.

I närvarande stund och med nuvarande rättegångsordning medger jag, att betydelsen inte är lika stor för den stad, till vilken en hovrätt blir förlagd, som det blir för framtiden att vara säte för en hovrätt, men alldeles otvivelaktigt kommer efter en ny rättegångsordning exempelvis Göteborg, varifrån den ärade talaren kommer, att ha ett väsentligt större intresse av att en hovrätt förlägges just dit. Jag menar, att i rättsskipningsavseende kommer befolkningen i staden i större utsträckning än befolkningen runt omkring att kunna dra nytta av de muntliga förhandlingarna i hovrätten.

Jag är alltså av annan mening än talaren i denna fråga. Någon merkantilism från Kungl. Maj:ts sida vill jag inte erkänna; här utbjudas inte några hovrätter till hugade städer. Men så mycket kan jag säga den ärade talaren, att om han vill ha upplysning om min ställning till frågan om en hovrätt i Göteborg, så kan jag för min del icke förorda en sådan, med mindre staden Göteborg tillhandahåller erforderliga lokaler.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Sandström*, att riksdagen skulle medgiva Kungl. Maj:t, under iakttagande av de i Kungl. Maj:ts proposition nr 159 angivna grunder, vidtagna erforderliga åtgärder för upprättande under budgetåret 1936/1937 av en hovrätt för Övre Norrland i den av städerna Luleå eller Umeå, som Kungl. Maj:t efter förnyat övervägande av ärendet funne sig böra bestämma som förläggningssort för nämnda hovrätt.

Ang. förläggningssorten för hovrätten för Övre Norrland m. m. (Forts.)

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *Asplund* och *Hansén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles det av herr Sandström under överläggningen gjorda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hansén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 38;

Nej — 30.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr förste vice talmannen hemställde nu, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till ett annat sammanträde samt att de anslag, som utfärdats till det pågående sammanträdet fortsättande på aftonen, måtte få nedtagas.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 238 och 239.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Vaxholms kustartilleriregementes manskapskassa från betalningsskyldighet för vissa skulder m. m.;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av vissa medel, som anvisats för säkerhetsanordningar å undervattensbåtar;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för tillsättande av beställningen såsom marinöverdirektör;

nr 212, angående anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till svensk luftfart m. m. jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa ombyggnadsarbeten vid centralfängelset i Norrköping samt till nya arbetslokaler m. m. vid centralfängelset i Växjö;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till ny ladugård m. m. vid statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar; samt

nr 216, i anledning av väckta motioner angående ordnande av hantverkets högre undervisning.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för professorn G. Rudberg att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för expeditionsvakten E. O. Cederholm att för uppflyttning i löneklass tillgodoräkna viss tjänstgöring;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Karin Gunnelius överflyttning såsom ämneslärarinna vid samrealskolan i Sunne;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönetursberäkning för vissa lärare jämte en i ämnet väckt motion;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående småskoleseminarie-lärarinnan Sigrid Degermans avlöningsförmåner;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till Patent- och registreringsverket: Avlöningar m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 111, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till avlöande av vissa befattningshavare vid ålderdomshem, sinnessjukanstalter och hem för kroniskt sjuka;

nr 112, i anledning av väckt motion om anslag till kurser för utbildning av vissa hushållerskor;

nr 113, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till förlossningsanstalter;

nr 114, i anledning av väckta motioner om viss retroaktiv tillämpning av beslut rörande Linköpings stads placering i dyrortshänseende; och

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för anordnandet av rundradioverksamheten i Sverige jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets memorial nr 41, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets betänkande nr 37 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148 med förslag till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen ävensom en i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckt motion angående lagstiftning till tryggande i vissa fall av gift kvinnas arbetsanställning;

nr 26, i anledning av väckta motioner rörande ändrade bestämmelser angående moderskapsunderstöd med mera; och

nr 27, i anledning av väckt motion om viss minimiärsättning vid invaliditet i följd av yrkessjukdom, framkallad genom inverkan av stendamm; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av allmän flottled från Färnäs fjärden i Dalälven till Bottniska viken.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.45 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.